

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพ
ของชาวโซ่(ทะวืง) ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร”

โดย

นายเทวี โคตรสระ และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุปบทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่สงสัย" ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของ

กระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการวิจัย “แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) ต.ปทุมวาปี อ.สองดาว จ.สกลนคร” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1.) รวบรวมภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) 2.) เพื่อหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวไทโซ่ (ทะวืง) และ 3.) เพื่อนำความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของชนโซ่ (ทะวืง) มาใช้ในการทำงานประเด็นอื่น ๆ

โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและได้รับการสนับสนุนทางด้านบุคลากรและกระบวนการทำงานจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ทำให้ทีมวิจัยสามารถดำเนินการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สุดท้ายนี้ทีมวิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล และพี่น้องชาวโซ่(ทะวืง) ตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ทุกคน ที่ได้ให้คำแนะนำและให้ความร่วมมือสนับสนุนในการทำโครงการวิจัยมา ณ โอกาสนี้

ทีมวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญรูปภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 โจทย์วิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์	2
1.4 ชุมชนเป้าหมาย	2
1.5 ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา	2
1.6 แนวทางดำเนินงานวิจัย	3
1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 บริบทชุมชน	
2.1 ประวัติความเป็นมาของชาวไซ้(ทะวืง)	5
2.2 ข้อมูลบริบทชุมชน	5
2.3 ประเพณีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี	10
2.4 การแต่งกาย	11
2.5 การแต่งงาน	12
2.6 ของใช้ในครัวเรือน	12
2.7 อาหาร	12
2.8 การประกอบอาชีพ	12
2.9 องค์ความรู้และภูมิปัญญา	12
2.10 สถานที่ต่างๆที่สำคัญในชุมชน	13
2.11 ทบพวนทุนเดิม	13
บทที่ 3 รายละเอียดการดำเนินงาน	
3.1 ตารางการดำเนินกิจกรรมของทีมวิจัย	16
3.2 เก็บข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาในการดูแลรักษาสุขภาพของชาวไซ้(ทะวืง)	19
3.3 เผยแพร่ข้อมูลแก่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ	34
3.4 ศึกษาดูงานเรื่องภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น	42

3.5 กิจกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้อง	หน้า 43
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	
4.1 ข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)	63
4.2 ข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพรร	106
4.3 การเผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ	145
4.4 แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพ	146
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	
5.1 สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์	147
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	150
5.3 สิ่งที่ได้จากการทำงาน	150
5.4 ความรู้สึกของทีมวิจัย	151
5.5 การขยายผลการทำงาน	154
5.6 การดำเนินงานขั้นต่อไป	154

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 แผนที่หมู่บ้านหนองม่วง	7
รูปภาพที่ 2 แผนที่หมู่บ้านโดยละเอียด	8
รูปภาพที่ 3 ทีมวิจัยเก็บข้อมูลหมอมุมิปัญญา	22
รูปภาพที่ 4 ทีมวิจัยจัดทำทำเนียบหมอมุมิปัญญา	28
รูปภาพที่ 5 ทำแผนที่หมอมุมิปัญญา	29
รูปภาพที่ 6 แผนที่หมอมุมิปัญญاب้านหนองแวง	30
รูปภาพที่ 7 แผนที่หมอมุมิปัญญاب้านหนองม่วง	31
รูปภาพที่ 8 แผนที่หมอมุมิปัญญاب้านหนองเจริญ	31
รูปภาพที่ 9 แผนที่หมอมุมิปัญญาบ้านดงสร้างคำ	32
รูปภาพที่ 10 เก็บข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพร	33
รูปภาพที่ 11 วางแผนการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน	35
รูปภาพที่ 12 เข้าร่วมกิจกรรมพลังกลุ่มความสุข	50
รูปภาพที่ 13 การประชุมวางแผนการทำงาน	53
รูปภาพที่ 14 จัดขุมนิทรรศการนำเสนอผลงาน	60
รูปภาพที่ 15 ขึ้นเวทีนำเสนอผลงาน	61
รูปภาพที่ 16 นำเสนอการแสดงผลภาคกลางคืน	61
รูปภาพที่ 17 จัดตั้งโรงทานน้ำสมุนไพร	62
รูปภาพที่ 18 แผนที่แสดงที่อยู่หมอมุมิปัญญاب้านหนองแวง	101
รูปภาพที่ 19 แผนที่แสดงที่อยู่หมอมุมิปัญญاب้านหนองม่วง	102
รูปภาพที่ 20 แผนที่แสดงที่อยู่หมอมุมิปัญญاب้านหนองเจริญ	103
รูปภาพที่ 21 แผนที่แสดงที่อยู่หมอมุมิปัญญาบ้านดงสร้างคำ	104

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวโซ่(ทะวืง)	10
ตารางที่ 2 ตารางการดำเนินกิจกรรมของทีมวิจัย	16
ตารางที่ 3 แสดงประเภทหมอภูมิปัญญา	23
ตารางที่ 4 สัญลักษณ์หมอภูมิปัญญาประเภทต่างๆ	26
ตารางที่ 5 กำหนดการเบื้องต้นการจัดเวทีคิณข้อมูลสู่ชุมชน	36
ตารางที่ 6 แผนการทำงานระยะที่ 2	54
ตารางที่ 7 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทสมุนไพร	63
ตารางที่ 8 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทสมุนไพร	64
ตารางที่ 9 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษา	79
ตารางที่ 10 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษา	80
ตารางที่ 11 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทหมอผี	88
ตารางที่ 12 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทหมอผี	89
ตารางที่ 13 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทหมอฝังเข็ม	91
ตารางที่ 14 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทหมอฝังเข็ม	91
ตารางที่ 15 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา	94
ตารางที่ 16 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา	94
ตารางที่ 17 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทหมอดำแย	96
ตารางที่ 18 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทหมอดำแย	97
ตารางที่ 19 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทหมอสู่ขวัญ	98
ตารางที่ 18 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทหมอสู่ขวัญ	99
ตารางที่ 21 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาประเภทหมองู	100
ตารางที่ 22 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทหมองู	100
ตารางที่ 23 แสดงหมอภูมิปัญญาประเภทต่างๆ	105
ตารางที่ 24 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาแต่ละประเภท	147
ตารางที่ 25 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาแยกตามช่วงอายุ	148

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ทำโครงการ "การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของชาวโซ่ (ทะวืง) ต.ปทุมวาปี อ.สองดาว จ.สกลนคร" จบลงเมื่อเดือนกรกฎาคม 2549 ทีมวิจัยได้มีการร่วมกันพัฒนาโจทย์ต่อกับทางโรงเรียนในเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมต่อ จนสามารถพัฒนาเป็นโครงการ "แนวทางการพัฒนาภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน ต.ปทุมวาปี อ.สองดาว จ.สกลนคร" และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ไปเมื่อเดือนกันยายน 2549 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยทีมวิจัยดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นคณะครูของโรงเรียน เนื่องจากเป็นเรื่องของการจัดการเรียนการสอนของเด็ก

สำหรับทีมวิจัยชุดเดิมเห็นว่า ความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เคยได้รับจากการทำโครงการชุดประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สามารถนำมาใช้ในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาอื่น ๆ ของชุมชนได้ จึงมีความสนใจที่จะทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น พัฒนาโจทย์ในด้านอื่น ๆ ของชุมชนต่อ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้อาวุโส ซึ่งจากการพูดคุยร่วมกัน ทำให้ทีมวิจัยทราบว่า ในสมัยก่อนชาวโซ่ (ทะวืง) นั้นมีภูมิปัญญาเรื่องการรักษาความเจ็บป่วยและการดูแลสุขภาพเป็นอย่างมาก เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาล การรักษาอาการเจ็บป่วยเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชาวไทยโซ่ (ทะวืง) จึงนิยมดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยของคนในครอบครัวและในชุมชนด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการใช้สมุนไพร ตัวอย่างของสมุนไพรที่นิยมใช้ในชุมชนโซ่ (ทะวืง) ซึ่งปัจจุบันพบว่ายังมีอยู่และพอมีคนรู้จัก ได้แก่ กอมก้อยลอดขน ไพรนกคุ้ม (โตไม่รู้ล้ม) รากต้นหมาก รากมะพร้าว รากดอกมะลิ รากหญ้าปากควาย เปลือกพะอู รากกวาว รากปลาไหลเผือก แก่นแพง ฝักจาก หวดข้าใหญ่ หวดข้าเตี้ย ดินดั่งเตี้ย เครือหมากม่วย ยางกุ้ง ใบดอกมะลิ ใบหมากค้อ หัววานไฟ (ไพร) เปลือกสมอ เปลือกกระโดน ฯลฯ ซึ่งน่าจะเป็นความรู้ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมา ได้แก่ กลุ่มญ้อ และลาว

แต่ปัจจุบันความรู้เหล่านี้อยู่ในภาวะใกล้สูญหาย เนื่องจากแต่เดิมคนโซ่ (ทะวืง) มีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน จึงไม่มีการบันทึกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาสำคัญเหล่านี้ไว้ อีกทั้งคนรุ่นหลังขาดความสนใจที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟูและเผยแพร่ เพราะการรักษาในปัจจุบันจะมุ่งไปรักษาที่โรงพยาบาลหรืออนามัย ภูมิปัญญาของคนโซ่ (ทะวืง) ในเรื่องนี้จึงค่อย ๆ หดความหมายและความสำคัญไปจากชุมชน

จากผลของการทำงานวิจัยในโครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร” ที่ทำให้ทีมวิจัยสามารถ สร้างและพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาโซ่ (ทะวืง) จนสามารถนำระบบตัวเขียนนั้นมาสร้าง วรรณกรรม อย่างเช่น หนังสือเล่มเล็กและหนังสือเรื่องความรู้เรื่องเสือใบเคยได้จำนวนหลายเล่ม ทำให้ทีมวิจัยเห็นว่าควรจะนำความรู้และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัยในโครงการดังกล่าวมา ใช้ในการบันทึกความรู้ภูมิปัญญาเหล่านี้ เนื่องจากเรื่องนี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อการ อนุรักษ์และฟื้นฟู เพื่อการถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลัง เพื่อให้ภูมิปัญญาชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ยังคงอยู่ และ สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปในชุมชนได้

1.2 วัตถุประสงค์

แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) เป็น อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการรวบรวมภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวไทยโซ่ (ทะวืง)
2. เพื่อหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวไทยโซ่ (ทะวืง)
3. เพื่อนำความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและ วัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของคนโซ่ (ทะวืง) มาใช้ในการทำงานประเด็นอื่น ๆ

1.4 ชุมชนเป้าหมาย

ทีมวิจัย 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแวงและบ้านหนองม่วง

พื้นที่เก็บข้อมูลจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแวง, บ้านหนองม่วง, บ้านหนอง เจริญ และบ้านดงสร้างคำ

พื้นที่ใช้ประโยชน์จำนวน 12 หมู่บ้านใน ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ได้แก่ บ้าน หนองแวง, บ้านหนองม่วง, บ้านหนองเจริญ, บ้านดงสร้างคำ และบ้านอื่นๆ ในตำบลอีก 8 หมู่บ้าน

1.5 ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา

ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2550 – 30 กันยายน 2552

1.6 แนวทางดำเนินงานวิจัย

1. การเก็บข้อมูล

1.1 สัมภาษณ์เชิงลึก

- จัดให้มีการสัมภาษณ์ผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หมอยา , ผู้อาวุโสที่มีความรู้เรื่องสมุนไพร ฯลฯ

1.2 สืบค้นและเก็บข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพรที่เนื้อหาของการสัมภาษณ์เชิงลึกกล่าวถึง (ศึกษาแหล่งที่อยู่โดยการถ่ายภาพและเก็บตัวอย่างโดยเฉพาะสมุนไพรหายาก)

1.3 เปิดเวทีให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบและเติมข้อมูล

1.4 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการเปิดเวที

1.5 เรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้

1.6 สรุปข้อมูลเพื่อเขียนเป็นหนังสือสองภาษา (ภาษาไทย-ภาษาโซ่ (ทะวืง))

2. เผยแพร่ข้อมูลแก่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น สวนสมุนไพร นิทรรศการ ฯลฯ
3. ประชุมวางแผนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นต่อไป ตัวอย่างเช่น การนำไปสู่การจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสมุนไพรสำหรับสอนในโรงเรียน ฯลฯ
4. ศึกษางานเรื่องภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพิ่มเติม

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รู้ว่าคนโซ่ (ทะวืง) มีภูมิปัญญาเรื่องการรักษาและการดูแลสุขภาพของตนเองอย่างไร
2. สามารถบันทึกภูมิปัญญาเรื่องการรักษาและการดูแลสุขภาพของคนโซ่ (ทะวืง) ในรูปของหนังสือที่เป็นภาษาโซ่ (ทะวืง) ได้
3. ได้แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง)
4. ทีมวิจัยสามารถใช้ความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตมาใช้ในการทำงานประเด็นอื่นได้ ซึ่งอาจจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่สำคัญอื่นๆ ของชุมชนต่อไปได้

บทที่ 2

บริบทชุมชน

2.1 ประวัติความเป็นมาของชาวโซ่(ทะวืง)

กลุ่มโซ่ (ทะวืง) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขต ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร เป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาในกลุ่มมอญ-เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขาเวียดติก (สาขาเดียวกันกับภาษาเวียดนาม) คนทั่วไปเรียกกลุ่มชนนี้ว่าโซ่ ซึ่งสับสนกับคนโซ่กลุ่มใหญ่ที่ อ.กุสุมาลย์ จ.สกลนคร ซึ่งเป็นคนละกลุ่มภาษาแต่อยู่ในตระกูลเดียวกัน

เนื่องจากชนกลุ่มนี้มีประวัติการอพยพมาจากเขตคำม่วน ประเทศลาว โดยเฉพาะเขต หมู่บ้านทะวืงเมื่อกว่าร้อยปีมาแล้ว จึงมีผู้เรียกกลุ่มภาษาดังกล่าวนี้อีกว่าโซ่ (ทะวืง) เพื่อแยกโซ่ กลุ่มนี้ออกจากกลุ่มโซ่ที่อำเภอกุสุมาลย์ จากความจำของผู้อาวุโสแล้วว่าบ้านเดิมของคนโซ่ (ทะวืง) อยู่แขวงคำม่วน ในเขตประเทศลาว และเมื่อฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองประเทศได้อพยพหนี สงครามมาอยู่ในประเทศไทย พร้อมกับกลุ่มชนอื่นๆ เช่น กลุ่มญ้อ ปัจจุบันคนโซ่ (ทะวืง) ได้ตั้ง ถิ่นฐานเป็นชุมชนโซ่ (ทะวืง) อยู่ที่บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ บ้านหนองม่วง และบ้านดง สร้างคำ ต. ปทุมวาปี อ. ส่องดาว จ.สกลนคร มีประชากรที่เป็นเชื้อสายโซ่ (ทะวืง) ทั้งสิ้น 2,400 คน จาก 806 หลังคาเรือน โดยอาศัยปนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ญ้อ ลาวอีสาน ผู้ไท เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2508 เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ประเทศไทยได้ประกาศจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับ รัฐบาลเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดผลกระทบต่องิ๊ตชีวิตชาวบ้านหนองแวงอย่างใหญ่หลวง ชาว ไทยโซ่ (ทะวืง) บ้านหนองแวง ถูกทางราชการจับไปทำทารุณกรรมต่างๆ เพื่อค้นข้อมูลในการ ปราบปรามคอมมิวนิสต์ จึงทำให้ชาวบ้านหนีเข้าไปสมทบกับพรรคคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกัน ชาวโซ่ (ทะวืง) บ้านหนองแวง ก็ถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์ทำร้าย เพราะขอหาไปร่วมมือกับทาง ราชการ ตลอดระหว่างปี 2508-2525 ชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ไม่สามารถทำมาหากินได้เป็นปกติสุข มีการอพยพย้ายถิ่นเพื่อหนีภัยสู้รบ

2.2 ข้อมูลบริบทชุมชน

2.2.1 ประวัติบ้านหนองม่วง

เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2461 เดิมชาวบ้านหนองม่วง อาศัยอยู่กับชาวบ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร และในปีนั้นบ้านหนองแวงเดือดร้อนมากเนื่องจากเกิดโรค ระบาด (ฝีดาษ) ทำให้คนตายวันละ 2-3 คน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้คนอื่น ๆ กลัว คิดว่าทำ อย่างไรจึงจะทำให้คนในครอบครัวรอดจากความตาย

ต่อมามีพ่อใหญ่แดงพาครอบครัวหนีออกจากบ้านหนองแวง แต่การหนีในครั้งนั้นจะไม่ บอกให้ใครอื่นรู้เนื่องจากโรคระบาดจะติดตาม พ่อใหญ่แดงพาครอบครัวหนีไปดอนกลางคืน ไป

ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ได้ไปพบหนองน้ำใหญ่แห่งหนึ่งมีต้นมะม่วงใหญ่อยู่กลางน้ำ จึงพาครอบครัวพักอยู่ใกล้หนองน้ำใหญ่นั้น

อยู่มาไม่นานมีญาติพี่น้องทราบข่าวจึงพากันหนีไปอยู่ด้วย มีพ่อใหญ่มั่ง พ่อใหญ่จันดี พ่อใหญ่มา พ่อใหญ่สอน ทายายมาเรื่อยๆ มาอยู่กันหลายปีก็กลายเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้น และพากันตั้งชื่อบ้านตามหนองน้ำนั้นว่า "บ้านหนองม่วง" จนกระทั่งทุกวันนี้

บ้านหนองม่วง ตั้งมาได้ประมาณ 87 ปี มีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 9 คน คือ

1. นายจันดี คำเรืองโคตร
2. นายคำสี สายจันทร์
3. นายบุญตา ตามประสี
4. นายนวน คำเรืองโคตร
5. นายลอด สายเมือง
6. นายล่อ ตามประสี
7. นายวิลัย สายจันทร์
8. นายควัน พรหมสุขันท์
9. นายบุญสอง คำเรืองโคตร (คนปัจจุบัน)

บ้านหนองม่วงปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ต.ปทุมวาปี อ.สองดาว จ.สกลนคร ชนพื้นบ้านเป็นชาวไทยโซ่(ทะวืง) มีทั้งหมด 178 ครอบครัว ประชากรจำนวน 570 คน ชาย 275 คน หญิง 295 คน คนชราประมาณ 30 คน รายได้ของประชาชนในหมู่บ้านเฉลี่ยประมาณ 8,000 – 10,000 บาท/ปี/ครอบครัว ส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา มีวัด 1 แห่ง คือ วัดต้าเปิด ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน จำนวน 1 แห่ง ใกล้หมู่บ้านมีอ่างเก็บน้ำสำหรับอุปโภค ดังนี้

1. อ่างเก็บน้ำห้วยมะไฟตอนบน มีพื้นที่ 30 ไร่ ใช้ในการทำเกษตรกรรม
2. อ่างเก็บน้ำห้วยมะไฟตอนล่าง มีพื้นที่ 100 ไร่ ใช้ในการทำเกษตรกรรม
3. อ่างเก็บน้ำคำมะโคตร มีพื้นที่ 50 ไร่ ใช้ในการทำเกษตรกรรม
4. สระน้ำในหมู่บ้านหนองม่วง มีพื้นที่ 10 ไร่ ใช้เลี้ยงปลา

บ้านหนองม่วงมีลักษณะเป็นที่ราบสูง มีป่าไม้ล้อมรอบหมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

- ทิศตะวันออกติดบ้านบ่อแกน้อย
- ทิศเหนือติดบ้านปทุมวาปี บ้านหนองแวง
- ทิศตะวันตกติดบ้านทรายทอง บ้านท่าวัด

ทิศใต้ติดภูเขาเหล็ก

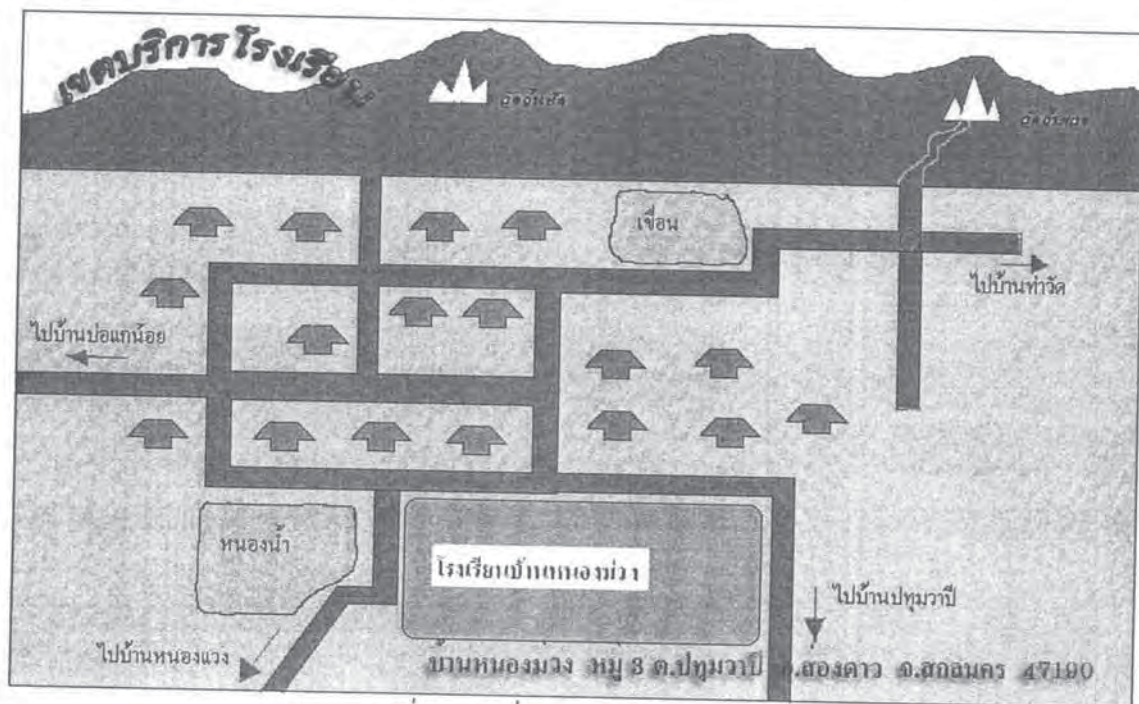
สามารถแยกจำนวนประชากรตามเผ่าพันธุ์ ดังนี้

1. ไทยโซ่(ทะวืง)	ประมาณ	80 %
2. ไทยลาว	ประมาณ	8 %
3. ไทยญ้อ	ประมาณ	5 %
4. ภูไท	ประมาณ	2 %

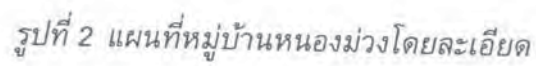
ภาษาที่ใช้คือภาษาโซ่(ทะวืง) ภาษาลาว ญ้อ และภูไทอธิบายเพิ่มเติมเรื่องของการใช้ภาษา

สามารถจำแนกอาชีพ ดังนี้

1. ทำนา	ประมาณ	65 %
2. ทำสวน	ประมาณ	15 %
3. เลี้ยงสัตว์	ประมาณ	5 %
4. รับจ้าง	ประมาณ	10 %
5. ค้าขาย	ประมาณ	5 %

รูปที่ 1 แผนที่หมู่บ้านหนองม่วง

2.2.2 ประวัติบ้านหนองแขวง

จากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุชาวโซ่ (ทะวืง) ที่ยังมีชีวิตอยู่ชื่อ คุณลุงวัน จันทรโคตรแก้ว อายุ 86 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 8 บ้านหนองแขวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร เล่าว่า

“ชาวโซ่ (ทะวืง) มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านค่างเหล็ก แขวงคำเกิดคำม่วน ประเทศลาว ได้พากันอพยพข้ามแม่น้ำโขง มาตั้งหลักปักฐานอยู่ที่บ้านหนองไม้ตาย อ.หนองกุ้งศรี จ.กาฬสินธุ์ ในปัจจุบัน ส่วนผู้นำในการตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองแขวงคือท่านขุนวิเศษ ท่านขุนชัย ชนะ ซึ่งเป็นสองพี่น้องนามสกุลปัจจุบันคือ จันทะตา

ต่อมาได้มีท่านขุนอิน ขุนโพธิสาร แก้วละคร ตามมาสมทบ ท่านโพธิสาร ได้เป็น ผู้ใหญ่บ้านคนแรก นามสกุลในปัจจุบันคือ จันทรโคตรแก้วและอินทร์จันดา

จากนั้นมีท่านขุนมนอาสา มาร่วมสร้างบ้านแปลงเมือง แต่มีเหตุการณ์โรคภัยเกิดขึ้นจึง ได้แยกตัวออกไปอยู่บ้านหนองม่วง เมื่อ พ.ศ. 2480 เป็นต้นตระกูล คำเรืองโคตร นอกจากนั้นยังมีทิศาซึ่งเป็นต้นตระกูล โคตรสละ และท่านจารย์มนเป็นต้นตระกูล ตามประสี

ต่อมามีท่านเชียงมุนย้ายมาจากฝั่งลาวมาแต่งงานกับน้องสาวของสกุลแก้วละคร ชื่อ ผิว เป็นต้นตระกูล ต้นประทุม”

บ้านหนองแขวงเป็นหมู่บ้านใหญ่มาก มีหนองแขวงอยู่กลางหมู่บ้าน ต่อมาทางการจึงแยก ออกเป็นหมู่บ้านที่ 2 คือ บ้านหนองเจริญเมื่อประมาณ พ.ศ. 2525 และแยกเป็นหมู่บ้านที่ 3 คือ บ้านดงสร้างคำเมื่อประมาณ พ.ศ. 2546

ทั้งสามหมู่บ้านมีวัดหนึ่งแห่งคือ วัดคีรีวิหาร ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2460

รายชื่อผู้ใหญ่บ้านหนองแขวง

1. นายแก้วนคร	
2. นายขุนมน	คำเรืองโคตร
3. นายขุนชาติ	คำเรืองโคตร
4. นายหนู	ดอจับตัน
5. นายโส	สำราญพัด
6. นายจันทา	นามแสงโคตร
7. นายพรหม	นามแสงโคตร
8. นายบัว	นามแสงโคตร
9. นายจ่อ	มุกดาพันธ์

10. นายคล้าย	นามแสงโคตร	
11. นายมน	ร่มสุวรรณ	
12. นายปิ่น	กองธรรม	
13. นายเฉลิม	เกตุนันท์	
14. นายจุน	พัศคำตัน	
15. นายวิล	จันโคตรแก้ว	
16. นายไสว	ไชยศรี	
17. นายวินิจ	ไชยรบ	
18. นายบัวลย์	ไชยรบ	คนปัจจุบัน

รายชื่อผู้ใหญ่บ้านหนองเจริญ

1. นายทรัพย์	สำราญพัศ	
2. นายพัง	ตันประทุม	
3. นายศิลา	พรหมสะอาด	
4. นายใจ	อินทร์จันดา	คนปัจจุบัน

รายชื่อผู้ใหญ่บ้านดงสร้างคำ

1. นายไป่	มุกดาพันธ์	
-----------	------------	--

2.3 ประเพณีวัฒนธรรมในรอบ 1 ปี ของชาวโซ่(ทะวืง)

ตารางที่ 1 ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวโซ่(ทะวืง)

ช่วงเวลา	วัฒนธรรม/กิจกรรม	วิถีชีวิต
มกราคม	บุญปีใหม่	สะเดาะเคราะห์, ผูกแขนคนแก่, กรีดยาง, หาแมงกูดจี, ชนไก่ดี
กุมภาพันธ์	บุญเลี้ยงผีปู่ดา, บุญข้าวจี, บุญข้าวเกรียบ, บุญมาฆบูชา	ปลูกมันสำปะหลัง, การทอเสื่อใบเดย, ทำข้าวจี
มีนาคม	บุญพระเวสสันดร, บุญแจกข้าว, ประเพณีแต่งงาน	แห่ไข่มดแดง, หาเก็บผักหวาน, เก็บตัวแมงแคง, คล้องกะปอม, ตัดจ๊กจั่น

ช่วงเวลา	วัฒนธรรม/กิจกรรม	วิถีชีวิต
เมษายน	บุญสงกรานต์, บายศรีสู่ขวัญและรดน้ำ ดำหัว, ผูกแขนคนแก่, การละเล่น พื้นบ้าน, ก่อพระเจดีย์ทราย, งานบุญ ผ้าป่า	เก็บน้ำผึ้ง, จับเขียด, จับกบ, ขุดบัว, เก็บแมงกิ้งก่า, จับอึ่ง อ่าง
พฤษภาคม	บุญบั้งไฟ, เลี้ยงผีตาแฉง, งานบุญถ้ำ พวง	ทำนาไถตะ, แต่งงาน, จับกบ, หา หน่อไม้
มิถุนายน	ทำนา	หาหน่อไม้, ปลูกลูกยางพารา, หา ปลากัด, เริ่มไถนา
กรกฎาคม	ทำนา, บุญเข้าพรรษา,	เก็บเห็ดดิน, กรีดยาง, สานมวน ข้าว, สานกระติบข้าว
สิงหาคม	ทอเสื่อกก, ทอเสื่อผือ	กรีดยาง
กันยายน	บุญข้าวประดับดิน, บุญข้าวสาก	ใส่เบ็ด, หาดอกมัดข้าว, กรีดยาง, จักดอกมัดข้าว, หารังต่อ
ตุลาคม	บุญกฐิน, บุญออกพรรษา	ปลูกอ้อย, ปลูกมัน, วางเบ็ด, ใส่ กับดักหนู, กรีดยาง, ชนไก่ดี, ทอ ใบกกผือ
พฤศจิกายน	ลอยกระทง, ทอผ้าฝ้าย	เกี่ยวข้าว, เก็บเห็ดบด – เห็ด ขาว
ธันวาคม	บุญผ้าป่า, ขุดกุดจี่, บุญกฐิน	ตัดอ้อย, กรีดยาง

2.4 การแต่งกาย

การแต่งกายในสมัยก่อน คือ ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น เกลาผม เสื้อคอกลมแขนยาว ติดกระดุมเงิน กระดุมทอง ใช้เหรียญสตางค์ตั้งแต่ 1 สตางค์ 5 สตางค์ และ 10 สตางค์ ผู้ชายนุ่งผ้าสะโพรงขาว แบบโจงกระเบน เสื้อคอกลมทำมาจากผ้าฝ้าย สมัยก่อนชาวโซจะทอผ้าไม่เป็น เครื่องนุ่งห่มจะต้องไปแลกซื้อหาจากเผ่าอื่นๆ ส่วนการแต่งกายในปัจจุบันเหมือนกับชนเผ่าอื่นๆ เนื่องจากโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนไป

2.5 การแต่งงาน

ผู้ชายไปสู่ขอหญิงแต่งงาน จะต้องมีขันดอกไม้ มีเทียน 1 คู่ ดอกไม้ 1 คู่ หมาก 2 คำ บุหรี่ 2 มวน ค่าสินสอดหญิงสาว 12 บาท หากเป็นแม่มีอายุลดเป็น 3-6 บาท การไปร่วมงานแต่งงานเมื่อก่อนต้องอุ้มโกไปด้วย 1 ตัว ข้าว 1 กล่อ่ง

2.6 ของใช้ในครัวเรือน

เป็นของใช้ง่าย ๆ ที่ทำจากกะลามะพร้าวทั้งหมด หรือทำจากไม้ไผ่ ได้แก่ ถ้วย ครก ช้อน ขันตักน้ำ ครูดักน้ำ (ทำจากไม้ไผ่สานถี่ ๆ แล้วนำไปยัดด้วยขี้ชัน ผสมน้ำมันก๊าด) สามารถชั่งน้ำได้

2.7 อาหาร

เนื่องจากชาวไทยโซ่ (ทะวืง) อาศัยอยู่ใกล้ชายป่าชายเขา ต้องอาศัยของป่าประทังชีวิต อาหารจะไม่เน้นความพิถีพิถัน แต่จะเน้นการหาได้ในแต่ละวัน ได้แก่ แกงหน่อไม้ ส้มตำ ปลา ร้า อีงอ่าง (อีงยาง) ค่ายอดมะขามอ่อน

2.8 การประกอบอาชีพ

ชาวไทยโซ่ (ทะวืง) มีอาชีพทำนา ทำไร่ รับจ้าง รวมทั้งทำงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น สานเสื่อ ทอผ้า ทำหม่อน ซึ่งได้มีการร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มทอผ้าขาวม้า กลุ่มทอผ้าห่ม กลุ่มเกษตรชาวนา กลุ่มปักผ้า กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสงเคราะห์คนยากจน กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน

2.9 องค์ความรู้และภูมิปัญญา

องค์ความรู้และภูมิปัญญาที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) คือ ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาสุขภาพ เนื่องจากในสมัยก่อนนั้นไม่มีโรงพยาบาล การรักษาอาการเจ็บป่วยเป็นไปด้วยความยากลำบาก ชาวไทยโซ่ (ทะวืง) จึงนิยมดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยของคนในครอบครัวและในชุมชนด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการใช้สมุนไพร ตัวอย่างของสมุนไพรที่นิยมใช้ในชุมชนโซ่ (ทะวืง) ซึ่งปัจจุบันพบว่ายังมีอยู่และพอมิคนรู้จัก ได้แก่ กอมก้อยลอดขวน ไพรนกคุ้ม (โตไม่รู้ล้ม) รากต้นหมาก รากมะพร้าว รากดอกมะลิ รากหญ้าปากควาย เปลือกพะอูง รากกวาว รากปลาไหลเผือก แก่นแพง ฝักจาก หวดข้าใหญ่ หวดข้าเตี้ย ดินตังเตี้ย เครือหมากม่วย ยางกุ้ง ใบดอกมะลิ ใบหมาดคือ หัวว่านไฟ (ไพร) เปลือกสมอ เปลือกกระโดน เป็นต้น

นอกจากนี้ชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ยังมีภูมิปัญญาในเรื่องของการจักสานโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสานเสื่อใบเตย ซึ่งเป็นงานที่ทำยากเพราะใบเตยมีหนามเยอะและต้องเข้าไปหาในป่า แต่ก็เป็นที่ชาวไทยโซ่(ทะวืง) ชอบและมีความถนัด

2.10 สถานที่ต่าง ๆ ที่สำคัญในชุมชน

1. วัดถ้ำเปิด ตั้งอยู่บนภูเขาเหล็ก ห่างจากหมู่บ้านหนองม่วงประมาณ 3 กิโลเมตร ทางขึ้นเขาเป็นทางลาดชัน สภาพร่มรื่น มีถ้ำที่เงียบสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพระเกจิอาจารย์หลายรูปได้เคยมาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ทั้งนั้น เช่น พระอาจารย์มั่น พระอาจารย์ฝั้น และพระอาจารย์สมชาย เป็นต้น

2. วัดถ้ำพวง หรือวัดถ้ำอภัยดำรงธรรม ตั้งอยู่บนเทือกเขาภูเขาเหล็ก ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 8 กิโลเมตร ทางขึ้นเขาลาดชันยิ่งกว่าวัดถ้ำเปิด ในอดีตเป็นสถานที่จำพรรษาของพระอาจารย์วัน อุตตโม (พระอุดมสังวรวิสุทธิเถร) บณฺเฑาะฐะมีสถานที่จำลองสังเวชนียสถาน 4 ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และสถานที่ปรินิพพาน โดยจำลองมาจากประเทศอินเดียและเนปาล

3. หน่วยอุทยานแห่งชาติและป่าไม้ภูเขาเหล็ก

4. หน่วยโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์

5. องค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี ครอบคลุมจำนวน 11 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านปทุมวาปี, บ้านหนองแวง, บ้านหนองม่วง, บ้านถ้ำดี, บ้านท่าวัด, บ้านทรายทอง, บ้านหนองเจริญ, บ้านดงสร้างคำ, บ้านโพนสว่าง, บ้านบ่อแกใหญ่ และบ้านบ่อแกน้อย

6. สถานีอนามัยบ้านหนองแวง มีเขตบริการจำนวน 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแวง, บ้านหนองม่วง, บ้านหนองเจริญ, บ้านดงสร้างคำ, บ้านโพนสว่าง, บ้านบ่อแกใหญ่ และบ้านบ่อแกน้อย

2.11 ทบทวนทุนเดิม

ก่อนที่จะมีโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) ทีมวิจัยได้ทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) และโครงการแนวทางการพัฒนาภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน มาก่อนแล้ว 2 โครงการ และประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ

เดิมเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่แล้ว มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เข้าไปสำรวจประชากรโซ่ที่บ้านหนองแวงเป็นแห่งแรกเพราะบ้านหนองแวงเป็นหมู่บ้านใหญ่ มีประชากรประมาณ 1,000 กว่าคน ถือว่ามากกว่าทุกหมู่บ้านในละแวกเดียวกัน ได้มีการจัดกิจกรรมฟื้นฟูภาษาโซ่หลายครั้ง ได้สืบค้นและจัดทำข้อมูลสำเร็จเป็นเล่มซึ่งถือเป็นเอกสารที่สำคัญ ในครั้งนั้นมหาวิทยาลัยขอนแก่นไม่ได้มุ่งมาที่บ้านหนองม่วงซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กทั้งที่เป็นญาติพี่น้องแบบแยกกันไม่ออก

ต่อมาคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหิดลได้มารื้อฟื้นความเป็นโซ่ โดยให้ชื่อว่า "โซ่ (ทะวืง)" ได้จัดตั้งทีมวิจัยในชุมชนโดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่าง 4 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ บ้านดงสร้างคำ และบ้านหนองม่วง โดยตั้งชื่อโครงการว่า "โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา ประเพณี วัฒนธรรมของชาวไทยโซ่ (ทะวืง)" และได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ได้ร่วมมือกันทำงานอย่างเข้มข้น โดยได้อาศัยพี่เลี้ยงจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดลช่วยเหลือมาโดยตลอด เป็นการวิจัยแบบชาวบ้าน การวิจัยแบบชุมชน จนภาษาโซ่ (ทะวืง) ได้ถูกฟื้นฟูเป็นรูปร่างขึ้น ชุมชนเริ่มให้ความสนใจและมีความตั้งใจที่จะพัฒนาภาษาเพื่อที่จะนำภาษาโซ่ (ทะวืง) เข้าจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน

ในปี 2549 ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ได้รับอนุมัติให้ดำเนิน "โครงการแนวทางการพัฒนาภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน" มีระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่ กันยายน 2549 ถึง ธันวาคม 2550 รวม 14 เดือนเป็นการต่อยอดจากโครงการที่เคยทำมา เพื่อนำภาษาเข้าสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างจริงจังใน 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านหนองม่วงและโรงเรียนบ้านหนองแวง โดยเริ่มสอนในภาคเรียนที่ 1/2550 ที่ผ่านมาและสิ้นสุดโครงการในเดือนตุลาคม 2550

จากการดำเนินงาน 2 โครงการที่ผ่านมา ล้วนเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม นอกจากภาษาและวัฒนธรรมแล้ว ชาวโซ่ (ทะวืง) ยังมีภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพด้วยตนเองและได้ผลดีในอดีต แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวกำลังจะสูญหายไป ทีมวิจัยจึงมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) ต่อไป พร้อมได้เสนอขอของบประมาณต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จนกระทั่งได้รับงบประมาณมาดำเนินการโครงการดังกล่าวข้างต้น

ผลจากการวิจัยข้างต้นทำให้พี่น้องชาวโซ่ (ทะวืง) จากเดิมที่ไม่สนใจภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ที่บรรพบุรุษเคยใช้ได้ผลในอดีต เริ่มเห็นความสำคัญและให้ความสนใจมากขึ้น คนที่มีความรู้หรือที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านก็รู้สึกตื่นตัว เริ่มเห็นความสำคัญของตนเอง หันมาจับกลุ่มกับคนที่มีความรู้เหมือนตนเอง มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กันในเวลาพบปะกันในงานต่างๆ ตลอดจนการได้รับเชิญมาให้ข้อมูลในการรักษาและดูแลสุขภาพทำให้เกิดความสมัครสมานรักใคร่กันเหมือนก่อน ความเห็นห่างเริ่มจางหายไป สัมพันธภาพดีๆ ระหว่างหมู่บ้าน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เริ่มดีกึกก้องอีกครั้งหนึ่ง

ก่อนการทำงานวิจัยเรื่องสมุนไพร ทีมวิจัยก็ได้เดินทางไปศึกษาดูงานพืชสมุนไพรสมุนไพรสมุนไพร ซึ่งจัดโดยวิทยาลัยแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เพื่อเก็บข้อมูลการรักษา และดูแลสุขภาพของชนเผ่าต่าง ๆ ในแถบลุ่มน้ำโขง สิบสองปันนา ลานนา และจีน

ในส่วนของมหิดลและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ให้การสนับสนุนมาโดยตลอด ทีมวิจัยโซ่ (ทะวี่ง) มีความเชื่อมั่นที่จะทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาของคนโซ่ (ทะวี่ง) ด้วยตนเอง โดยมีฐานความคิดที่ว่า การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา และวัฒนธรรมตลอดจน ภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ เจ้าของต้องเป็นผู้ที่ทำการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วยตนเองจนเสนอเป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเสนอต่อ สกว. ได้

ลักษณะสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ

1. เป็นโจทย์ที่ชุมชนหรือคนในท้องถิ่นเห็นว่ามีมีความสำคัญ และอยากจะค้นหา คำตอบร่วมกัน
2. ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการค้นหาคำตอบร่วมกัน
3. มีการปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา หรือเสนอทางเลือกให้กับท้องถิ่น
4. เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์และเป้าหมายขององค์กร

จะเห็นว่าการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีลักษณะงานที่ตรงกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะในส่วนที่โจทย์ต้องมาจากชุมชน ชุมชนต้องเป็นผู้ลงมือทำให้ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สนับสนุนให้ทีมวิจัยโซ่ (ทะวี่ง) ทำงานวิจัยนี้ด้วยตนเอง โดยมีศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นพี่เลี้ยงในการติดตามและให้ความรู้ทางวิชาการ

บทที่ 3

รายละเอียดการดำเนินงาน

โครงการ “แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)”
ด.ปทุมมาปี อ.สองดาว จ.สกลนคร มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาในการรักษาและ
ดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) และหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษา
และดูแลสุขภาพของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ทั้งนี้เพื่อเป็นการนำความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัย
เพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของคนโซ่ (ทะวืง) มาใช้ในการทำงาน
ประเด็นอื่น ๆ โดยมีแนวทางการดำเนินงานตลอดโครงการ ดังนี้

1. เก็บข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)

1.1 เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หมอยา, ผู้อาวุโสที่มี
ความรู้เรื่องสมุนไพร ฯลฯ

1.2 สืบค้นและเก็บข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพร (ศึกษาแหล่งที่อยู่โดยการถ่ายภาพ
และเก็บตัวอย่าง โดยเฉพาะสมุนไพรหายาก)

1.3 เปิดเวทีให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบและเติมข้อมูล

1.4 สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการเปิดเวที

1.5 เรียบเรียงและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้

1.6 สรุปข้อมูลเพื่อเขียนเป็นหนังสือสองภาษา (ภาษาไทย-ภาษาโซ่ (ทะวืง))

2. เผยแพร่ข้อมูลแก่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น สวนสมุนไพร นิทรรศการ ฯลฯ

3. ประชุมวางแผนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นต่อไป
ตัวอย่างเช่น การนำไปสู่การจัดหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องสมุนไพรสำหรับสอนในโรงเรียน ฯลฯ

4. ศึกษางานเรื่องภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆเพิ่มเติม
ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

3.1 ตารางการดำเนินกิจกรรมของทีมวิจัย

ตารางที่ 2 การดำเนินกิจกรรมของทีมวิจัย

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สถานที่	จำนวนคน
1	17 กันยายน 2550	ประชุมชี้แจงรายละเอียดของโครงการ	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	17 คน
2	21 ตุลาคม 2550	เปิดตัวโครงการสมุนไพรและการดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง)	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	80 คน

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สถานที่	จำนวนคน
3	27 ตุลาคม 2550	ประชุมวางแผนการทำงาน สัมภาษณ์เชิงลึก	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	12 คน
4	11 พฤศจิกายน 2550	ประชุมวางแผนสร้างคำถาม สัมภาษณ์เชิงลึกผู้อาวุโส หมอ ยา (ต่อวันที่ 2)	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	12 คน
5	6 มกราคม 2551	การออกสำรวจเชิงลึกหมอภูมิ ปัญญาและผู้อาวุโส	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	15 คน
6	9 มกราคม 2551	คณะอาจารย์จาก มหาวิทยาลัยมหิดล มาเยี่ยม ชมที่มิวจีย และแนะนำการ ทำงานให้กับที่มิวจียด้วย	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	17 คน
7	20 มกราคม 2551	จัดทำทะเบียนหมอภูมิปัญญา	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	8 คน
8	10 กุมภาพันธ์ 2551	สัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาของ ชาวโซ่ (ทะวืง) โดยมีคุณหมอ จากบ้านหนองแวง หนอง ม่วง ดงสร้างคำ หนอง เจริญ และบ้านบ่อแกน้อย	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	45 คน
9	8 มีนาคม 2551	การจัดทีมงานไปอบรมที่แม่ กลอง และวางแผนรายงาน ผลงาน 6 เดือน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	6 คน
10	9 – 12 มีนาคม 2551	ไปอบรมที่แม่กลอง	สมุทรสงคราม	6 คน
11	16 มีนาคม 2551	จัดทำแผนที่หมอภูมิ ปัญญา 4 หมู่บ้าน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	9 คน
12	18 มีนาคม 2551	จัดทำแผนที่หมอภูมิ ปัญญา 4 หมู่บ้าน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	9 คน
13	29 มีนาคม 2551	วางแผนสัมภาษณ์เชิงลึกหมอ ภูมิปัญญา	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	8 คน
14	30 มีนาคม 2551	จัดทำแผนที่หมอภูมิปัญญา 4 หมู่บ้าน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	13 คน
15	1 เมษายน 2551	เตรียมนำผลงานไปนำเสนอที่	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	9 คน

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สถานที่	จำนวนคน
		ขอนแก่น		
16	4 เมษายน 2551	นำเสนอผลการทำงาน	ขอนแก่น	3 คน
17	24 พฤษภาคม 2551	ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	18 คน
18	4 มิถุนายน 2551	บันทึกภาพหมอกุมิ ปัญหา 4 หมู่บ้าน	บ้านหนองแวง	12 คน
19	10 มิถุนายน 2551	บันทึกภาพหมอกุมิ ปัญหา 4 หมู่บ้าน ครั้งที่ 2	บ้านหนองม่วง	13 คน
20	11 มิถุนายน 2551	บันทึกภาพหมอกุมิ ปัญหา 4 หมู่บ้าน ครั้งที่ 3	บ้านหนองม่วง	14 คน
21	21 มิถุนายน 2551	จัดทำทะเบียนหมอกุมิปัญหา	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	10 คน
22	27 มิถุนายน 2551	ทบทวนการทำงาน โดยทีมพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	24 คน
23	10 กรกฎาคม 2551	เรียบเรียงข้อมูลสมุนไพรในท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	11 คน
24	11 กรกฎาคม 2551	เรียบเรียงข้อมูลสมุนไพรในท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	10 คน
25	12 กรกฎาคม 2551	เรียบเรียงข้อมูลสมุนไพรในท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	10 คน
26	13 กรกฎาคม 2551	เรียบเรียงข้อมูลสมุนไพรในท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	7 คน
27	14 กรกฎาคม 2551	เรียบเรียงข้อมูลสมุนไพรในท้องถิ่น	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	10 คน
28	26 กรกฎาคม 2551	แก้ไขข้อมูลสมุนไพรร่วมกับพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	10 คน
29	27 กรกฎาคม 2551	แก้ไขข้อมูลสมุนไพร	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	9 คน
30	15 สิงหาคม 2551	ศึกษาดูงานสมุนไพรที่ศูนย์อินทร์แปง จ.สกลนคร	ศูนย์อินทร์แปง	15 คน
31	16 สิงหาคม 2551	ศึกษาดูงานสมุนไพรหอมสุชาติ	จ.สกลนคร	15 คน
32	24 สิงหาคม 2551	ประชุมทีมวิจัย	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	10 คน

ครั้งที่	วันที่	กิจกรรม	สถานที่	จำนวนคน
33	15 กันยายน 2551	แก้ไขข้อมูลแผนที่ก่อนนำเสนอ ที่มหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	7 คน
34	20 กันยายน 2551	แก้ไขข้อมูลแผนที่ก่อนนำเสนอ ที่มหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	15 คน
35	22 กันยายน 2551	แก้ไขแผนที่หมอบูมปัญหาใหม่	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	13 คน
36	24 กันยายน 2551	การติดตามโครงการ โดยพี่ เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	12 คน
37	17-18 ตุลาคม 2551	ทำแผนการสอน+สื่อ/เตรียมไป มหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	15 คน
38	24-25 ตุลาคม 2551	เตรียมงานไปมหิดล	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	15 คน
39	26-29 ตุลาคม 2551	ไปงานมหกรรมฟื้นฟูภาษาเพื่อ พัฒนาท้องถิ่น	มหาวิทยาลัยมหิดล	10 คน
40	23 ธันวาคม 2551	วางแผนการเผยแพร่ผลการ ดำเนินโครงการสู่ชุมชน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	9 คน
41	6-8 เมษายน 2552	จัดตั้งโรงทานน้ำสมุนไพรที่วัด ถ้ำพวง	บ้านหนองม่วง	14 คน
42	3-5 พฤษภาคม 2552	จัดทำหนังสือสมุนไพรใน ท้องถิ่น 2 ภาษา	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	14 คน
43	10 พฤษภาคม 2552	วางแผนจัดเวทีคืนความรู้สู่ ชุมชน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	15 คน
44	13 -14 พฤษภาคม 2552	จัดทำของที่ระลึกงานคืนความรู้ สู่ชุมชน	บ้านหนองม่วง	8 คน
45	23 -24 พฤษภาคม 2552	เตรียมงานนำเสนอคืนความรู้สู่ ชุมชน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	11 คน
46	26 พฤษภาคม 2552	จัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน	โรงเรียนบ้านหนองม่วง	120 คน

3.2 เก็บข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)

การเก็บข้อมูลเรื่องความรู้และภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)มีการเก็บข้อมูลหลักอยู่ 2 เรื่อง คือ 1.) การเก็บข้อมูลผู้รู้เรื่องภูมิปัญญาในการรักษาสุขภาพซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์และจดบันทึก 2.) สืบถามและเก็บข้อมูลทางกายภาพ

ของสมุนไพรแต่ละชนิด ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินงานดังต่อไปนี้

3.2.1 เก็บข้อมูลผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หมอยา, ผู้อาวุโสที่มีความรู้เรื่องสมุนไพร ฯลฯ

3.2.1.1 วางแผนการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้เรื่องภูมิปัญญาการรักษาสุขภาพ

ทีมวิจัยมีการวางแผนการเก็บข้อมูล 2 ครั้ง คือวันที่ 27 ตุลาคม 2550 และวันที่ 11 พฤศจิกายน 2550

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวางแผนการสัมภาษณ์หมอภูมิปัญญาในเชิงลึก
2. เพื่อออกแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมในส่วนที่ต้องการเก็บข้อมูล
3. เพื่อมอบหมายงานให้เหมาะสมกับแต่ละคน
4. เพื่อแบ่งงานทำอย่างทั่วถึง และมีประสิทธิภาพ

กระบวนการทำงาน

1. ประชุมร่วมกัน เพื่อระดมความคิดเห็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. ออกแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่หลากหลายแล้วนำมาหลอมรวมกันเป็นชุดเดียว
3. พิมพ์แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ให้ครบตามจำนวนหมอภูมิปัญญาที่ต้องการสัมภาษณ์
4. กำหนดวันออกเก็บข้อมูล พร้อมมอบหมายการออกเก็บข้อมูลให้แก่ทีมวิจัย
5. รวบรวมข้อมูลพร้อมสรุปผล

ผลการทำงาน

1. ทีมวิจัยมีความคาดหวัง/ข้อมูลที่ต้องการทราบจากการเก็บข้อมูลผู้รู้เรื่องภูมิปัญญาการรักษาสุขภาพ ดังนี้

- ชื่อที่อยู่ของหมอภูมิปัญญา
- ความสามารถของหมอภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพ
- วิธีการรักษาและดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมของหมอภูมิปัญญาแต่ละคน

2. ได้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกหมอภูมิปัญญา ดังนี้

- ชื่อ-นามสกุล คุณหมอบ
- ท่านมีวิธีการดูแลสุขภาพท่านอย่างไร
- ปัญหาของผู้มารับบริการส่วนใหญ่เป็นอย่างไร ให้ท่านระบุที่พบมากที่สุดถึงน้อยที่สุด
- ท่านมีวิธีการรักษาสุขภาพผู้มาใช้บริการข้างต้นอย่างไร ผลการรักษาเป็นอย่างไร
- ผู้มารับบริการกลับมาใช้บริการของท่านมากเพียงใด

- ท่านมีการติดตาม ถามไต่อาการของผู้มารับบริการหลังการรักษา หรือให้คำแนะนำหรือไม่ อย่างไร
- ท่านมีวิธีเก็บข้อมูลผู้มารับบริการอย่างไร เก็บเป็นแฟ้มงาน หรือสมุดพกส่วนตัวหรือไม่ อย่างไร
- ท่านถ่ายทอดความรู้ที่มีให้แก่คนอื่นหรือไม่ หากมีการถ่ายทอดท่านทำอย่างไร
- หากมีปัญหาสุขภาพของคนในครอบครัวของท่าน ท่านดูแลรักษาด้วยตนเองหรือไม่ อย่างไร
- ปัญหาสุขภาพของท่าน โรคประจำตัวของท่านมีหรือไม่

3. แผนการเก็บข้อมูล

- เริ่มเก็บข้อมูลในวันที่ 7 มกราคม 2551 เป็นต้นไป
- นัดหมายให้มารวมตัวกันเพื่อสรุปข้อมูลในวันที่ 20 มกราคม 2551 ที่โรงเรียนบ้านหนองม่วง

- แบ่งหน้าที่รับผิดชอบหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

นายเทวี โคตรสระ, นางเนตร จันโคตรแก้ว	รับผิดชอบบ้านหนองม่วง
นายศาลา คำเรืองโคตร, นายคุณ คำเรืองโคตร	รับผิดชอบบ้านดงสร้างคำ
นายสมปอง ดันประทุม, นายสมอง จันโคตรแก้ว	รับผิดชอบบ้านหนองเจริญ
นายบุญมี คำเรืองโคตร, สุกี ตามประสี	รับผิดชอบบ้านหนองแวง

3.2.1.2 เก็บข้อมูล/ตรวจสอบข้อมูล/เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

วันที่ 6 มกราคม 2551 ออกสำรวจเชิงลึกหมอมุมิปัญญาและผู้อาวุโส

กิจกรรม	การออกสำรวจเชิงลึกหมอมุมิปัญญา และผู้อาวุโส
สถานที่	บ้านหนองม่วง บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ
เวลา	09.00 น.

วัตถุประสงค์ เพื่อออกสำรวจข้อมูลหมอมุมิปัญญาในหมู่บ้านต่าง ๆ

กระบวนการทำงาน

การเก็บข้อมูลในหมู่บ้านต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย ทีมวิจัยมีวิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน แต่สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ เนื่องจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ผู้เก็บข้อมูลพอจะทราบเป็นเบื้องต้นแล้วว่าใครอยู่ที่ไหน ทำอะไร สะดวกเวลาไหน วิธีการเก็บข้อมูลของแต่ละคนสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ออกเก็บข้อมูลตอนเช้าตรู่ตามหมู่บ้าน ก่อนที่กลุ่มเป้าหมายจะออกไปทำงานตามไร่ นา

สวนของตนเอง หรือไปทำธุระอย่างอื่น

2. ออกเก็บข้อมูลตอนเย็นหลังเลิกงานประจำ คือหลังเวลา 5 โมงเย็นเป็นต้นไป ก่อนที่รับประทานอาหารเย็น ไปจนถึง 2 ทุ่ม

3. เชิญมาจุดใดจุดหนึ่งที่เป็นศูนย์รวมหมู่บ้าน หรือตามความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์

4. เก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในแนวเดียวกัน หรือหากได้มากกว่าในแบบสัมภาษณ์ก็ถือว่าเป็นส่วนเกิน เป็นส่วนประกอบที่น่าเก็บเช่นเดียวกัน

ปัญหา/อุปสรรค/ข้อสังเกตจากการสัมภาษณ์

1. หมอภูมิปัญญากระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นอุปสรรคในการเก็บข้อมูล แต่ไม่เกินความสามารถของทีมงานที่ออกเสาะหา เพราะคนส่วนมากรู้จักกันเกือบหมดทั้ง 4 หมู่บ้าน

2. ผู้เก็บข้อมูลนัดกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์ แต่ผู้ให้ข้อมูลติดธุระต้องทำอย่างอื่นก็อนุโลมเป็นวันต่อไป

3. ปัญหาจากการฟังคำถามไม่เข้าใจก็มีบ้าง แต่ไม่เป็นปัญหาเนื่องจากหากไม่เข้าใจก็จะมีการอธิบายจนเข้าใจแจ่มแจ้งทุกข้อคำถาม

4. ผู้ตอบยินดีตอบทุกคำถามโดยไม่ปิดบัง เนื่องจากเป็นประสบการณ์ครั้งแรกในการให้สัมภาษณ์ลักษณะนี้ คนรู้จักกันสัมภาษณ์กันจึงมีความเป็นกันเอง การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่น

รูปที่ 3 ทีมวิจัยเก็บข้อมูลหมอภูมิปัญญา

ผลการดำเนินงาน

ผลจากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาจาก 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองม่วง บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ ทำให้ได้ทราบจำนวนหมอภูมิปัญญาด้านต่างๆ นอกจากนี้แล้วยังได้ข้อมูลเบื้องต้นตามแบบสัมภาษณ์ เช่น ประวัติส่วนตัว ความชำนาญเฉพาะด้าน วิธีการรักษาและดูแลสุขภาพเบื้องต้น ผลการรักษาที่ผ่านมาและประสบการณ์ในการให้บริการเพื่อน

วิธีการรักษาและดูแลสุขภาพเบื้องต้น ผลการรักษาที่ผ่านมาและประสบการณ์ในการให้บริการเพื่อนบ้าน เป็นต้น แต่เป็นที่น่าสนใจมากคือ การให้บริการเหล่านี้ หมอภูมิปัญญาไม่ได้มีการเก็บข้อมูลผู้มารับบริการ เช่น ประวัติผู้มารับบริการ มารับบริการแล้วก็ผ่านไป ไม่ได้ติดตามผลการรักษา หากดีหรือไม่ดีก็จะเป็นการบอกกันปากต่อปาก อาจเป็นเพราะไม่หวังค่าตอบแทนจากการให้บริการ เป็นแค่ค่าครู 20-50 บาท ถือเป็นความพึงพอใจที่ตนเองได้แสดงออกทางด้านภูมิปัญญาที่มีอยู่เท่านั้น

วันที่ 20 มกราคม 2551

กิจกรรม จัดทำทะเบียนหมอภูมิปัญญา

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดหมวดหมู่หมอภูมิปัญญา
2. เพื่อเตรียมข้อมูลขึ้นทะเบียนหมอภูมิปัญญา
3. เพื่อวางแผนการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

กระบวนการทำงาน

1. ทีมวิจัยนำแบบสอบถามที่ได้จากหมู่บ้านต่าง ๆ มารวมกัน
2. แยกแบบสอบถามเป็นหมวดหมู่ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 8 หมวดหมู่ ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 3 แสดงประเภทหมอภูมิปัญญา

ลำดับที่	ประเภทหมอภูมิปัญญา	จำนวน
1.	หมอนวดเพื่อการรักษา	4
2.	หมอดำยา	4
3.	หมอฝังเข็ม	5
4.	หมอผี	5
5.	หมองู	1
6.	หมอสมุนไพร	33
7.	หมอเป่า	22
8.	หมอสู่วิญญ	2
	รวม	76

จากการออกเก็บข้อมูลแล้วได้ข้อมูลตามเป้าหมายครบทุกประเภท ทุกคนที่ทราบว่าเขาคือ หมอภูมิปัญญา แต่ทีมวิจัยมีความคิดตรงกันว่าน่าจะเชิญหมอภูมิปัญญาเหล่านี้ที่กระจายอยู่ตาม หมู่บ้านต่าง ๆ มาพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหมอประเภทเดียวกัน เนื่องจากต่างคน ต่างอยู่มานานจนไม่เคยร่วมวงสนทนากัน หากได้มาพูดคุยกัน รับประทานอาหารร่วมกัน ดื่มน้ำ สมุนไพรด้วยกัน น่าจะสะดวกในการขัดเกลาข้อมูลมากยิ่งขึ้น จึงเชิญมาประชุมในวันดังกล่าว และการออกหนังสือเชิญก็เป็นการให้เกียรติอันสูงส่งแก่หมอภูมิปัญญาเหล่านั้นด้วย

3. กำหนดวันเชิญหมอภูมิปัญญามาให้สัมภาษณ์เชิงลึกวันอาทิตย์ที่ 10 กุมภาพันธ์ 2551 โดยออกหนังสือเชิญหมอทั้ง 76 คน และมีผู้รับผิดชอบในการส่งหนังสือเชิญ ดังนี้

- หมอในหมู่บ้านหนองม่วง แจกหนังสือเชิญ โดย นายบุญมี คำเรืองโคตร
- หมอในหมู่บ้านหนองแวง แจกหนังสือเชิญ โดย นายกล้า พัดคำตัน
- หมอในหมู่บ้านหนองเจริญ แจกหนังสือเชิญ โดย นายสมปอง ดันประทุม
- หมอในหมู่บ้านดงสร้างคำ แจกหนังสือเชิญ โดย นายศาลา คำเรืองโคตร

4. วางแผนค่าใช้จ่าย มอบคำตอบแทนแก่หมอภูมิปัญญาที่ให้สัมภาษณ์ และผู้สัมภาษณ์ ฉบับละ 20 บาท

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2551

กิจกรรม สัมภาษณ์เชิงลึกภูมิปัญญาของชาวโซ่ (ทะวืง) โดยมีคุณหมอบ้านหนอง
บ้านหนองม่วง บ้านดงสร้างคำ บ้านหนองเจริญ และบ้านบ่อแกน้อย

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวมหมอภูมิปัญญาชนิดต่าง ๆ ให้เป็นหมวดหมู่ ทราบจำนวน ที่อยู่ ความสามารถเฉพาะด้านที่มีอยู่ในตัว ทราบวิธีการรักษาและดูแลสุขภาพของผู้มารับบริการและตัว หมอภูมิปัญญาเอง

กระบวนการทำงาน

1. ทีมวิจัยได้ออกหนังสือเชิญหมอภูมิปัญญาจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาให้สัมภาษณ์
2. เชิญเยาวชนที่สนใจและมีความสามารถอ่านคล่อง เขียนคล่อง จำนวน 10 คน มาจดบันทึกรายละเอียดในการสัมภาษณ์
3. เยาวชนจดบันทึกข้อมูลรายละเอียดเบื้องต้นและรายละเอียดจากหมอ 8 ชนิด โดย สมาชิกทีมวิจัยเป็นผู้ซักถามแล้วให้เยาวชนเป็นผู้จดบันทึก เนื่องจากเขียนหนังสือได้คล่องกว่า

ผลที่ได้รับ

ได้ข้อมูลเบื้องต้นของหมอมุมิปัญญา ข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาและดูแลสุขภาพชาวโซ่ (ทะวีง) แบบดั้งเดิมที่เคยใช้ได้ผล

ปัญหา/อุปสรรค/ข้อสังเกต

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่ยากลำบากมากเนื่องจากผู้สัมภาษณ์ไม่เข้าใจการตั้งคำถามตามที่กำหนด ถามไม่ตรงจุด ผู้ตอบตอบไม่ตรงประเด็น ได้ข้อมูลไม่ตรงเท่าใดนัก ต้องกลั่นกรองอีกหลายรอบ ส่วนหมอมุมิปัญญานั้นสามารถเดินทางมาได้ทั้ง 76 คน เนื่องจากทีมวิจัยได้จัดรถรับส่งเป็นหมู่คณะสำหรับผู้ไม่สะดวกในการเดินทาง โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ซึ่งเป็นความพร้อมเพรียงอย่างมากในการทำงาน

วันที่ 29 มีนาคม 2551 วางแผนสัมภาษณ์เชิงลึกหมอมุมิปัญญา

จากการทำงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาทีมวิจัยเห็นว่าควรจะมีการวางแผนการทำงานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อความสะดวกในการทำงาน โดยทีมวิจัยได้แบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. กรรมการฝ่ายเอกสาร นายปริญา ภูเวียนวงศ์ เป็นหัวหน้า
2. กรรมการฝ่ายการเงิน นางเนตร จันทร์โคตรแก้ว เป็นหัวหน้า
3. กรรมการฝ่ายสถานที่ นายศาลา คำเรืองโคตร เป็นหัวหน้า
4. กรรมการฝ่ายปฏิบัติ นายเทวี โคตรสระ เป็นหัวหน้า
5. กรรมการฝ่ายรวบรวมข้อมูล นายกำจัด สายจันทร์ เป็นหัวหน้า

วันที่ 4 และ วันที่ 10 – 11 มิถุนายน 2551 บันทึกภาพหมอมุมิปัญญา 4 หมู่บ้าน

การบันทึกภาพหมอมุมิปัญญาโดยทีมงานฝ่ายเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นผู้บันทึก ใช้กล้องดิจิตอลในการถ่ายภาพ โดยบันทึกภาพแบบหน้าตรงครึ่งลำตัว ใช้ภูมิทัศน์บ้านของหมอมุมิปัญญาเป็นฉากหลัง ภาพสี นำมาบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์แล้วตกแต่ง และนำภาพเหล่านั้นเก็บรวบรวมในทำเนียบหมอมุมิปัญญา ทุกคนมีภาพประกอบชัดเจน สมบูรณ์

3.2.1.3 สรุปเรียบเรียงข้อมูล

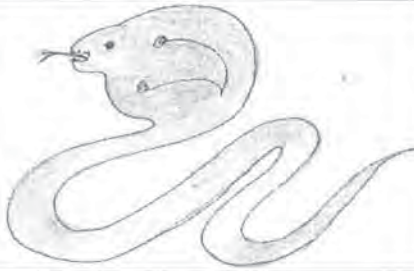
การสรุปเรียบเรียงข้อมูลเรื่องผู้รู้ภูมิปัญญาการรักษาสุขภาพของโซ่ (ทะวีง) มีการสรุปข้อมูลหมอมุมิปัญญาออกเป็น 8 ประเภท ตามลักษณะการรักษา จากนั้นจัดทำทำเนียบหมอมุมิปัญญาทั้ง 8 ประเภท และนำเสนอผ่านแผนที่หมอมุมิปัญญา 4 หมู่บ้าน ซึ่งมีรายละเอียดวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. การสรุปข้อมูลหมอภูมิปัญญา

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนตามที่ต้องการแล้ว ทีมวิจัยสามารถแยกข้อมูลหมอภูมิปัญญาออกเป็น 8 ประเภท ตามลักษณะการรักษา โดยมีการกำหนดสัญลักษณ์และแบ่งบทบาทหน้าที่ที่กี่ยวข้องรูปสัญลักษณ์หมอภูมิปัญญา ดังนี้

ตารางที่ 4 สัญลักษณ์หมอภูมิปัญญาประเภทต่างๆ

ลำดับ ที่	ประเภท หมอ	สัญลักษณ์	รูปสัญลักษณ์	ผู้วาดสัญลักษณ์
1.	หมอ สมุนไพร	ต้นไม้		นางสัญญา มุกดาพันธ์
2.	หมอดำแย	เด็ก		นายบุญมี คำ เรืองโคตร
3.	หมอนวด	มือ		นายสมอง จัน โคตรแก้ว
4.	หมอฝังเข็ม	เข็ม		นายกกล้า พัดคำ ตัน
5.	หมอผี	หัวกะโหลก		นายศาลา คำเรืองโคตร

ลำดับ ที่	ประเภท หมอ	สัญลักษณ์	รูปสัญลักษณ์	ผู้วาดสัญลักษณ์
6.	หมอสู้ขวัญ	พานบายศรี		นายศาลา คำเรืองโคตร
7.	หมองู	งู		นายสมปอง ตันประทุม
8.	หมอเป่า	ปาก		นายเทวี โคตรสระ

ปัญหาและอุปสรรคในการทำสัญลักษณ์

1. การวาดภาพสัญลักษณ์ไม่ค่อยเหมือน แต่นำรักตามแนวความคิดของผู้วาด
2. การระบายสีไม่ค่อยกลมกลืนเนื่องจากผ่านวัยการวาดภาพระบายสีมานานแล้ว

2. การจัดทำทำเนียบหมอภูมิปัญญา

หลังจากที่เก็บข้อมูลประวัติหมอภูมิปัญญาพร้อมรูปถ่ายรายบุคคลแล้วที่มวจัยได้นำมาแบ่งหมอภูมิปัญญาออกเป็น 8 ประเภท ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น จากนั้นจัดทำทำเนียบหมอภูมิปัญญาแยกตามประเภทของการรักษา ซึ่งทำเนียบหมอแต่ละคนจะประกอบด้วย

- รหัสของหมอภูมิปัญญา จะอยู่ทางขวามือบนของหน้ากระดาษ

เลขที่ รหัสประเภทหมอ – ลำดับของหมอภูมิปัญญา

รหัสประเภทหมอ จะมีตั้งแต่ 01 ถึง 08 ได้แก่

- 01 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทสมุนไพร
- 02 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทเฒ่าเพื่อการรักษา
- 03 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทหมอผี
- 04 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทหมอฝังเข็ม
- 05 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา
- 06 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทหมอดำยา
- 07 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทหมอสู่วิญ
- 08 คือ หมอภูมิปัญญาประเภทหมอ

ลำดับของหมอภูมิปัญญา จะเป็นลำดับของหมอในแต่ละประเภทโดยเริ่มต้นจาก 001 ไปเรื่อย ๆ

- รูปภาพของหมอภูมิปัญญา
- ชื่อ
- วัน เดือน ปี เกิด
- อายุ
- จบการศึกษา
- อาชีพปัจจุบัน
- ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้
- ความสามารถพิเศษ
- ประสบการณ์ในการรักษา
- รายละเอียดของการรักษา

รูปที่ 4 ทีมวิจัยจัดทำทำเนียบหมอภูมิปัญญา

จากที่กล่าวมานี้สามารถดูรายละเอียดได้ในบทที่ 4

3. การจัดทำแผนที่หมอภูมิปัญญา

หลังจากที่มีการเก็บข้อมูลเรื่องหมอภูมิปัญญาแล้วทีมวิจัยได้ร่วมกันจัดทำแผนที่ภูมิปัญญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชาวบ้านจะได้รู้ว่าบ้านของหมอภูมิปัญญาอยู่ตรงไหน สะดวกแก่การค้นหา ทีมวิจัยใช้เวลาในการทำแผนที่เป็นเวลา 3 วัน คือ วันที่ 16, 18 และ 30 มีนาคม 2551 ซึ่งมีรายละเอียดการทำ ดังนี้

ทีมวิจัยกำหนดผู้ทำงานแต่ละแผนผัง ดังนี้

- แผนที่บ้านหนองม่วง คนทำคือ นายเทวี โคตรสระ และนายศาลา คำเรืองโคตร
นายก่าจัด สายจันทร์
- แผนที่บ้านดงสร้างคำ คนทำคือ นายกล้า พัดคำตัน และนางสัญญา มุกดาพันธ์

- แผนที่บ้านหนองเจริญ คนทำคือ นายสมปอง ดันประทุม และนายสมอง จันทรโคตรแก้ว
- แผนที่บ้านหนองแวง คนทำคือ พ่อปิ่น กองธรรม และนายเสวย ตามประสี

นางเนตร จันโคตรแก้ว

จากการทำงานในวันแรกพบว่าทีมวิจัยทำงานได้ช้า โดยเฉพาะการขีดเขียน การวาดแผนผังบนกระดาษชาร์จขนาดใหญ่ไม่ง่ายเหมือนการกำหนดพื้นที่บนกระดาษธรรมดา หรือการกำหนดอัตราส่วนก็กำหนดโดยประมาณ ไม่ได้คำนวณจริงจัง เพียงแต่ทำออกมาแล้วคนดูเข้าใจ ดูออกว่าคืออะไร เป็นคำตอบในตัวเอง

รูปที่ 5 การจัดทำแผนที่หมอมุมปัญหา

ในวันที่ 2 ของการทำแผนที่ นายศาลา คำเรืองโคตร ทำหน้าที่หัวหน้าแทนประธาน เนื่องจากประธานไม่อยู่ติดธุระเลยมอบงานให้รองประธานทำหน้าที่แทนและได้พาทีมวิจัยมาทำงานที่บ้านของนายศาลา

นายศาลา คำเรืองโคตร ได้นำแผนผังหมู่บ้านต่างๆ ที่สถานีอนามัยได้ทำไว้มาดูเป็นแบบอย่าง และได้กำหนดผู้ทำงานใหม่ ดังนี้

- นายสมปอง ดันประทุม และนายศาลา คำเรืองโคตร ทำหน้าที่ขีดเส้นถนนในแผนที่
ทั้ง 4 หมู่บ้าน

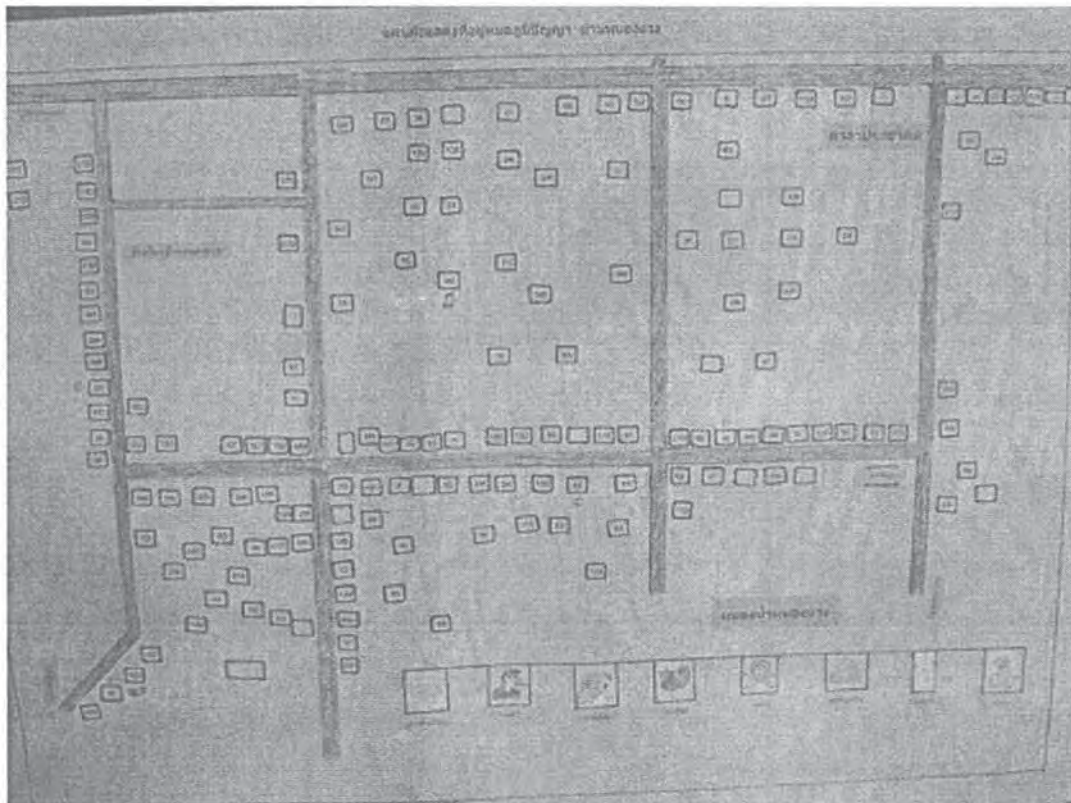
- นายมัน จันโคตรแก้ว นายกำจัด สายจันทร์ และนายบุญมี คำเรืองโคตร ระบายสี

- นายสุภี ตามประสี นายคุณ คำเรืองโคตรและนายสมปอง จันทรโคตรแก้ว ทำหน้าที่จัดหาสีให้คนอื่นระบายสีและมีชาวบ้านผู้สนใจมาร่วมประชุมดูการทำงานของทีมงานสมุนไพร 3 คน คือ นายคำภา คำเรืองโคตร, นายเกื้อ ชาวบ้านดอนส้มโฮง และนายพรมมา ภูเทียมลม

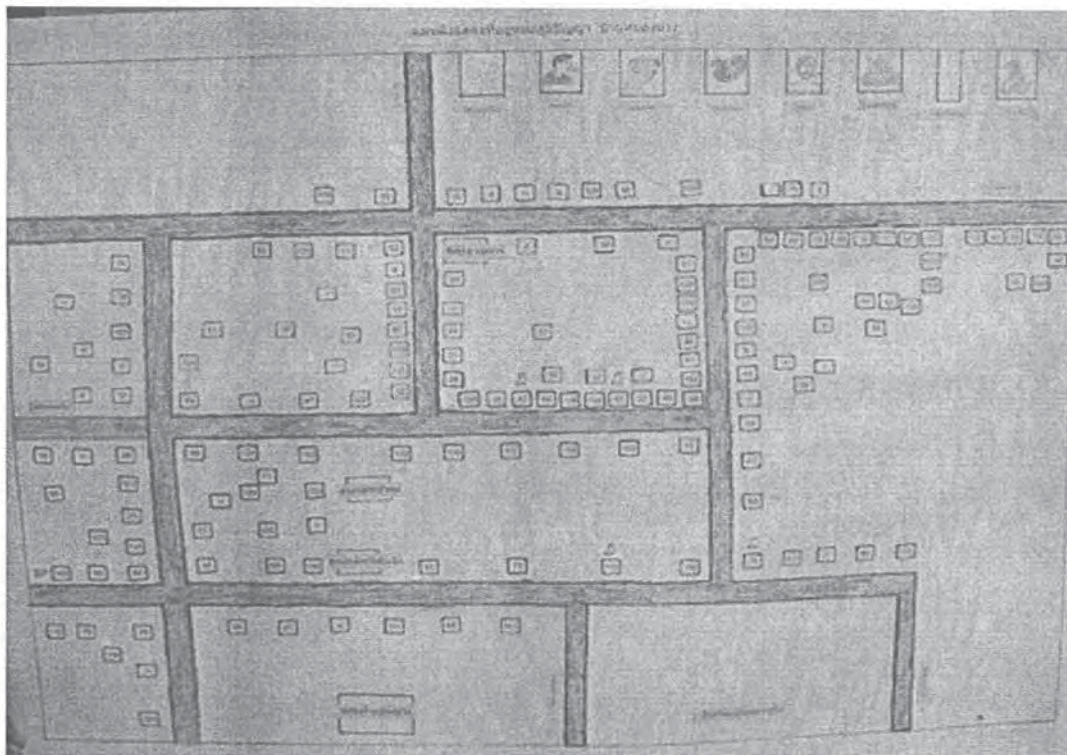
การทำแผนที่ในวันที่ 2 นี้เริ่มจะเห็นแนวทางแห่งความสำเร็จและหลังจากนั้นทีมวิจัยก็ได้มา

ช่วยกันทำแผนที่ต่ออีกครั้งให้เสร็จโดยนัดหมายกันในวันที่ 30 มีนาคม 2551

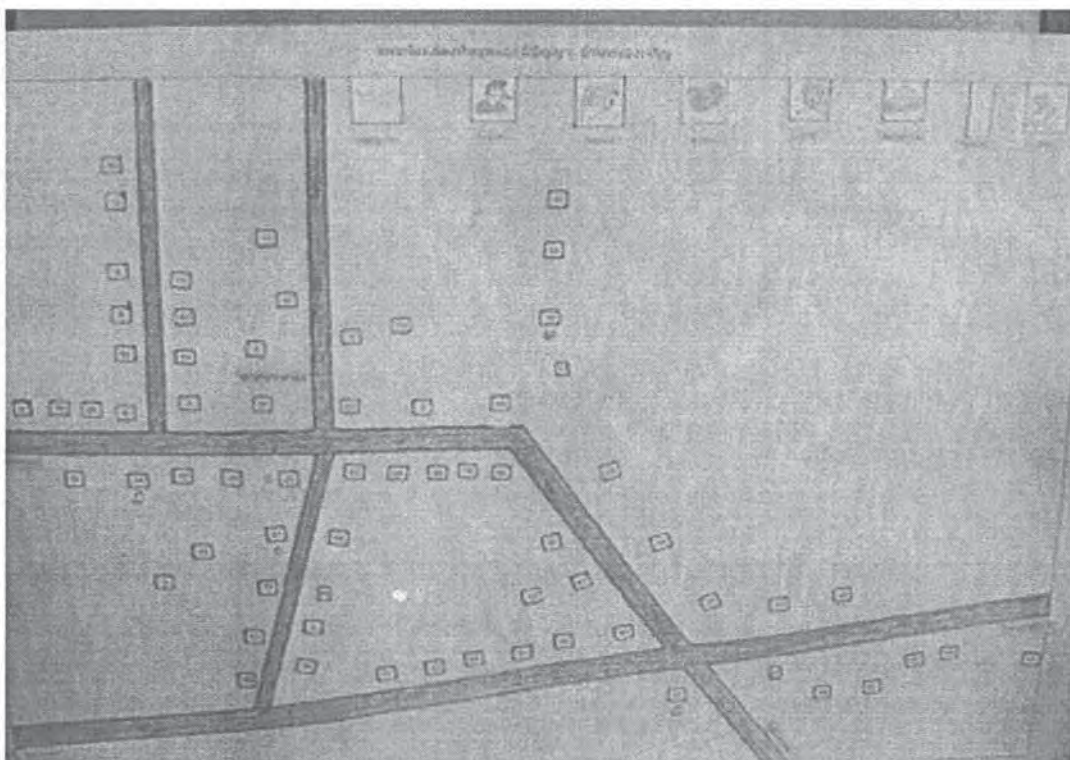
จากการทำงานทำให้ทีมวิจัยได้แผนผังแสดงที่อยู่หมอกุมิปัญญาทั้ง 4 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองม่วง, บ้านหนองแวง, บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ

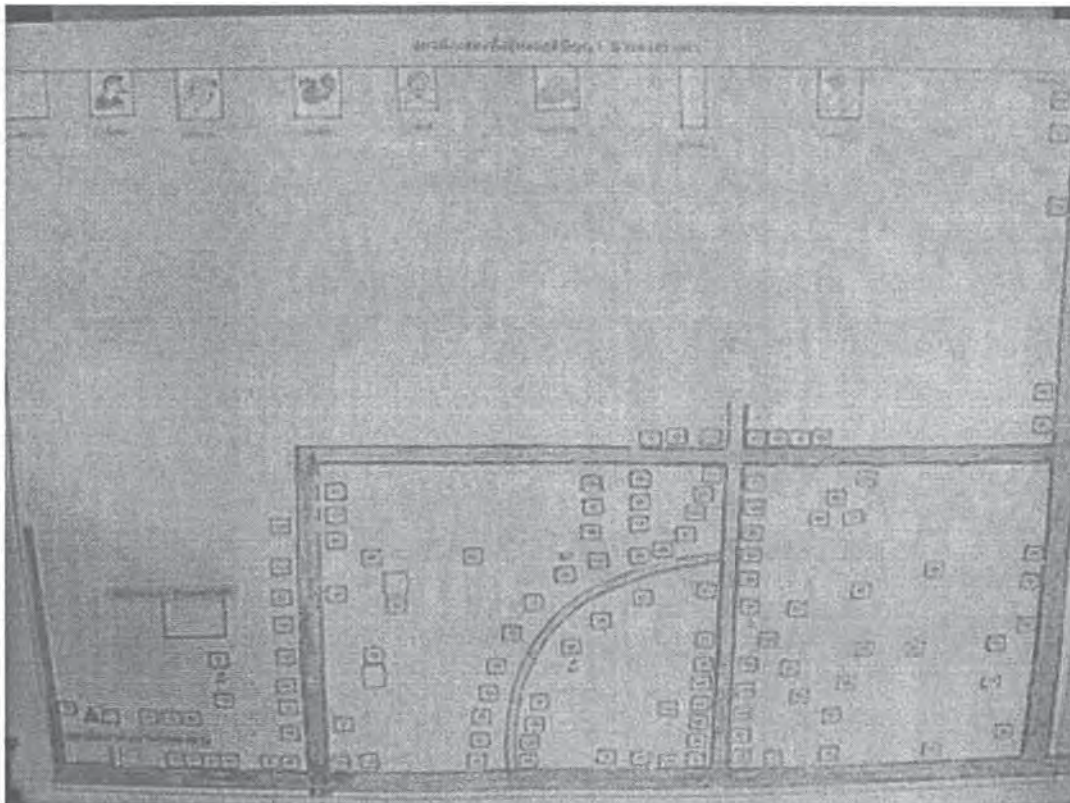
รูปที่ 6 แสดงที่อยู่หมอกุมิปัญญาบ้านหนองแวง

รูปที่ 7 แสดงที่อยู่หมอกุมิปัญญาบ้านหนองม่วง

รูปที่ 8 แสดงที่อยู่หมอกุมิปัญญาบ้านหนองเจริญ

รูปที่ 9 แสดงที่อยู่หมอมุมิปัญญาบานดงสร้างคำ

ปัญหาและอุปสรรค

การทำแผนผังไม่ง่ายเหมือนที่คิด ต้องกำหนดพื้นที่บนกระดาษ A 4 กระดาษชาร์จ ให้ใกล้เคียงกับพื้นที่ในหมู่บ้านมากที่สุด เพื่อการดูแล้วเข้าใจว่าตำแหน่งไหนในหมู่บ้านนั้น ๆ

หลังจากการทำแผนที่เสร็จ ทีมวิจัยได้ไปนำเสนองานที่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำแผนที่ คือ แผนที่ไม่ใช่มองเห็นตำแหน่งเพียงอย่างเดียว แต่แผนที่บอกอะไรต่างๆ ได้มากมายทีเดียว ทีมวิจัยอาจทำสัญลักษณ์เพิ่มเรื่องหมอชั้นครู เพิ่มแผนที่ทรัพยากร หลังจากนั้น ทีมวิจัยจึงได้กลับมาทำเพิ่มเติมแผนที่อีกครั้ง คือ ในวันที่ 15, 20, 22 และ 24 กันยายน 2552 โดยในวันที่ 24 กันยายน 2553 มีพี่เลี้ยงลงมาติดตามดูงานด้วย ซึ่งแผนที่ที่แก้ไขใหม่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ผลการวิจัย

3.2.2 สํารวจและเก็บข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพรร (ศึกษาแหล่งที่อยู่โดยการถ่ายภาพและเก็บตัวอย่างโดยเฉพาะสมุนไพรรหายาก)

- วางแผนการสํารวจเก็บข้อมูลสมุนไพรร

การวางแผนเก็บตัวอย่างและถ่ายภาพสมุนไพรร ทีมวิจัยได้กำหนด ดังนี้

1. ทีมวิจัยสํารวจและเก็บภาพสมุนไพรรบริเวณหมู่บ้าน มอบให้นายศาลา คำเรืองโคตร เป็นหัวหน้า นายวิเวศ คำเรืองโคตร เป็นผู้บันทึกข้อมูล พร้อมกล้องถ่ายรูป กับทีมงานอีก 4 คน

2. ทีมวิจัยสํารวจและเก็บภาพสมุนไพรรบริเวณเชิงเขา มอบให้นายบุญมี คำเรืองโคตร เป็นหัวหน้า นายปริญา ภูเวียงวงศ์ เป็นผู้บันทึกข้อมูล พร้อมถ่ายภาพตัวอย่าง กับทีมงานอีก 7 คน

- เก็บข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพรร

ทีมวิจัยสํารวจและเก็บภาพสมุนไพรรบริเวณหมู่บ้าน มอบให้นายศาลา คำเรืองโคตร เป็นหัวหน้า นายวิเวศ คำเรืองโคตร เป็นผู้บันทึกข้อมูล พร้อมกล้องถ่ายรูป กับทีมงานอีก 4 คน ออกสํารวจเวลา 09.00 น. ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 4 หมู่บ้าน วันที่ 10 กรกฎาคม 2551 ออกสํารวจที่บ้านดงสร้างคำ บ้านหนองเจริญ รับประทานอาหารเที่ยงที่บ้านหนองเจริญวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 ออกสํารวจที่บ้านหนองแวง และบ้านหนองม่วง รับประทานอาหารเที่ยงที่โรงเรียนบ้านหนองม่วง นำภาพมาบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ รอเพื่อน ๆ ที่ไปสํารวจบริเวณเชิงเขา

ส่วนทีมวิจัยสํารวจและเก็บภาพสมุนไพรรบริเวณเชิงเขา มอบให้นายบุญมี คำเรืองโคตร เป็นหัวหน้า นายปริญา ภูเวียงวงศ์ เป็นผู้บันทึกข้อมูล พร้อมถ่ายภาพตัวอย่าง กับทีมงานอีก 7 คน ออกสํารวจในวันที่ 10-12 กรกฎาคม 2552 การเดินป่าลำบากต้องเตรียมน้ำดื่ม อาหารไปในระหว่างเดินทางด้วย ออกเดินทาง 08.30 น. กลับมารวมตัวกันตอนเย็นที่โรงเรียนบ้านหนองม่วง เวลา 16.00 น. นำภาพมาบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ เนื่องจากการเดินป่าลำบาก การเก็บข้อมูลไม่สะดวกเหมือนบริเวณหมู่บ้าน ทีมวิจัยจึงออกสํารวจอีกในที่ 13-14 กรกฎาคม 2551

รูปที่ 10 ทีมวิจัยเก็บข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพรร

- สรุปเรียบเรียงข้อมูล

ทีมวิจัยสรุปเรียบเรียงข้อมูลสมุนไพรโดยการจัดทำเป็นรูปเล่มหนังสือสมุนไพร ซึ่งจะง่ายต่อการหยิบอ่านและการศึกษาค้นคว้าของผู้ที่สนใจ เนื้อหาภายในประกอบด้วย รูปภาพของสมุนไพรแต่ละชนิด ชื่อเรียกในภาษาไทย ชื่อเรียกในภาษาโซ(ทะวืง) สรรพคุณและวิธีการใช้ ฤดูกาลและแหล่งที่พบ ซึ่งในการสรุปข้อมูลทีมวิจัยก็ได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน ดังนี้

1. ฝ่ายจัดเตรียมข้อมูล ได้แก่ นายเทวี โคตรสระ และ นายศาลา คำเรืองโคตร จัดเตรียมภาพสมุนไพร พร้อมชื่อเรียกภาษาไทยและภาษาโซ (ทะวืง)
2. ฝ่ายจัดพิมพ์ลงคอมพิวเตอร์ นายประมงค์ สุขชินและนายปรีญา ภูเวียงวงศ์ ควบคุมโดยหมอภูมิปัญญาที่มีความรู้ด้านสมุนไพร เพื่อให้ภาพและชื่อตรงกัน
3. ฝ่ายตรวจสอบข้อมูล นายบุญมี คำเรืองโคตร นายสมอง จันทรโคตรแก้ว และหมอภูมิปัญญา อีก 3 คน คือ นายทรัพย์ สำราญพิต นายบุญมี จันทรโคตรแก้ว นายสีลา พรหมสะอาด
4. ฝ่ายจัดพิมพ์เข้าเล่ม ได้แก่ นายมัน จันทรโคตรแก้ว นายกำจัด สายจันทร์

3.3 เผยแพร่ข้อมูลแก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สวนสมุนไพร นิทรรศการ แผ่นพับ โครงการ แผ่นพับสมุนไพร

วันที่ 23 ธันวาคม 2551

กิจกรรม วางแผนการเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการสู่ชุมชน

พี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยวางแผนเรื่องการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนโดยชวนกันคิดว่า

1. บุคคลที่จะเชิญมาร่วมเวที ได้แก่ ผู้นำระดับอำเภอ (นายอำเภอ)/ กำนัน/ นายกองบด./ ผู้ใหญ่บ้าน/ ปลัดอบต./ วัฒนธรรมอำเภอ/ อนามัย/ เยาวชน/ หมอสมุนไพร/ ปราชญ์ชาวบ้าน/ ครู/ ผู้อำนวยการโรงเรียนในตำบล/ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน/ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/ มหาดล/ สกว.

2. จะบอกอะไรกับเขาบ้าง/จะให้เขาทำอะไร

- บอกสมุนไพรของชาวโซ(ทะวืง) ชื่อ/สรรพคุณ/ที่อยู่ของสมุนไพร/วิธีการใช้
- บอกหมอสมุนไพรของชาวโซ(ทะวืง)ตามประเภทต่างๆ
- ผลงานที่ได้ทำ(หนังสือสมุนไพร/ทำเนียบหมอ/แผนที่ 4 หมู่บ้าน
- วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวโซ(ทะวืง)
- ตอนนี้ทำอะไรอยู่แล้วต่อไปจะทำอะไร
- บอกภาษา
- การแสดง
- ผลงานทั้งหมดที่ผ่านมา

3. จะบอกเขาอย่างไร

- ใช้วิธีการพูด/บอกเล่า/จัดนิทรรศการ/สาธิต

4. สถานที่จัด โรงเรียนบ้านหนองม่วง

5. งบประมาณ จากโครงการสมุนไพรร

6. วัน/เวลาที่จัด หลังจากได้รับเงินโอนงวดที่ 2 ซึ่งจะมากำหนดวันกันอีกครั้ง

วันที่ 10 พฤษภาคม 2552

วางแผนจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

หลังจากได้รับเงินโอนงวดที่ 2 แล้ว พี่เลี้ยงได้ชวนทีมวิจัยทบทวนเรื่องแผนการจัดเวทีคืนข้อมูลกันอีกครั้ง โดยทบทวนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคืนข้อมูลสู่ชุมชน พี่เลี้ยงได้ยกตัวอย่างให้ทีมเห็นโดยตั้งคำถามว่า ขณะนี้ทีมวิจัยมีความรู้ มีข้อมูลอะไรอยู่ ทีมวิจัยตอบว่า มีแผนที่ มีทำเนียบหมอ ทำเนียบหมอแบ่งเป็นหมอ 8 ประเภท มีคู่มือสมุนไพรรของชาวโซ่(ทะวืง)

รูปที่ 11 วางแผนการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

แสดงให้เห็นว่า ทีมวิจัยมีข้อมูลอยู่ก่อนหนึ่ง ซึ่งรู้เพียงแค่ว่าในทีมเท่านั้น ทำอย่างไรคนในชุมชนจะรู้ด้วย ก็จะต้องจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน และยังได้ยกตัวอย่างกรณีของโครงการวิจัยที่ทำเรื่องการจัดการหนี้สิน ทีมวิจัยโครงการหนี้สินได้มีการสำรวจรายรับรายจ่ายของคนในชุมชนพบว่า รายจ่ายของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นค่าสุรา บุหรี่และค่าห่วย เมื่อทีมวิจัยได้ค้นพบข้อมูลนี้ จึงได้จัดให้มีเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อเป็นการบอกกล่าวให้คนในชุมชนได้รับทราบข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการจัดการหนี้สินของชุมชน เป็นต้น

จากนั้นทีมวิจัยได้ตกลงกันว่า จะจัดเวทีคืนข้อมูลขึ้นในวันที่ 26 พฤษภาคม 2552 เหตุผลที่จะต้องจัดในช่วงนี้ เพราะเดือนหน้าทุกคนก็จะเริ่มเตรียมลงไร่นาเพื่อทำการเกษตร สิ่งที่จะนำเสนอได้แก่ คู่มือสมุนไพรร ที่อยู่ สรรพคุณ วิธีการใช้, ประเภทหมอต่างๆ 8 ประเภท, จัดชุมหมอ 8 ประเภท, แผนที่ ทำเนียบหมอ หนังสือสมุนไพรร, เสือใบเคย, จัดนิทรรศการ มีแผ่นพับ, ดมยาสมุนไพรร, แข่งขันพูดภาษาโซ่(ทะวืง), แนะนำด้วยาเป็นภาษาโซ่(ทะวืง), โซ่หนังสือภาษาโซ่(ทะวืง), บอกเล่าประวัติโซ่(ทะวืง), ของที่ระลึก

ตารางที่ 5 กำหนดการเบื้องต้นการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน

เวลา	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	สิ่งที่ต้องเตรียม
08.30-09.00	ลงทะเบียนผู้ร่วมงาน	ปริญา	บัญชีลงทะเบียน
09.00-09.30	พิธีเปิด	ผอ.ประมงค์	เชิญนายอำเภอ,เตรียมคำกล่าว
09.30-10.15	วิทัศน์ภาพรวมของงานทั้งหมด	ผอ.ประมงค์	VCD, โพรทัศน์, เครื่องเสียง
10.15-10.45	นำเสนอผลการดำเนินงาน - ความเป็นมา - การดำเนินงาน - ผลการดำเนินงาน (แผนที่, ทำเนียบหมอ, หนังสือสมุนไพร)	ประธาน รองประธาน ก่าจัด, บุญมี, ปริญา	- ข้อมูลโครงการ - แผนที่ - ทำเนียบหมอ - หนังสือสมุนไพร (อธิบายวิธีการทำ)
10.45-11.00	พักดื่ม น้ำสมุนไพร ชมนิทรรศการ	บุญมี, มั่น	- น้ำสมุนไพร - จัดนิทรรศการ
11.00-11.30	การแสดงฟ้อนโซ่(ทะวืง)	เทวี	นักฟ้อน, นักดนตรี
11.30-12.00	การแข่งขันพูด, เล่านิทาน ภาษาโซ่(ทะวืง)	สมอง	คิติกฎีกาและหาผู้เข้าร่วมแข่งขัน
12.00 เป็นต้นไป	- รับประทานอาหารกลางวัน ร้องเพลงภาษาโซ่(ทะวืง) - มอบของที่ระลึก	เทวี, สมปอง, ศาลา	- อาหารกลางวัน - คอมพิวเตอร์ - ของที่ระลึก(บังทิง)
	พิธีกรดำเนินรายการ	- ผอ.ประมงค์ - ครูถนอม	

วันที่ 26 พฤษภาคม 2552

กิจกรรม จัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน

1. เพื่อแสดงผลการดำเนินโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพชาวโซ่ (ทะวืง) สู่ชุมชน เช่น ทำเนียบหมอภูมิปัญญา แผนผังแสดงที่อยู่หมอภูมิปัญญา ทำเนียบสมุนไพร ทีมวิจัยทำงานจนเสร็จสิ้นโครงการ และอยากจะบอกกล่าวให้คนในท้องถิ่นและผู้นำชุมชน

ผู้นำท้องถิ่นได้รับทราบการทำงานของทีมวิจัยว่าทำอะไร รู้อะไร อีกประการหนึ่ง คือ ทางทีมวิจัยได้ทำโครงการมาแล้ว 2 โครงการ นี่เป็นโครงการที่ 3 ยังไม่เคยมีการคืนความรู้สู่ชุมชน จึงได้ตกลงกับพี่เลี้ยงจัดงานนี้ขึ้น

2. เพื่อประชาสัมพันธ์โครงการให้ผู้นำท้องถิ่นทราบและเข้าใจการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. เพื่อพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้จากหมอมุมิปัญญาประเภทต่าง ๆ
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง 4 หมู่บ้านให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
5. เพื่อวางแผนกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางในการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นต่อไป

ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย

1. นายอำเภอสองดาว
2. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี
3. กำนันตำบลปทุมวาปี
4. ผู้ใหญ่บ้านจาก 12 หมู่บ้าน
5. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน 12 คน
6. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี หมู่บ้านละ 2 คน
7. ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 6 คน
8. ทีมวิจัย จำนวน 15 คน
9. หมอมุมิปัญญา จำนวน 74 คน
10. ชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 80 คน

ผลการดำเนินกิจกรรม

จากการนำเสนอในรูปแบบวิถีทัศน์ เสนอประวัติบ้านหนองแขว บ้านหนองม่วง บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ และความเป็นมาของโครงการ 2 โครงการ ทำให้ผู้ร่วมประชุมตื่นตัว ได้ชมประวัติหมู่บ้านแบบไม่ได้ชมที่ไหนมาก่อน ได้ของที่ระลึกในงานแจกให้คนทั่วไป เรียกว่า “หวอด” เป็นเครื่องเป่าเล็ก ๆ ใช้เป็นสัญญาณเตือนภัย เป็นเครื่องเป่าเรียกสัตว์ มีลักษณะคล้ายนกหวีด จำนวน 250 ชิ้น ได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

รวมเกร็ดการกล่าวเปิดงานและการแสดงความคิดเห็นในงาน พอสรุปได้ ดังนี้

1. นายเทวี โคตรสระ หัวหน้าโครงการ “แนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) กล่าวแนะนำโครงการ

เรียนท่านนายอำเภอสองดาว นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี และกำนันตำบลปทุมวาปี และผู้อำนวยการโรงเรียนทุกโรงเรียนและพ่อแม่พี่น้องทุกท่านที่มาในงานคืนความรู้สู่ชุมชน ของทีมวิจัยโซ่(ทะวืง) ทีมวิจัยรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ที่ท่านให้เกียรติเป็นประธานในพิธีเปิด

เวทีคืนความรู้สู่ชุมชน ผมนำแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการดูแลและรักษาสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) ซึ่งโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหิดลและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)

โซ่(ทะวืง) มีภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพแบบดั้งเดิมโดยใช้สมุนไพรหรือด้วยวิธีการอื่นๆ สมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาล การรักษาพยาบาลเป็นไปด้วยความ ชาวไทยโซ่ (ทะวืง) จะนิยมใช้สมุนไพรรักษาอาการเป็นไข้ ปวดหัว ตัวร้อน เป็นต้น

สมุนไพรที่นิยมใช้ ได้แก่ กอมก้อยลอดขอน, ไพรณคุ่ม (ได้ไม่รู้ล้ม), รากต้นหมาก, รากมะพร้าว, รากดอกมะลิ, รากหญ้าปากควาย

ส่วนที่แก้ไขมีหลายชนิด คือ เปลือกพะยอม, รากขาว, รากปลาไหลเผือก, แก่นแพง, ฝากจาน, หวดข้าใหญ่, หวดข้าเตี้ย, ดินดั่งเตี้ย

เจ็บท้อง ปวดท้อง ใช้ เกรือหมากม่วย ยางกุ้ง

ไข้ขึ้น ใช้ ใบดอกมะลิ ใบหมาดค้อ ขยี้ใส่ น้ำเช็ดตัว

ท้องอืด ใช้ หัวว่านไฟ (ไพร) มาขูดทาบริเวณท้อง

เป็นฝี ใช้ผลน้อยหน่าหลอด (จั่ว) กับหัวดอกกระเจียว ฝนทา

เท้าเปื่อย ใช้ เปลือกสมอ เปลือกกระโดน แช่น้ำทาบริเวณที่เปื่อย

คณะทำงานได้รวบรวมภูมิปัญญาที่จะสูญหายไป ไม่มีผู้สืบทอดไว้ในรูปเล่มของทำเนียบหมอและทำเนียบสมุนไพร เพื่อความสะดวกในการสืบค้นข้อมูล

บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้วผมขอเชิญประธานในพิธีกล่าวเปิดงานครับผม

2. นายอำเภอกล่าวเปิดงาน (นายกฤตชนัย ศรีสุริยจันทร์)

ผมขอแสดงความยินดีที่ได้มีโอกาสมาพบท่านที่มากหน้าหลายตา ในการคืนความรู้สู่ชุมชน จากคำกล่าวรายงานของท่านเทวี ทำให้เข้าใจความเป็นมาของชาติพันธุ์ของเรา การที่ทีมวิจัยมารวบรวมภูมิปัญญาของเราเป็นการดี ในแง่ที่ว่าเราสืบค้นหาต้นตอของชาติพันธุ์และภูมิปัญญา พ่อแม่พี่น้องสมัยก่อนมีความรู้ในด้านการรักษา.....(จากนั้นพูดเรื่องความสว่าง ความสงบ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนโซ่มี)

.....เช่นการพัฒนาเป็นจุดหนึ่งแห่งการเรียนรู้ เพราะว่าโลกมีการเปลี่ยนแปลง คนหนุ่มก็แก่ คนแก่ก็ใกล้จะตาย นายอำเภอก็ตายได้เช่นกัน ความรู้บางอย่างสู่ชาวบ้านไม่ได้ นายอำเภอไม่รู้เรื่องสมุนไพร.....

ขอให้โครงการวิจัยของภาษาโซ่ประสบผลสำเร็จ

3. นำเสนอวิดิทัศน์ จัดทำโดย ผอ.ประมณฑ์ สุขชิน ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

- ประวัติบ้านหนองแขง

- ประวัติบ้านหนองม่วง
- ความเป็นมาของการทำโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) โดยให้ข้อมูลตั้งแต่การทำโครงการแรก คือการฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมโซ่(ทะวืง) ว่าได้มีการทำอะไรบ้าง แล้วเชื่อมโยงมาสู่โครงการปัจจุบัน
- คำถามวิจัย/วัตถุประสงค์/ชุมชนเป้าหมาย/ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ/แนวทางการดำเนินงานวิจัย
- ผลการดำเนินงานจากโครงการแนวทางการพัฒนาภาษาโซ่(ทะวืง)จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียนถึงโครงการแนวทางการรักษาและดูแลสุขภาพ ได้แก่ การผลิตหนังสือเล่มเล็ก การผลิตหนังสือเล่มยักษ์ การผลิตพจนานุกรมฉบับชาวบ้าน การผลิตสื่อการเรียนการสอนสำหรับนักเรียน นอกจากนี้ยังสามารถฟื้นฟูภูมิปัญญาเรื่องการทอเสื่อใบเดย ซึ่งการทำเสื่อใบเดยในปัจจุบันหาซื้อได้ยาก นอกจากนี้ยังได้ฟื้นฟูการเล่น เช่นการฟ้อนโซ่ การเล่นหมากเก็บ การขี่ขาโกกเกก
- ผลที่เกิดขึ้นกับชาวโซ่(ทะวืง) ชาวโซ่(ทะวืง) รู้จักคิดเป็น ทำงานเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรัก สามัคคี มีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของชาวโซ่ (ทะวืง)

4. แลกเปลี่ยนเสนอความคิดเห็น

เจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัย

เป็นห่วงกังวลเรื่องหมอฝังเข็ม ทางอนามัยกำลังหาทางพยายามต่อยอดเรื่องหมอฝังเข็ม ว่าทำอะไรหมอฝังเข็มจึงจะให้มีใบประกอบโรคศิลป์ เพื่อที่จะทำอะไรจะให้มีมันถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนจริง ๆ เพราะถือเป็นวิชาแพทย์ขั้นสูง โอกาสข้างหน้าเสนอแนะให้พยายามทำให้ถูกต้องตามหลักและตามกระทรวงสาธารณสุขรับรอง

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี

จากการดูวิดิทัศน์ จริง ๆ แล้วเคยไปทีม.มหิดล ไปในเรื่องงานวิจัย ก็ได้ความรู้ต่าง ๆ ในส่วนหนึ่งคือเรียนรู้ไทโซ่ ความจริงแล้วไทโซ่มีอยู่หลายส่วน ตอนนี้อาจจะเรียนพี่น้องว่าในส่วนหนึ่งที่ผมยังไม่ได้ดำเนินการ คือ เรื่องของการรักษาขนบธรรมเนียมเหล่านั้นอย่างเต็มที่ ในวันนี้พี่น้องมีความพร้อมเพรียง เข้าใจในภาษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของการดูแลรักษาสุขภาพ น้ายาสมุนไพรรู้ว่าเรามาจากเมืองคำเกิดคำม่วน อยากจะหาโอกาสไปที่เมืองคำเกิดคำม่วนที่เป็นบ้านเก่าของพวกเรา และก็ยังมีความน้อยในการเลือกตั้ง ขอฝากท่านเทวีที่เป็นประธานเรื่องของการทำโครงการโดยเฉพาะเรื่องของการวิจัยต่าง ๆ เรายังขาดสถานที่ในการเป็นศูนย์วิจัยภาษาโซ่ ก็คืออยากได้อาคารสักหลัง ขอให้ท่านเทวีเขียนโครงการขอได้ ผมก็จะเสนอขอไปในหลายที่ นอกจากนั้นเราก็จะได้ศูนย์การเรียนรู้ภาษาวัฒนธรรมของชาวโซ่(ทะวืง) เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานให้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ผู้ไท อันนี้ก็ขอฝากท่านเทวีในช่วงที่ยังมีหน้าที่ ขอให้ทำโครงการ

เสนอในเรื่องของศูนย์วิจัย ทำเป็นอาคาร เพราะในช่วงนี้เราสามารถของงบประมาณได้หลายที่ไม่ว่า
อบต., อบจ. ฝากเทวีทำหนังสือหาผม ในฐานะที่เป็นลูกหลานไทโซ่

ตัวแทนหมอฝังเข็ม

ขอชี้แจงเรื่องการฝังเข็ม ขณะนี้โลกเราพัฒนาไปมาก หมอเป็นห่วงเรื่องความสะดวก เดี่ยวนี้
การฝังเข็มเขาพัฒนา ฝังแล้วก็ทิ้ง เข็มมาแพ่งๆฝังแล้วก็ทิ้ง ในความจริงเราก็ทำความสะดวกได้
อยู่ ข่าเชื้อสามสิบนาทีก็ได้อยู่ ทางเลือกที่ดีก็คือใช้แล้วก็ทิ้ง ดังนั้น ด้านความสะดวกนั้นไม่ต้องห่วง
ฝังเข็มสามารถรักษาได้หลายอย่าง เช่น โรคไต ได้ผลเห็นทันตา ปวดหัวเป็นไมเกรน รักษาครั้ง
เดียวหายเลย

คุณเทวี โคตรสระ

อยากได้ยินคำนี้มานาน เรื่องของการสร้างศูนย์การเรียนรู้ สิ่งที่เราอยากได้คือศูนย์การ
เรียนรู้ และชุดประจำของชาวโซ่(ทะวืง) อยากให้นักเรียนใส่ชุดไปโรงเรียนเป็นวันเฉพาะของเผ่าโซ่
(ทะวืง) ดังนั้นผมจะเริ่มดำเนินการทันที

ครูบรรทม แสงสี (ลูกพ่อกำนัน.....) ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปทุมวาปี

เรามาเรียนรู้ถึงความเป็นมาของชาวโซ่ ผู้จะไปข้างหน้าได้นั้นคือคนที่รู้ข้างหลัง เป็นสิ่ง
เริ่มต้นที่ดี ซึ่งคุณเทวีและผมได้คุยกัน เรื่องจะรื้อฟื้นขึ้นมา เรื่องของประวัติศาสตร์ (พูดถึง
ประวัติศาสตร์ร่วมกันโซ่เป็นพี่ ญ้อและภูไทเป็นน้อง.....) อีกสิ่งหนึ่งคือเรื่องของภาษา เอาคืนมา มัน
เป็นตำนานของพวกเรา

พี่เลี้ยงทีมวิจัย

การทำงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา พบเห็นทีมวิจัยเก็บข้อมูล ตอนนี้มีข้อมูลสมุนไพร
ข้อมูลทำเนียบหมอ เราจะมีวิธีการแนวทางอย่างไรที่เราจะอนุรักษ์สิ่งดีๆเหล่านี้ไว้ได้

ทองชัย ฟองชน กำนันตำบลปทุมวาปี (ลูกครึ่งลาว ภูไท)

แต่ก่อนพี่น้องมีการอนุรักษ์ภาษา คือไม่ยอมพูดภาษา ทางมหาวิทยาลัยมาในเรื่องของการ
อนุรักษ์ เป็นห่วงพี่น้องบางคนจะมีความคิดที่แตกต่าง คำว่า อนุรักษ์ คือการไม่พูดให้ใครฟัง รักษา
ไว้ ไม่พูด อีกส่วนคือนำภาษาออกมาพูด มาสื่อสาร ความคิดมันแตกต่าง คนที่อนุรักษ์ด้วยการไม่
พูดก็จะหว่านคนที่พูดภาษาของตัวเองนั้น เอาภาษาไปขาย ขายชาติกิน ทำอย่างไรจะนำ 2 แนวคิด
มารวมกัน ตัวอย่างสมุนไพรและการรักษานั้นดีหมด แต่หมอไฟ ซึ่งเป็นหมอปัจจุบัน ก็มีแนวคิดที่

แตกต่างกับหมอบโราณ แนวคิดมันก็แตกต่างกัน การฝังเข็มที่หมอไพเป็นห่วง แต่ก่อนยังไม่มีโรคภัยแทรกซ้อน แต่เดี๋ยวนี้มันมีโรคภัยมาก หมอไทยกับหมอจีนก็มีการรักษาที่แตกต่างกัน ฝากให้พี่น้องศึกษา หมอไทยว่าอย่างไร หมอพื้นบ้านว่าอย่างไร หมอโบราณว่าอย่างไร เราเอalingเหล่านี้มารวมกัน

สิ่งที่เป็นห่วงต่อไป คือเรื่องการพัฒนา การรักษาความสะอาดและสุขภาพ

คุณหมอประไพศรี ไชยพงศ์ หัวหน้าสถานื่อนามัยบ้านหนองแขง

ขอเสนอว่า จากสมุนไพรที่เราทำมามีมากมายหลายหลายชนิด แต่ยังไม่ระบุปริมาณที่ใช้ มากน้อยแค่ไหน และระยะเวลาในการใช้ ดังนั้น จึงฝากให้มีการวิจัยต่อถึงขนาดและปริมาณของการใช้ยาสมุนไพรแต่ละชนิดให้ชัดเจน ระยะเวลาในการรักษา เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะสามารถกำหนดเป็นสูตรยา แล้วทางอนามัยจะเข้ามาดูสูตรยาให้ ถ้าหากว่าสูตรยาโอเคตกลงก็จะเอาสูตรยานี้ไปจดสิทธิบัตรสูตรยา ถ้าหากสูตรยานี้มีผู้มาจดไว้แล้วสูตรยาของเราก็จะตกไปเราก็สามารถใช้สูตรยานี้ได้เลยแต่ถ้ายังไม่มีผู้จดเราก็สามารถจดเป็นสูตรยาของบ้านเราได้เลย ตอนนี้สามารถส่งเสริมการนำไปใช้โดยการส่งเสริมให้มีการปลูกสมุนไพรในทุกครัวเรือนที่สามารถนำไปใช้ได้เลย เช่น ว่านหางจระเข้ ก็ฝากให้มีการวิจัยต่ออีกนิด

คุณศาลา คำเรืองโคตร

ผมได้ยินหมอไพพูดว่า “ทำอย่างไรจึงจะได้ใบประกอบโรคศิลป์” ผมได้เคยไปศึกษาดูงานที่ราชภัฏเชียงราย เรื่องหมอเมือง หมอพื้นบ้าน เขาบอกว่า ถ้าเราอยากได้ใบประกอบโรคศิลป์ ให้หมอชาวบ้านรู้ว่ามิด้วยอะไรบ้าง มีผู้มารักษาที่ครั้ง มีผู้ยืนยันเป็นผู้ป่วยของเรา ให้กระทรวงสาธารณสุขมาดูว่ามีการรักษาจริงหรือไม่ ผมจึงอยากจะทำหมอไพว่าถ้าเราไปสอบใบประกอบโรคศิลป์อย่างที่หมอราชภัฏเขาว่า เราสอบไม่ได้ เพียงแต่เขาให้ใบอนุญาตเราได้

ที่หมอไพพูดถึงเรื่องของปริมาณยา เราไม่รู้ปริมาณของยาที่เราใช้อย่างชัดเจนรู้แต่เพียงว่าการประมาณ จากที่ไปดูงาน ผมจะทำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรม และโครงการสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ผมชอบสมุนไพร เพื่อจะได้มารักษาโรคของชาวไซ(ทะวืง) พี่เลี้ยงไม่ให้ทำแต่ผมทะเลดุดันจะทำ พาไปดูงานที่ยากๆผมก็ยิ่งอยากทำ ถ้าผู้ป่วยของเรานี้รักษาโรคได้จริง มันก็เป็นแนวทางที่ดี ผมจึงอยากทำ อยากได้หมอพื้นบ้านเยอะๆและมีใบประกอบโรคศิลป์

โครงการต่อไปที่อยากทำคือ โครงการปลูกสมุนไพรเพื่ออนุรักษ์และผลิตเพื่อจำหน่ายและดีใจที่ท่านนายกจะสนับสนุนการทำศูนย์เรียนรู้ภาษาไซ(ทะวืง) แต่ก่อนท่านนายกสมานก็รับปากไว้ว่าจะให้แต่ก็ไม่ให้ นายกนี้รับปากว่าให้เขียนโครงการ ทีนี้ก็เลยอยากสนับสนุนพี่เทวีเป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อไปเพื่อที่จะได้สนับสนุนโครงการนี้

5. สรุปบทเรียนการทำงาน

- ความรู้สึกของทิมวิชัย

ทิมวิชัยส่วนใหญ่รู้สึกภูมิใจและดีใจที่เห็นคนมาเข้าร่วมงาน คนข้างนอกอยากทำแต่ไม่มีโอกาส ดีใจมีคนเห็นความสำคัญ หน่วยงานให้ความสำคัญสรรเสริญและยินดีให้ความสนับสนุน ให้ความร่วมมือ ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านส่วนหนึ่งเริ่มเข้าใจในสิ่งที่ทิมวิชัยทำ ภูมิใจที่คนสนใจเรื่องสมุนไพร มาดื่มน้ำสมุนไพร

- บทเรียนการทำงาน

ฝ่ายโภชนาการ - อาหารเพียงพอ แต่น้ำดื่มไม่เพียงพอ

ฝ่ายลงทะเบียน - เขาไม่มาลงทะเบียน, ไม่มีป้ายบอก ผู้ลงทะเบียนไม่ได้นั่งโต๊ะตลอด, ทำงานหลายฝ่าย, ไม่มีคนช่วย, นึกว่าคนมาหมดแล้ว

ฝ่ายบริหาร - การบริหารจัดการไม่ชัดเจน, มองงานไม่เห็น, ไม่ได้กระจายงาน ทำให้ฝ่ายบริหาร(ประธานและรองประธาน)ต้องทำงานหนัก

ด้านอื่นๆ - ทีมขาดความเชื่อมั่นในการแสดงออก เช่น ตอนแรกที่วางแผนไว้ให้มีตัวแทนนำเสนอในแต่ละกิจกรรมแต่เมื่อถึงวันจริงทีมไม่กล้าพูด ไม่ได้เตรียมตัว เมื่อถึงวันจริงจึงมีแต่เพียงการนำเสนอผ่านวีซีดีที่อ.ประมณฑ์ทำไว้, การเตรียมคนที่จะมาแข่งพูดภาษาโซ่(ทะวืง) เตรียมไว้ 7 คนแต่มาแค่ 3 เพราะเขินอายเมื่อต้องพูดอยู่บนเวที แต่ทีมก็สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยเชิญผู้เข้าร่วมที่สนใจขึ้นมาร่วมบนเวทีเลย

3.4 ศึกษาดูงานเรื่องภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพิ่มเติม วันที่ 15-16 สิงหาคม 2551

กิจกรรม ศึกษาดูงานสมุนไพรที่ศูนย์อินทร์แปงและศึกษาดูงานสมุนไพรหอมสุขภาพดี

จ.สกลนครศูนย์อินทร์แปง

ผู้ร่วมเดินทางไปศึกษาดูงานในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. นายเทวี โคตรสระ
2. นายศาลา คำเรืองโคตร
3. นายมัน จันทรโคตรแก้ว
4. นายสมอง จันทรโคตรแก้ว
5. นายสมปอง ดันประทุม
6. นายปริญญา ภูเวียงวงศ์
7. นายเต็ม นามแสงโคตร
8. นายเสวย ตามประสี

9. นายสมพล ไพรัตน์
10. นางสัญญา มุกดาพันธ์
11. นายกำจัด สายจันทร์
12. นายสุกี้ ตามประสี
13. นายวิเวศ คำเรืองโคตร
14. นาคูณ คำเรืองโคตร

วัตถุประสงค์ในการศึกษาดูงาน

1. ดูโรงงานผลิตยาสมุนไพรภายในศูนย์
2. ดูการบริหารจัดการของศูนย์
3. ดูพืชสมุนไพรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในศูนย์อินทรีย์แปง

ผลที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน

ได้ทราบวิธีการบริหารจัดการภายในศูนย์ การปลูกพืชสมุนไพรที่หายาก การดูแลรักษา การแปรรูปสมุนไพรเพื่อการรักษา ตลอดจนการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดในศูนย์อินทรีย์แปง

3.5 กิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การเติมความรู้เรื่องต่าง ๆ การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย และการประชุมทีมวิจัย

วันที่ 17 กันยายน 2550

ประชุมเรื่อง ชี้แจงรายละเอียดของโครงการ โดยมีอาจารย์จากทางมหาวิทยาลัยมหิดล มาเป็น
 พี่เลี้ยงในการเปิดประชุม
 สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง
 เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินโครงการ
2. เพื่อทำความเข้าใจกับทีมวิจัยทั้งหมด
3. เพื่อแสดงว่าการทำงานโครงการได้เริ่มต้นแล้ว

กระบวนการทำงาน

1. ประสานงาน ติดต่อทีมวิจัยเพื่อเข้าร่วมประชุม

2. จัดสถานที่ประชุมชี้แจง

3. ดำเนินการประชุมโดยหัวหน้าโครงการ คือ นายเทวี โคตรสระ

4. พี่เลี้ยงในพื้นที่ คือ นายประมณฑ์ สุขชิน เป็นผู้กำกับดูแลกระบวนการทำงาน

ผลที่ได้รับ

1. ทีมวิจัยได้ทราบขั้นตอนการทำงานทั้งหมดตลอดโครงการ ได้รับทราบการอนุมัติทุนจาก สกว. และทีมวิจัยก็จะได้เริ่มทำงานต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการมี ดังนี้

- สัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้อง หมอยา ผู้อาวุโส
- สำรวจและเก็บข้อมูลทางภาษากายภาพของสมุนไพร
- เปิดเวทีให้ชุมชนร่วมกันตรวจสอบความถูกต้อง
- สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการเปิดเวที
- เรียบเรียงข้อมูล วิเคราะห์
- สรุปข้อมูลเรียบเรียง 2 ภาษา
- เผยแพร่ข้อมูลของสมุนไพรแก่ชุมชน เช่น สวนสมุนไพร
- ประชุมวางแผนผู้เกี่ยวข้อง
- ศึกษาดูงานจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

2. ทีมวิจัยมีความเข้าใจ และพร้อมที่จะทำงานร่วมกัน

ปัญหาและอุปสรรค

การอนุมัติโครงการเดือนตุลาคมช้ากว่าที่กำหนด 1 เดือน แต่การทำงานจริง ๆ ทีมวิจัยได้เริ่มทำงานตั้งแต่เดือนกันยายนแล้ว

วันที่ 21 ตุลาคม 2550

กิจกรรม เปิดตัวโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลรักษาสุขภาพของไข้ (ทะวืง) โดยมีท่านกำนันตำบลปทุมวาปี ท่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี มาเป็นประธานในการเปิด

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแจ้งให้ทราบว่าโครงการมีการดำเนินงานจริง
2. เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีแก่หมอภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในตำบลปทุมวาปี

3. เพื่อให้หมอมุมิปัญญา คนเฒ่าคนแก่ ได้พบปะกันในวันเปิดโครงการ ซึ่งบางคนไม่ได้เจอกันมานานเป็นเวลาหลายปี

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ตลอดจนหมอมุมิปัญญาได้รับทราบและเข้าใจการทำงานของ ทีมวิจัย
2. หมอมุมิปัญญาบางคนแจ้งความประสงค์เข้าร่วมงานกับทีมวิจัย
3. ชาวบ้านได้พบปะกับหมอมุมิปัญญา ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการดูแลรักษา สุขภาพแบบดั้งเดิม
4. เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน ทุกคนต่างมองเห็นความสำคัญของการฟื้นฟูหมอมุมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพแบบบรรพบุรุษ

กระบวนการทำงาน

1. ทีมวิจัยประชุมวางแผนการเปิดโครงการ กำหนดค่าใช้จ่าย สถานที่ อาหาร จำนวนคนที่เข้าร่วมในงาน ค่าใช้จ่ายในที่ประชุมกำหนดโดยประมาณ ดังนี้

- ค่าอาหาร 5,000 บาท
- ค่าจัดสถานที่ 2,000 บาท
- ค่าเอกสารในงาน 1,000 บาท

นอกจากนี้ยังกำหนดหน้าที่รับผิดชอบเป็นฝ่าย

2. ออกหนังสือเชิญประธาน ผู้นำชุมชน หมอมุมิปัญญา และบุคคลสำคัญในชุมชนมาร่วมงาน โดย นายประมงค์ สุขชิน นายเทวี โคตรสระ นายปริญา ภูเวียงวงศ์

3. จัดสถานที่รองรับการเปิดโครงการ กำหนดที่โรงอาหารโรงเรียนบ้านหนองม่วง โดย นายศาลา คำเรืองโคตร นายบุญมี คำเรืองโคตร พร้อมคณะ

4. พี่เลี้ยงในพื้นที่เป็นพิธีกรในวันเปิดโครงการ หัวหน้าโครงการเป็นผู้ดำเนินการประชุม ตามกำหนดการเริ่มงานเวลา 08.30 น. แต่เนื่องจากผู้ร่วมงานเดินทางมาล่าช้า จาก 4 หมู่บ้าน บางหมู่บ้านเดินทางมาแบบเหมาคันรถ บางคนขับรถมาเอง หรือให้ลูกหลานมาส่งกว่าจะรวบตัวกันเห็นว่าเหมาะสมแก่การเปิดงานก็ล่วงเลยไปถึงเวลา 09.30 น. กำหนดตำบลปทุมวาปี เป็นประธานในพิธี ประธานโครงการกล่าวรายงาน มีผู้มาร่วมงานทั้งหมด จำนวน 80 คน มีบริการน้ำดื่มสมุนไพร บริการอาหารกลางวัน เลิกงานเวลา 13.00 น.

5. ทีมวิจัยตั้งยาสมุนไพรไว้บริการแก่ผู้เข้าประชุมตลอดงาน

ก่อนวันเริ่มงาน 3 วัน นายศาลา คำเรืองโคตร และนายบุญมี คำเรืองโคตร ได้ไปหาสมุนไพรในป่า บริเวณหมู่บ้าน และที่ปลูกไว้มาเตรียมเป็นมัด ๆ รอต้มในวันงาน พอถึงวันงานก็

เริ่มตั้งแต่เวลา 06.00 น. เพื่อให้ตัวดาวออกได้ที่ พร้อมทีม ทีมวิจัยได้ให้บริการแบบดัก
รับประทานเอง และบริการเสิร์ฟถึงที่ โดยเฉพาะในช่วงเวลาพัก 10.30 น. มีการพูดคุยและดื่ม
สมุนไพรด้วย นั่งจับกลุ่มคุยกันได้บรรยากาศเหมือนกับการดื่มชา

ผลการเปิดเวที สร้างความประทับใจแก่ผู้มาร่วมงานเป็นอย่างดี ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ไม่เคยได้พบ
กันมาหลายปี ได้พบปะพูดคุยกันพร้อมกับดื่มชาสมุนไพรด้วย

ปัญหาและอุปสรรค

หมอกมีปัญญางานบางคนไม่สามารถมาร่วมงานได้เนื่องจากสภาพอากาศแล้ว หูตาฝ้าฟาง

วันที่ 9 มกราคม 2551

กิจกรรม คณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหิดล มาเยี่ยมชมทีมวิจัยและแนะนำการทำงาน
ให้กับทีมวิจัยด้วย

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

เพื่อทบทวนวิธีการทำงานด้วยตนเองให้มากที่สุด ใช้ความรู้และความสามารถของตนเอง
ตลอดจนการใช้ความคิดและลงมือทำมากกว่าการพูด

กระบวนการทำงาน

1. ทีมวิจัยทุกคนกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาทั้งหมดให้คณะอาจารย์
ทราบ
2. รวบรวมปัญหาที่มีอยู่เป็นข้อ ๆ แล้วจัดบันทึก
3. หาวิธีแก้ไขปัญหานั้นด้วยการแสดงความคิดเห็น ปัญหาส่วนมากเกี่ยวกับการ
ทำงานเป็นทีมแต่ไม่เป็นทีม เนื่องจากไม่ค่อยช่วยเหลือกันเท่าที่ควร
4. จัดกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนเสียใหม่เพื่อแก้ไขปัญหภายในทีมที่ส่งผลต่อการ
ทำงาน

ผลที่ได้รับ

ได้แจ้งปัญหาที่มีอยู่ในทีมวิจัย เช่น การจัดบันทึกงานไม่เป็นขั้นตอน ผู้จัดบันทึกไม่ตกแต่ง
วิธีการจด ทีมวิจัยชอบคุยกันเสียงดัง และคุยกันนอกเรื่อง ไม่ตั้งใจฟังเวลาประชุม รับประทาน
อาหารเที่ยงแล้วอยากกลับบ้าน แทนที่จะกลับเวลา 16.00 น.

ได้กระบวนการทำงานใหม่ เช่น วิธีการจดบันทึกอย่างเป็นระบบมากขึ้นกว่าเดิม การแสวงหาข้อมูลอย่างหลากหลายก่อนที่จะเก็บรวบรวมเพื่อรายงานในโอกาสต่อไป ต้องทำดังนี้

1. ประชุมเรื่อง
2. วันที่
3. เวลา
4. สถานที่
5. ผู้มาประชุม
6. วัตถุประสงค์
7. กระบวนการทำงาน/ การวางแผน
8. ปัญหาและอุปสรรค และการแก้ไข
9. ผลที่ได้รับ

ความจริงขั้นตอนเหล่านี้ ทีมวิจัยทราบและเข้าใจดีอยู่แล้ว แต่ละเลยในการทำงาน ไม่นำมาใช้ เนื่องจากไม่ชอบจดบันทึก มาคุยกันแล้วก็บังเกิดปัญหาตามมาภายหลัง

ปัญหาและอุปสรรค

การปรับตัวเอง การยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ดี เป็นสิ่งที่ยากสำหรับทีมงาน ต้องพยายามปรับปรุงตนเองอีกให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

วันที่ 8 มีนาคม 2551

กิจกรรม การจัดทีมงานไปอบรมที่แม่กลอง และวางแผนรายงานผลงาน 6 เดือน
สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง
เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

1. แจ้งเรื่องไปร่วมงานที่แม่กลอง เพื่อเข้ารับการอบรม รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการทำงานเป็นทีม
2. เพื่อเตรียมนำเสนอผลงาน 6 เดือน

ผลการดำเนินงาน

1. ที่ประชุมเสนอรายชื่อผู้ที่จะไปอบรมที่ อ.แม่กลอง วันที่ 9-11 มีนาคม 2551 มีผู้ร่วมเดินทางทั้งหมด 6 คน ได้แก่
 1. ผอ.ประมณฑ์ สุขชิน

2. นายเทวี โคตรสระ
3. นายศาลา คำเรืองโคตร
4. นายสมปอง ดันประทุม
5. นายสมอง จันทรโคตรแก้ว
6. นายกำจัด สายจันทร์

2. รวบรวมผลการดำเนินงาน 6 เดือน เพื่อสรุปงานและจัดเตรียมเพื่อนำเสนอผลงาน

3. ทำแผนที่ภูมิปัญญา วางแผนทำกิจกรรมและวางแผนงบประมาณการเงิน

พี่เลี้ยงจากมหิดลให้ข้อเสนอแนะว่าในการประชุมแต่ละครั้ง การบันทึกข้อมูลแต่ละครั้ง สิ่งที่กำลังมาทั้งหมดมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ขาดเสียมิได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อเขียนรายงานสมบูรณ์ ต้องเตรียมสิ่งเหล่านี้ คือ เนื้อหาข้อมูลที่เก็บ วิธีการเก็บข้อมูล เวลาที่ใช้เก็บ คนที่เก็บเป็นใคร เกิดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมอย่างไร การสรุปข้อมูลแต่ละครั้งต้องเตรียมการกระดาษ ปากกา ต้องสรุปได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร

4. พี่เลี้ยงแจ้งว่า คราวหน้าการประชุมทุกครั้งให้เตรียมกระดาษแผ่นใหญ่ ปากกาไว้ด้วยทุกครั้ง

5. สรุปผลการดำเนินงาน 6 เดือน ได้รายชื่อหมอบุรุษทั้งหมดประมาณ 77 คน แบ่งเป็นประเภทได้ 8 ประเภท ได้แก่ หมอนวด, หมอผี, หมอฝังเข็ม, หมอสูชวิญญู, หมอตำแย, หมอสมุนไพร, หมอฮู, หมอเป่า

6. พี่เลี้ยงแนะนำให้นำเสนอเป็นแผนที่โดยทำแผนที่ 4 หมู่บ้านแล้วนำมาต่อกัน ผอ.ประมงค์ บอกให้คุณศาลาไปเอาแผนที่ 4 หมู่บ้านจากอนามัยและได้ทดลองทำแผนที่ ทุกคนคิดว่าทำได้จะได้จัดทำต่อไป

7. พี่เลี้ยงแนะนำเรื่องของการจดบันทึกว่าต้องมีเนื้อหาและรายละเอียดมากขึ้น มีการตกลงว่าพี่สมปอง พี่มัน พี่กำจัด มาช่วยตั้งคำถามและทบทวนจากนั้นได้ทดลองเขียนบันทึกกิจกรรมในวันนั้นพบว่าทำได้จะทำอย่างนี้ทุกครั้ง เสร็จแล้วจึงจะส่งให้ ผอ.ประมงค์ ช่วยเพิ่มเติมให้

วันที่ 9 – 12 มีนาคม 2551 ไปอบรมที่แม่กลองสมุทรสงคราม

จากการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา ทีมพี่เลี้ยงประเด็นภาษา พบว่าทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ตนเองดูแลอยู่นั้น ได้ทุ่มเททั้งพลังกายและพลังใจในการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็ง ด้วยใจที่เสียสละ และมุ่งเน้นการทำงานเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเองอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดผลลัพธ์การทำงานที่ออกมาดีขึ้นชมเป็นอย่างยิ่ง

แต่ในขณะที่งานได้รับความสำเร็จ ได้รับการชื่นชมจากคนรอบข้างมากมาย กลับพบว่าหลายทีมมีปัญหาในเรื่องความสุขในการทำงาน เนื่องจากการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นทีมนั้น ประกอบด้วยคนที่หลากหลาย หลากหลายทั้งคุณวุฒิ (มีตั้งแต่จบการศึกษาระดับชั้น ป.4 ถึง

ปัญญาโท), วิทยุ (มีทั้งผู้อาวุโสและคนรุ่นใหม่อยู่ในทีม), วิถีชีวิต (ตั้งแต่ชาวบ้านธรรมดาอาชีพทำนาทำไร่จนถึงระดับผู้อำนวยการโรงเรียน) ฯลฯ ความแตกต่างเหล่านี้ทำให้ในทีมวิจัยเองมีแนวคิดและวิธีการทำงานที่แตกต่างกันไปถึงแม้จะมีจุดมุ่งหมายในการทำงานอย่างเดียวกันก็ตาม ซึ่งหลายทีมกล่าวว่าอาจเป็นเพราะความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานที่ต้องทุ่มเทอย่างยาวนาน ทำให้ต้องการความร่วมมือร่วมใจกันเยอะๆ, เวลาที่มีให้ในการทำงานที่ไม่เท่ากัน บางคนว่างบางคนไม่ว่าง, ทักษะและความชำนาญในการทำงานที่แต่ละคนใช้เวลาในการทำงานที่ไม่เท่ากัน เร็วบ้างช้าบ้าง บางคนชอบทำอย่างนี้ไม่ชอบทำอย่างโน้น ทำให้บางขณะของการทำงานพบว่าทีมวิจัยมีความถดถอย ท้อใจ เหนื่อยล้า และบางครั้งบางคนก็ถึงหมดกำลังใจในการทำงาน ไม่อยากทำงานต่อ เพราะไม่อยากทะเลาะกัน สิ่งเหล่านี้อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินงานร่วมกันของทีมวิจัยต่อไปในอนาคตได้

ด้วยเหตุนี้จึงมองว่า การเสริมสร้างศักยภาพของทีมวิจัยน่าจะให้ความสำคัญกับเรื่อง “งาน พลังกลุ่ม และความสุข” เพราะการรู้เท่าทันตนเอง เข้าใจผู้อื่น จะนำมาซึ่งพลังแห่งการเสียสละเพื่อส่วนรวม ด้วยจิตใจที่เบิกบานและมีความสุข อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการติดต่อหาทางปัญญาให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานต่อไปในอนาคต

ทั้งนี้ ฝ่ายงานพี่เลี้ยงจึงได้มีความคิดที่จะจัดให้มีกิจกรรมหนุนเสริมศักยภาพ “งาน พลังกลุ่ม และความสุข” : เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการสร้างสรรค์ทีมนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตขึ้น ซึ่งจะเป็นเวทีการเชื่อมโยงในเรื่องงาน ความสุข และการพัฒนาศักยภาพภายในของคน และสัมพันธ์ภาพที่ดีและลึกซึ้งของทีมงานเข้าด้วยกันอย่างสมดุล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาด้านจิตใจให้เกิดพลัง ความสุข ในการทำงานเป็นทีม
2. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาทักษะด้านการคิด วิเคราะห์ และการสร้างสรรค์ทีมนักวิจัยในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 40 คน ได้แก่

1. ทีมนักวิจัย
 - กลุ่มมะละปรี จำนวน 7 คน (จาก 2 โครงการฯ ละ 3 คน รวมพี่เลี้ยงในพื้นที่ 1 คน)
 - กลุ่มม้ง จำนวน 3 คน
 - กลุ่มญัฮกุร จำนวน 6 คน
 - กลุ่มโซ (ทะวืง) จำนวน 5 คน (ได้แก่ นายประมงค์ สุขชิน นายเทวี โคตรสระ นายศาลา คำเรืองโคตร นายกำจัด สายจันทร์ นายสมปอง ดันประทุม นายสมอง จันทรโคตรแก้ว ขอไปเพิ่ม เป็น 6 คน)
 - กลุ่มมอญ จำนวน 3 คน

- กลุ่มก้อง จำนวน 3 คน
 - กลุ่มอิมปี จำนวน 3 คน
 - กลุ่มเขมรถิ่นไทย จำนวน 4 คน (รวมว่่าพี่เลี้ยงในพื้นที่ 1 คน)
2. ทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต จำนวน 4 คน (นารา, มรินดา, อัคริติกร์, อับดุลเลาะห์ (3 คนหลังเป็นทีมประเด็นภาษาได้เข้ามาช่วยงานและเรียนรู้กระบวนการ))
3. ทีม สกว. ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 2 คน (ลักขณา, ดวงใจ)

วัน/ สถานที่จัด

วันอาทิตย์-จันทร์-อังคารที่ 9-11 มีนาคม 2551

ณ บ้านกลางสวน ต.ปลายโพรง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

สิ่งที่ได้รับ

วันที่ 9 มีนาคม 2551 เป็นการฝึกการฟังอย่างเดียว ฝึกการเป็นผู้ฟังที่ดี ห้ามพูด หากจะพูดต้องยกมือขออนุญาตในการแสดงความคิดเห็น

วันที่ 10 มีนาคม 2551 เป็นการฝึกการพูด พร้อมเล่นเกมอย่างสนุกสนาน

วันที่ 11 มีนาคม 2551 เป็นการสรุปการได้มาอยู่ร่วมกัน การแก้ปัญหากลุ่ม การแสวงหาทางออกที่ดีในการทำงานเป็นกลุ่ม

รูปที่ 12 เข้าร่วมกิจกรรมพลังกลุ่มความสุขที่แม่กลอง

วันที่ 1 เมษายน 2551

ประชุม แจ้งให้ทีมวิจัยไปนำเสนอผลงานที่ขอนแก่น 10 คน ทีมสมุนไพรร 5 คน
 ทีมภาษา 5 คน
สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง
เวลา 09.00 น.

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมข้อมูลนำเสนอในเวทีภาคอีสานที่จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินงานต่อทีมวิจัยจากจังหวัดต่าง ๆ

กระบวนการทำงาน

1. แจ้งกำหนดการนำเสนอผลงานเวทีภาคอีสานที่จังหวัดขอนแก่น
2. เตรียมผลงานที่ต้องนำเสนอ
3. คัดเลือกผู้ที่จะไปร่วมงาน พร้อมมอบหมายที่จะนำเสนอ
4. กำหนดสัญลักษณ์หมอกุมีปัญญาเพื่อประกอบแผนผังแสดงที่อยู่

สรุปผลงานที่ได้รับและพร้อมที่จะนำเสนอที่เวทีภาคอีสานจังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

1. ทำเนียบหมอกุมีปัญญา
2. สัญลักษณ์หมอกุมีปัญญา
3. แผนผังแสดงที่อยู่ของหมอกุมีปัญญาตามหมู่บ้านต่าง ๆ

วันที่ 4 เมษายน 2551 นำเสนอผลการทำงานขอนแก่น

ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง)ที่ร่วมเดินทางไปนำเสนอผลงานที่ขอนแก่น จำนวน 7 คนประกอบด้วย

1. นายประมงค์ สุขชิน
2. นายเทวี โคตรสระ
3. นายศาลา คำเรืองโคตร
4. นายลำไย สายจันทร์
5. นายปริญญา ภูเวียงวงศ์
6. นายกำจัด สายจันทร์
7. นายสมปอง ดันประทุม

นำเสนอผลงานโซ่ (ทะวืง) โดย นายประมงค์ สุขชิน นายเทวี โคตรสระ นายศาลา คำเรืองโคตร โดยนำเสนอโครงการแนวทางการพัฒนาภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน ในรูปแบบวีดิทัศน์ เอกสารที่เป็นผลงานเกี่ยวกับโครงการได้แก่ หนังสือเล่มเล็ก หนังสือเล่มยักษ์ พจนานุกรมฉบับชาวบ้าน เป็นต้นและนำเสนอโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษา และดูแลสุขภาพชาวโซ่ (ทะวืง) ทั้งหมด ในรูปแบบวีดิทัศน์และชิ้นงานที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น แผนผังหมู่บ้าน ทำเนียบหมอภูมิปัญญา ทำเนียบสมุนไพร โดยใช้เวลาในการนำเสนอทั้งสองโครงการประมาณ 15 นาที แล้วตอบข้อซักถามอีก 5 นาที รวม 20 นาที

ได้รับข้อเสนอแนะ ดังนี้

ดร.บัญชา แก้วส่อง ให้ข้อคิดว่าการทำงานยังไม่ละเอียดพอ ยังไม่รู้ว่าตัวตนเป็นอย่างไร ขาดอัตลักษณ์ ยังไม่เด่น การนำเสนอค่อนข้างจะกระต้างไปนิด ๆ แต่เท่าที่ชมวีดิทัศน์ เห็นว่าลักษณะการทำงานของทีมโซ่ (ทะวืง) แสดงถึงความตั้งใจจริง ต้องตอบให้ได้ว่า ทำงานด้าน ภาษา แล้วมาทำงานด้านสมุนไพรในโครงการต่อมา ผลที่ได้รับต้องสามารถตอบโจทย์ได้ทุก ประเด็น

วันที่ 24 พฤษภาคม 2551

กิจกรรม ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดล

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

ผู้เข้าร่วม จำนวน 18 คน

ผลการดำเนินกิจกรรม

ลำดับแรก ได้มีการแนะนำตัว เนื่องจากทางทีมวิจัยได้สมาชิกมาเพิ่มและทดแทนผู้ที่ออกไป ส่วนทางพี่เลี้ยงนั้นก็มากขึ้นและเป็นผู้เลี้ยงหน้าใหม่ซึ่งทีมวิจัยอาจจะยังไม่เคยเห็นหน้ามาก่อน จากนั้นประธานได้แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่าที่ผ่านมาได้ไปร่วมเวทีนำเสนอโครงการที่ จ. ขอนแก่น และร่วมเวทีถอดบทเรียนที่ อ. กำแพงแสน และยังได้ทบทวนสถานการณ์การทำงานที่ผ่านมาให้ทีมวิจัยและพี่เลี้ยงได้รับทราบ

- โครงการโรงเรียน ได้ปิดโครงการไปแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ปัญหาเรื่องการทำสื่อ ทีมวิจัยทำงานได้ไม่เต็มที่

- โครงการสมุนไพร ทำโครงการผ่านไปแล้ว 6 เดือน เขียนรายงานความก้าวหน้าส่งให้พี่เลี้ยงเรียบร้อยแล้ว การทำงานที่ผ่านมา ยังไม่ค่อยน่าประทับใจนัก คือ ยังทำได้ช้า มีความก้าวหน้า น้อยกว่าที่ควรจะเป็น ปัจจุบันเหลือเวลาในการทำโครงการ 3 เดือน สิ่งที่ทำไปแล้ว คือ การ สัมภาษณ์และการทำแผนที่ ส่วนการวางแผนการทำงานจะได้พูดคุยในช่วงต่อไป

รูปที่ 13 การประชุมวางแผนการทำงานของทีมวิจัย

นารา บุตรพลอย พี่เลี้ยงทีมวิจัยได้ชี้แจงเรื่องการทำบัญชีการเงินของโครงการสมุนไพรร จากนั้นได้ทำการคัดเลือกทีมวิจัยใหม่ โดยได้อธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่าทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ได้ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนี้

ทีมวิจัยใหม่

1. นายเทวี	โคตรสระ
2. นายศาลา	คำเรืองโคตร
3. นายบุญมี	คำเรืองโคตร
4. นายสมอง	ตันประทุม
5. นายเสวย	ตามประสี
6. นายมัน	จันทร์โคตรแก้ว
7. นายกำจัด	สายจันทร์
8. นายกล้า	พัตคำตัน
9. นายคุณ	คำเรืองโคตร
10. นายปิ่น	กองธรรม
11. นางเนตร	จันทร์โคตรแก้ว
12. นายปริญญา	ภูเวียงวงศ์
13. นางสัญญา	อัยวงศ์
14. นายวิเวศ	คำเรืองโคตร
15. นายสมพล	ไพรัตน์

ส่วนผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ นายบุญถม ตันประทุม

ตารางที่ 6 แผนการทำงานระยะที่ 2 (3 เดือน) ของโครงการสมุนไพร

กิจกรรม	มิถุนายน				กรกฎาคม				สิงหาคม			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. ทำหนังสือทำเนียบภูมิปัญญา												
- ถ่ายรูปหมอ	*	*										
- เรียบเรียงข้อมูล	*	*	*	*								
- ทำรูปเล่ม				*	*	*						
2. หนังสือสมุนไพร												
- รวบรวมสมุนไพรทั้งหมดที่มีทั้งที่เป็นยาและเป็นพิษ(รายชื่อ,สรรพคุณ, แหล่งที่อยู่, ฤดูกาลที่พบ)					*	*	*	*	*	*		
- เก็บภาพ					*	*	*	*	*	*		
- เพิ่มเติมในแผนที่											*	*
- เรียบเรียงข้อมูล									*	*	*	*
- ทำรูปเล่ม										*	*	*
3. จัดเวทีแสดงงาน (ทีมวิจัย, หมอ, ครู, นักเรียน, ท้องถิ่น)												*

วันที่ 27 มิถุนายน 2551

กิจกรรม ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

ผู้เข้าร่วม จำนวน 24 คน

ผลการดำเนินกิจกรรม

วันนี้ทีมวิจัยได้นำหนังสือทำเนียบภูมิปัญญาที่ทีมวิจัยได้ทดลองทำในขั้นต้นมาให้พี่เลี้ยงดู ซึ่งพี่เลี้ยงก็ตรวจดูและให้คำแนะนำโดยเริ่มจากปก ว่าต้องประกอบไปด้วยอะไรบ้าง แนะนำการเขียนสารบัญ ช่วยเพิ่มเติมหัวข้อในส่วนของเนื้อหาว่าควรเพิ่มในส่วนของการประสมการณและความชำนาญในการรักษา ว่ามีความถนัดในการรักษาโรคอะไรบ้าง เพิ่มเติมสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา เป็นต้น

จากนั้นพี่เลี้ยงได้ตกลงกับทีมวิจัยว่า จะมาติดตามและหนุนเสริมการทำงานในทุกๆเดือน

โดยจะมาในวันที่ มีการประชุมของทีมวิจัย เพื่อมาติดตามงานในเรื่อง

- งานที่ทำในเดือนที่ผ่านมา/สรุปการเงิน
- แผนที่จะทำในเดือนต่อไป
- แผนการใช้งบประมาณในเดือนต่อไป

วันที่ 26 กรกฎาคม 2551

กิจกรรม ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

ผู้เข้าร่วม จำนวน 10 คน

ผลการดำเนินกิจกรรม

บรรยากาศการประชุมเป็นไปอย่างสบาย ๆ ประธานเล่าให้ฟังว่า ในช่วงเดือนกรกฎาคมนี้ ทีมวิจัยทำงานได้ไม่มากนักเพราะเป็นช่วงแห่งฤดูการทำนา ที่ผ่านมามีได้เพียงการเก็บรวบรวม ข้อมูลประเพณีวัฒนธรรม 12 เดือน ของชาวโซ่ (ทะวืง) เพื่อใช้เป็นสื่อประกอบการเรียนการสอน ภาษาโซ่ (ทะวืง) ในโรงเรียน ในขณะนี้ได้ข้อมูลเป็นภาษาไทยแต่ยังไม่ได้แปลเป็นภาษาโซ่ (ทะวืง)

ในวันนี้จึงวางแผนกันว่าจะทำงานโดยแบ่งหน้าที่กันทำดังนี้

1. คุณเนตร พ่อศาลาและพ่อมัน ช่วยกันทำหนังสือ ซึ่งผลจากการทำงานวันนี้ทำให้ทีมวิจัย ได้หนังสือเล่มยักษ์ 1 เล่ม

2. พ่อเทวี พ่อคุณ สมอง สมปอง วิเวส และเต็บ ช่วยกันแปลประเพณีวัฒนธรรม 12 เดือน ของชาวโซ่(ทะวืง) จากภาษาไทยเป็นภาษาโซ่ ในตอนแรกพ่อเทวีมีความตั้งใจว่าจะนำเรื่องราว เหล่านี้มาทำเป็นหนังสือเล่มยักษ์ 12 เล่ม เล่มละ 1 เดือน แต่เมื่อแปลเป็นภาษาโซ่ออกมาแล้ว ทีม วิจัยเห็นว่าในแต่ละเดือนมีเนื้อหาน้อยมากไม่เพียงพอที่จะมาทำหนังสือเล่มยักษ์ถึง 12 เล่ม ทีมวิจัย จึงต้องช่วยกันคิดต่อว่า จะนำเรื่องราวเหล่านี้มาทำเป็นหนังสือเล่มยักษ์ 1 เล่ม เป็นเรื่องของ ประเพณีวัฒนธรรม 12 เดือนของชาวโซ่(ทะวืง) หรือจะเพิ่มเติมเนื้อหาของแต่ละเดือนให้ได้ครบเป็น 12 เล่ม

3. ปริญา ทำหน้าที่แก้ไขหนังสือทำเนียบหมอภูมิปัญญา

ทีมวิจัยได้สะท้อนปัญหาในการทำหนังสือสมุนไพรวา สมุนไพรของชาวโซ่ (ทะวืง) บางตัว นั้นทีมวิจัยไม่ทราบชื่อที่เป็นภาษาไทย และบางตัวไม่สามารถถ่ายรูปได้เนื่องจากไม่อยู่ในฤดูกาล และบางอย่างก็ไม่มีเหลือแล้ว ทีมวิจัยจึงมีความต้องการอยากไปดูงานสวนสมุนไพรใน จ.สกลนคร จึงได้วางแผนว่าจะไปกันในช่วงต้นเดือนสิงหาคมนี้

ในส่วนของการจัดทำรูปเล่มสมุนไพรวา ทีมวิจัยได้ปรึกษาว่าเราจะใช้วิธีการจัดอย่างไรดี จะ จัดเป็นพืชล้มลุก พืชยืนต้น หรืออย่างไร ผู้ช่วยผู้ประสานงานเสนอความคิดเห็นว่าหรือเราจะจัดโดย แบ่งตามประเภทการรักษาดี แต่สิ่งที่ทั้งผู้ช่วยผู้ประสานงานและทีมวิจัยขาด คือขาดความรู้เรื่องการ

แบ่งประเภทของโรค ไม่ทราบว่าจะแบ่งอย่างไร ในที่ประชุมครั้งนี้จึงคิดว่าจะไปถามใครดีที่จะช่วยให้คำตอบได้ พอดีในหมู่บ้านมีหมออยู่ จึงแนะนำให้ทีมวิจัยไปปรึกษากับหมอในหมู่บ้านว่าจะแบ่งประเภทของโรคอย่างไร

วันที่ 24 สิงหาคม 2551

ประชุมเรื่อง การติดตามผลการดำเนินงานของทีมสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ที่เข้าสู่โรงเรียน

สืบเนื่องมาจากการดำเนินงานดังกล่าวปะปนกันไปทั้งทีมวิจัยเข้าสู่โรงเรียนเดิม และทีมสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ เนื่องจากงบประมาณจาก สกว. จึงใช้เงินโครงการโรงเรียน และเงินอื่น ๆ ไปพลาง ๆ ก่อนส่วนมากจะเป็นการถามปัญหาจากพี่เลี้ยง โดยแบ่งกลุ่มตอบปัญหา ดังนี้

กลุ่มโรงเรียน ได้แก่ นางเนตร จันทร์โคตรแก้ว นายปริญา ภูเวียนวงศ์ นายวิเวศ คำเรืองโคตร นายสมปอง ดันประทุม และพี่เลี้ยง 2 คน

กลุ่มสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ ได้แก่ นายเทวี โคตรสระ นายศาลา คำเรืองโคตร นายสมปอง ดันประทุม นายสมอง จันทร์โคตรแก้ว นายกำจัด สายจันทร์ นายคุณ คำเรืองโคตร นายบุญมี คำเรืองโคตร นายปิ่น กองธรรม นายปริญา ภูเวียนวงศ์ นายเต็ม นามแสงโคตร

ประชุมเสร็จแล้วมีการนัดหมายทำงาน คือการทำแผนการสอนโรงเรียน วันที่ 10-12 ตุลาคม 2551 และทีมวิจัยจะนำผลงานไปนำเสนอที่มหาวิทยาลัยมหิดลในวันที่ 28-29 ตุลาคม 2551 พี่เลี้ยงนัดหมายลงพื้นที่อีกในวันที่ 20 กันยายน 2551 และมอบหมายให้ครูในโรงเรียน และครูภูมิปัญญาไปอบรมที่มหาวิทยาลัยมหิดลโรงเรียนละ 5 คน ในวันที่ 6-7 กันยายน 2551

วันที่ 17-18 ตุลาคม 2551

กิจกรรม ทำแผนการสอน+สื่อ/เตรียมไปมหิดล

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

ผลการดำเนินกิจกรรม

พี่เลี้ยงเดินทางมาถึงโรงเรียนบ้านหนองม่วง ซึ่งเป็นที่นัดประชุมระหว่างพี่เลี้ยงและทีมวิจัยในตอนสายของวันเสาร์ที่ 18 ตุลาคม 2551 การทำกิจกรรมในครั้งนี้มีครูอืด พี่เลี้ยงในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานและการทำแผนการสอนในครั้งนี้ด้วย

วันนี้ทีมวิจัยมารวมตัวกันตั้งแต่ตอนเช้าและมาทำงานรอ คือ ทำแผนที่ภูมิปัญญาในโครงการสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ จากนั้นหลังรับประทานอาหารกลางวันเสร็จพี่เลี้ยงได้แบ่งการทำงานในวันนี้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มโครงการโรงเรียน และโครงการสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่ ซึ่งสรุปผลการดำเนินงานได้ ดังนี้

โครงการสมุนไพรรักษาไข้หวัดใหญ่

ใช้สถานที่ทำงานในห้องสมุดของโรงเรียน ทำแผนที่ต่อจากช่วงเช้าให้เสร็จ จากนั้นวางแผน

เรื่องการมาร่วมงานมหกรรมฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ช่วยกันระดมความคิดว่า จะนำเสนองานในหัวข้ออะไร จะแสดงอะไรบนเวที จะทำอะไรไปจัดนิทรรศการด้วย และในวันนี้ทีมวิจัยก็นำไฟล์งานสมุนไพรมานำไปเก็บข้อมูลมาส่งให้พี่เลี้ยงดูเพื่อช่วยในการจัดหน้ากระดาษและเรียงลำดับชื่อสมุนไพรมานำต่อไป

ทีมได้ช่วยกันทำงานจนถึงเย็น และได้แยกย้ายกันกลับบ้านด้วยอาการอ่อนเพลียจากอากาศที่ร้อน

ผลจากการทำกิจกรรมในวันนี้ทำให้แผนที่ภูมิปัญญาและหมอสุมไพรมานำของชาวโซ่(ทะวืง) เสร็จและพร้อมที่จะนำไปจัดนิทรรศการในงานมหกรรมฟื้นฟูภาษาได้

วันที่ 24-25 ตุลาคม 2551

กิจกรรม เตรียมความพร้อมไปร่วมงานที่มหิดล

สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองม่วง

ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ได้เตรียมนำผลงานไปแสดงที่มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่ หนังสือเล่มเล็ก หนังสือเล่มยักษ์ จากโครงการแนวทางการนำภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน พจนานุกรมฉบับชาวบ้าน ภาษาโซ่ (ทะวืง) แบบเรียนถ่ายโอนสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ พร้อมสื่อการเรียนการสอน สื่อใบเตย ของที่ระลึกจากชาวโซ่ (ทะวืง) เป็นบันทึกสำหรับบรรจุน้ำดื่ม และพวงกุญแจทำจากเมล็ดประตู และการแสดงฟ้อนรำแบบโซ่ (ทะวืง) ทีมวิจัยได้เตรียมตัวทั้งหมด 7 วัน โดยเฉพาะการทำของที่ระลึกต้องทำหลายวัน ได้นัดหมายกันมาทำงานที่บ้านหนองม่วง ตัดไม้ไผ่มาทั้งลำแล้วกำหนดขนาด ตัดเป็นปล้องตามที่ต้องการทำเป็นบันทึก แล้วรวมควั่นเพื่อกันแมลงกัดแทะ มีอายุการใช้งานนาน ส่วนการแสดงก็เช่นเดียวกันได้นัดหมายกันฝึกซ้อมที่บ้านนายศาลา คำเรื่องโคตรในตอนกลางคืน เวลา 1 ทุ่มถึง 3 ทุ่ม ฝึกฟ้อนรำประกอบเสียงแคน ชาวบ้านมาให้กำลังใจ

วันที่ 26-29 ตุลาคม 2551

กิจกรรม ไปงานมหกรรมฟื้นฟูภาษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นมหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้เดินทาง จำนวน 10 คน

ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ได้นำผลงานไปแสดงที่มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนี้

1. หนังสือเล่มเล็ก จากโครงการแนวทางการนำภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน จำนวน 20 เล่ม
2. หนังสือเล่มยักษ์ จากโครงการแนวทางการนำภาษาโซ่ (ทะวืง) จากชุมชนเข้าสู่ระบบโรงเรียน จำนวน 6 เล่ม
3. พจนานุกรมฉบับชาวบ้าน ภาษาโซ่ (ทะวืง)

4. แบบเรียนถ่ายโอนสำหรับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ พร้อมสื่อการเรียนการสอน
5. สื่อใบเตย จำนวน 10 ผืน
6. ของที่ระลึกจากชาวโซ่ (ทะวืง) เป็นบั้งทิงสำหรับบรรจุน้ำดื่ม และพวงกุญแจทำจากเมล็ด
ประตู
7. การแสดงฟ้อนรำแบบโซ่ (ทะวืง) จำนวน 1 รายการ

ในงานดังกล่าวเป็นการจัดนิทรรศการของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จากทั่วประเทศ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการทำงานในโครงการของตนเองกับโครงการของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ทำให้ทีมวิจัยมีความรู้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการทำหนังสือเล่มเล็ก หนังสือเล่มใหญ่ที่มีรูปแบบหลากหลาย ของที่ระลึกจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน เป็นสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาและเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดโครงการ ดังนี้

โครงการจัดประชุมวิชาการโดยชุมชนมีส่วนร่วม"มหกรรมฟื้นฟูภาษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น" วันที่ 28 - 29 ตุลาคม 2551

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก มีภาษาจำนวนถึงกว่า 70 กลุ่มภาษา โดยแต่ละภาษามีความสัมพันธ์เชิงเชื้อสายจัดอยู่ใน 5 ตระกูลภาษาและมีหน้าที่ทางสังคมในระดับต่าง ๆ กัน ในปัจจุบันกำลังเกิดปัญหาภาวะวิกฤตทางภาษาในระดับโลก โดยภาษาท้องถิ่นชาติพันธุ์ต่าง ๆ อยู่ในภาวะถดถอย ทำให้ชุมชนอ่อนแอและเกิดการสูญเสียความมั่นคงในชีวิต (สุวิไลและคณะ 2547)

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ในสังกัดของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล มีภารกิจในการดำเนินงานศึกษาวิจัยด้านภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต ซึ่งรวมถึงการให้คำปรึกษาและการสนับสนุนด้านวิชาการแก่ชุมชนเจ้าของภาษาที่มีการถดถอยของการใช้ภาษา จนเกิดวิกฤตด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมและภาษาอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายไป ในชุมชนที่ต้องการหรือมีความพยายามที่จะฟื้นฟูการใช้ภาษาและธำรงรักษาวัฒนธรรมให้เกิดการสืบต่อสู่คนรุ่นถัดไป ทางศูนย์ฯ ได้เข้าไปให้คำปรึกษาและสนับสนุนการดำเนินงานฟื้นฟูภาษาแก่ชุมชนเหล่านั้น ในบริบทของการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยร่วมมือกับกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวคือ การดำเนินงานวิจัยที่มีฐานอยู่ที่ชุมชนทั้งในด้านการตั้งโจทย์วิจัย การพัฒนาโครงการ การเป็นเจ้าของโครงการวิจัยบริหารจัดการด้วยตนเองและการดำเนินงานวิจัยในลักษณะของการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยชุมชน การดำเนินงานในลักษณะนี้มีความต่างจากการวิจัยเชิงวิชาการ ต่างจากการพัฒนาท้องถิ่นโดยทั่วไป และต่างจากการแก้ไขปัญหาของชุมชนในภาวะปกติ(ที่ไม่ใช่บริบทของการวิจัยและพัฒนา)

การฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในบริบทของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้ดำเนินงานอยู่มีลักษณะผสมผสานของทั้งสามส่วน ได้แก่ การวิจัยเชิงวิชาการ การพัฒนา และการแก้ปัญหาโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการเอง ดังเหตุผล 3 ประการต่อไปนี้

(1) ในแง่การวิจัยเชิงวิชาการ การฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในบริบทของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นงานวิจัยประยุกต์อาศัยพื้นฐานจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัย ที่นำความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในระดับสากล มาแปลงเป็นแนวทางปฏิบัติการแก้ปัญหาวิกฤตทางภาษา พร้อมกันนั้นก็พยายามแสวงหาคำตอบจากการปฏิบัติจริงว่า การธำรงรักษาความหลากหลายทางภาษาและภูมิปัญญาของประเทศควรจะดำเนินไปในลักษณะใดจึงจะเกิดผลสำเร็จ

(2) ในแง่การพัฒนา การฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในบริบทของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีหลักการและแนวทางทั่วไปสำหรับปฏิบัติการที่แน่นอนระดับหนึ่ง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติได้บางส่วน

(3) ในแง่การแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง การฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตในบริบทของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีสมาชิกของชุมชนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติการ และควบคุมแผนปฏิบัติการ ทักษะและบทเรียนที่ได้จากปฏิบัติการนั้นมีความชัดเจนเบ็ดเสร็จในตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบายทางวิชาการมายกระดับให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ปฏิบัติแต่อย่างใด ทักษะและบทเรียนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เข้าร่วมปฏิบัติการสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในในบริบทของการแก้ไขปัญหาอื่นๆ อีกด้วย

จากข้อสังเกตข้างต้นทำให้ทางศูนย์ฯ เล็งเห็นว่าควรที่จะได้ดำเนินการจัดประชุมเพื่อให้ผู้ที่เป็นภาคีและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูภาษาในบริบทของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีการประชุมที่จัดขึ้นในลักษณะ "มหกรรม" ที่ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เป็นผู้นำเสนอความรู้จากมุมมองของตนมากกว่าจะเป็นการรับความรู้แต่ฝ่ายเดียว และยังเป็นการร่วมในการเฉลิมฉลองปีภาษาสากลประกาศโดยองค์การสหประชาชาติ

วัตถุประสงค์

1. จัดการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากการดำเนินงานฟื้นฟูภาษาในแง่มุมต่างๆ ทั้งฝ่ายชุมชนเจ้าของภาษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัยด้านการพัฒนาท้องถิ่น

2. จัดนิทรรศการและการแสดงโดยผู้เข้าร่วมประชุมด้วยตนเอง เพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

3. เชิญผู้เชี่ยวชาญในแขนงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาษาศาสตร์และการพัฒนามาให้ความรู้แก่ผู้เข้าร่วมประชุม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นแนวทางในการบูรณาการความรู้ด้านวิชาการและการพัฒนาท้องถิ่นสู่การแก้ปัญหาภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต

4. เฉลิมฉลองปีภาษาสากลแห่งสหประชาชาติ (International Year of Languages)

สิ่งที่ทีมวิจัยได้รับ

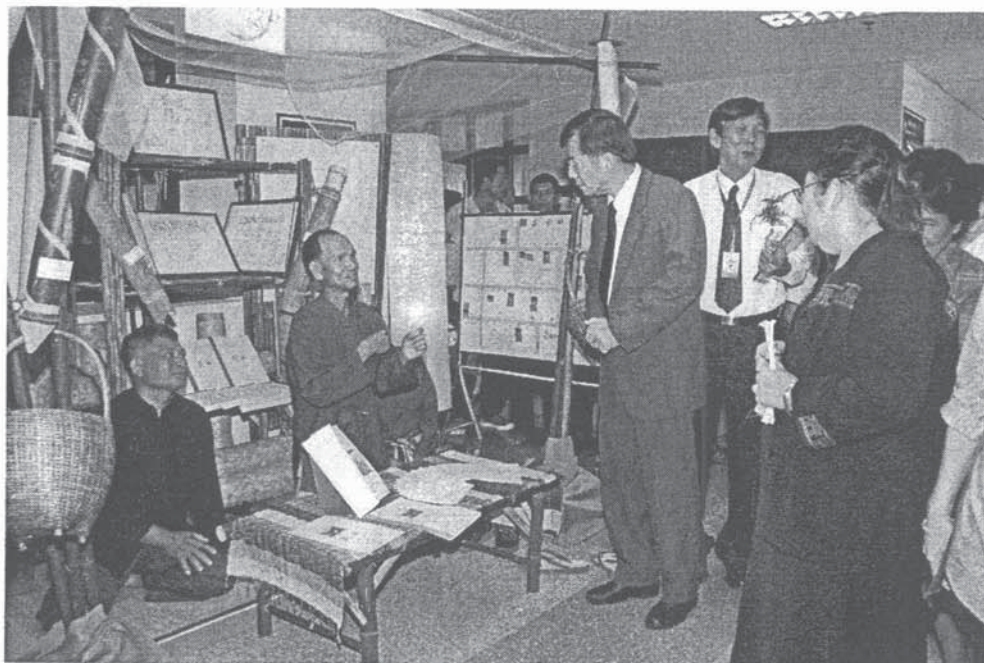
1. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากการดำเนินงานฟื้นฟูภาษาในแง่มุมต่างๆ ทั้งฝ่ายชุมชนเจ้าของภาษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และผู้ทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัยด้านการพัฒนาท้องถิ่น
2. ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย
3. ได้รับความรู้จากการอภิปรายของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบูรณาการความรู้ด้านวิชาการและการพัฒนาท้องถิ่นสู่การแก้ปัญหาภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต
4. ได้รับความรู้ตรงจากชุมชนผู้ทำงานด้านวิชาการและหนุนการวิจัยแก่ชุมชน

วัน-เวลา

วันอังคารที่ 28 และวันพุธที่ 29 ตุลาคม 2551 ระหว่างเวลา 08.30 - 16.30 น.

สถานที่

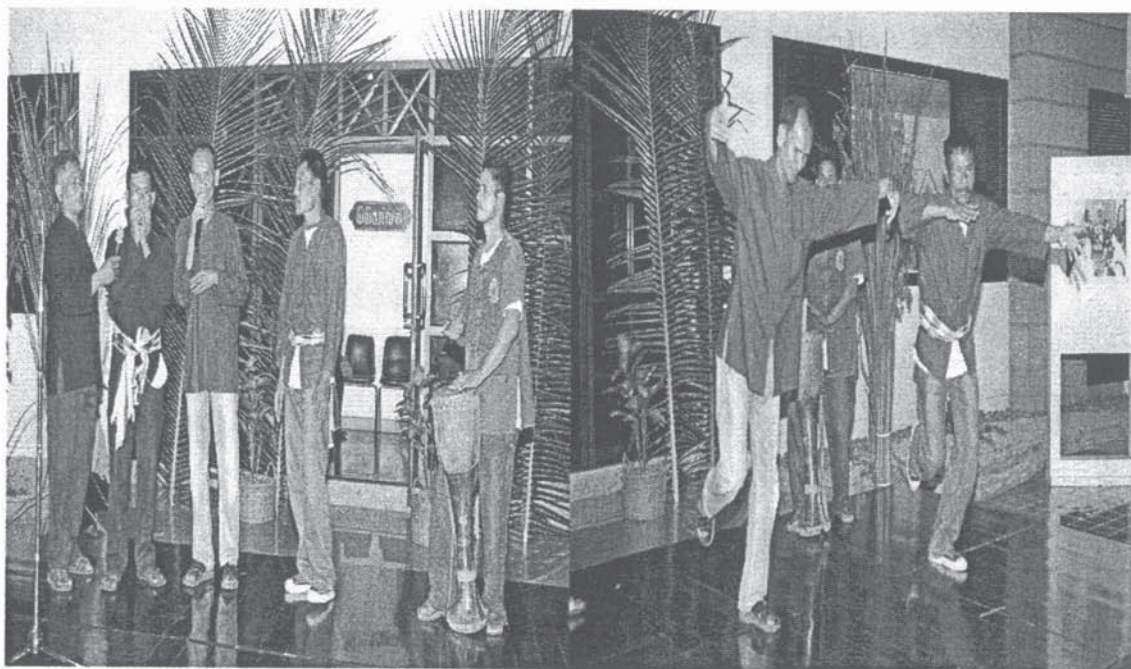
อาคารภาษาและวัฒนธรรมสยามบรมราชกุมารี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

รูปที่ 14 จัดชมนิทรรศการนำเสนอผลงาน

รูปที่ 15 ชื่นเวทีนำเสนอผลการทำงาน

รูปที่ 16 นำเสนอการแสดงภาคกลางคืน

วันที่ 6-8 พฤษภาคม 2552

กิจกรรม จัดตั้งโรงงานน้ำสมุนไพรที่วัดถ้ำพวง

วันที่ 6-8 พฤษภาคม 2552 เป็นวันงานบุญประจำปีวัดถ้ำพวง ตั้งอยู่บนยอดเขาภูผาเหล็ก มีประชาชนมานมัสการพระมงคลมุนีเป็นจำนวนมาก มีการจัดตั้งโรงงานมากมาย ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ได้จัดตั้งโรงงานน้ำดื่มสมุนไพร นำโดยเทวี โคตรสระ นายศาลา คำเรืองโคตร และนายบุญมี คำเรืองโคตร พร้อมทีมงานอีกรวม 15 คน ดม้สมุนไพรสดที่จุดนมัสการพระธาตุสมุนไพรที่หาได้จากบริเวณภูผาเหล็ก วัดถ้ำพวงเองก็ตั้งอยู่บนภูผาเหล็กซึ่งอุดมไปด้วยสมุนไพร ทีมวิจัยได้กางเต็นท์ ตั้งโต๊ะเก้าอี้ ให้บริการน้ำดื่มสมุนไพรแก่พุทธศาสนิกชนที่เดินผ่านไปมา มีผู้มาแวะดื่มสมุนไพรและทำบุญอย่างคับคั่ง ตลอดระยะเวลา 3 วัน

ผลจากการทำกิจกรรมในครั้งนี้ ทำให้บุคคลทั่วไปในเขตอำเภอสองดาว และบุคคลที่มาจากที่อื่นได้ทราบการทำโครงการวิจัยสมุนไพรของชาวโซ่(ทะวืง) ตลอดจนได้รู้สรรพคุณของสมุนไพรแต่ละชนิดที่ทีมวิจัยได้นำดื่มให้บริการดื่มกิน เป็นการเผยแพร่ความรู้และภูมิปัญญา อีกทั้งยังเป็นการร่วมกันสร้างบุญอีกด้วย

รูปที่ 17 จัดตั้งโรงงานน้ำสมุนไพรที่วัดถ้ำพวง

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 สามารถรายงานผลการวิจัยได้เป็น 4 หัวข้อ ได้แก่

1. ข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)
2. ข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพรร
3. การเผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชนในรูปแบบต่างๆ
4. แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)

ซึ่งแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)

ผลจากการสำรวจผู้รู้และภูมิปัญญาจาก 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองม่วง บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ ได้ข้อมูลดังนี้

4.1.1 ทำเนียบหมอมภูมิปัญญาประเภทสมุนไพรร

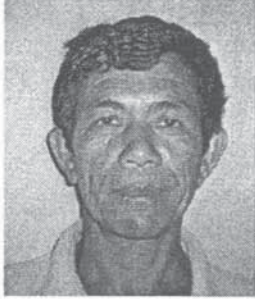
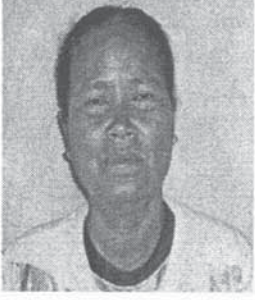
จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้ ข้อมูลหมอมภูมิปัญญาประเภทสมุนไพรร ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทสมุนไพรร

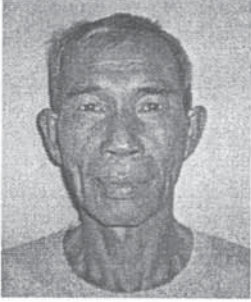
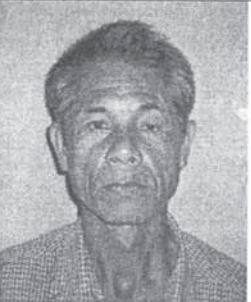
ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	1	-	1
41 - 50	5	1	6
51 - 60	7	5	12
61 – 70	4	4	8
71 ปีขึ้นไป	5	-	5
ไม่ทราบอายุ	-	1	1
รวม (คน)	22	11	33

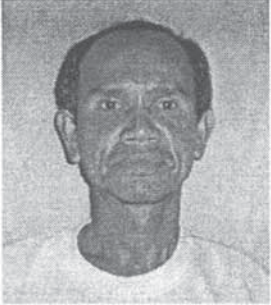
จากตารางพบว่า หมอมภูมิปัญญาประเภทสมุนไพรรมีทั้งหมด 33 คน เป็นชาย 22 คน เป็นหญิง 11 คน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 51 – 60 ปี จำนวน 12 คน รองลงมาคือช่วงอายุ 61 - 70 ปี จำนวน 8 คน น้อยที่สุดอยู่ในช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปี มีจำนวน 1 คน ซึ่งแต่ละคนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

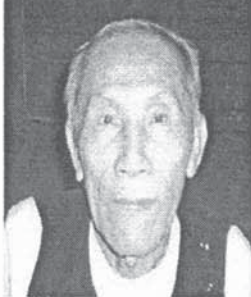
ตารางที่ 8 ทำเนียบหมอมุมิปัญญาประเภทสมุนไพร

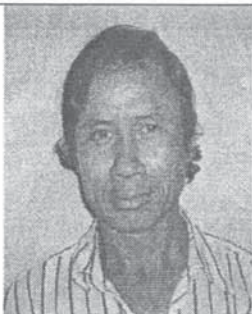
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-001		ชื่อ นายบุญมี คำเรืองโคตร เกิดวันที่ 10 เดือน เมษายน พ.ศ. 2495 อายุ 56 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 53 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน สมุนไพรแก้อาการไข้ ลดปวด ประสบการณ์ในการรักษา 11 - 20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา แพงคำฮ้อย กล่อมก้อยลด ขอน หัวคอนกระแต หัวผักหนาม เปลือกพะยอม กาฝาก จาน สมัดน้อย วิธีการรักษา นำรากแพงคำฮ้อยรากกล่อมก้อยลดขอน หัวคอนกระแตหัวผักหนามเปลือกพะยอมกาฝากจานรากสมัด น้อยแล้วนำมาฝนรับประทาน เป็นยาสุกยาเย็นลดไข้หายดี นักแล
01-002		ชื่อ นางเนตร จันโคตรแก้ว เกิดวันที่ 24 เดือน มกราคม พ.ศ. 2507 อายุ 43 ปี จบการศึกษาระดับ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 132 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน สมุนไพรการรักษา อาการพอกขี้ดำเขียว ตกต้นไม้ควายชน อุบัติเหตุทุก ชนิด ประสบการณ์ในการรักษา 6 - 10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ใบพลับพลึง เปลือกเป่า เปลือกแดง เปลือกเม้าขัน เครือเอ็นอ่อน ใบหนาด ข้าวจ้าว วิธีการรักษา ใช้หม้อนึ่งต้มน้ำแล้วเอาไม้ไผ่ 2 อันวางบน

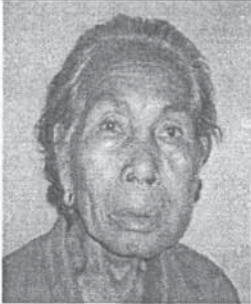
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		ปากหม้อแล้วนำเอาลูกประคบวางบนไม้ไผ่รองจนลูกประคบร้อนค่อยเอาประคบตามที่ฟกช้ำ
01-003		ชื่อ นายมัน จันโคตรแก้ว เกิดวันที่ 12 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2502 อายุ 49 ปี จบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 35 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน สมุนไพรรักษาโรค ท้องร่วง ประสบการณ์ในการรักษา 6 - 10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา น้ำต้นกุง น้ำต้นชาติ วิธีการรักษา ไปตัดต้นกุง ต้นชาติต้นใหญ่ประมาณเท่าขา ขึ้นห้อยไว้เอาชันรองเอาน้ำมาดื่ม
01-004		ชื่อ นายศาลา คำเรืองโคตร เกิดวันที่ 21 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509 อายุ 42 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 132 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน ยาสมุนไพรแก้ร้อนใน และแก้ไ้อด้วย ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา น้ำแก้ไกรธ รากดินใหญ่ ดิน โพน ต้นส้มรั้ว หมากเขือก วิธีการรักษา <u>แก้ร้อนใน</u> เอาน้ำแก้ไกรธ เอารากดอนใหญ่ มาตากแห้ง นำเอาดินโพนมาต้มให้เข้ากันแล้วนำมาเผาให้มันสุกแล้ว นำมาแช่น้ำประมาณ 30 นาที นำเอาก่อนยามารับประทาน ได้เลย

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		ยาแก้ไอนำเอาต้นส้มรั้วมาเผาไฟแล้วผ่าครึ่งแล้วโรยเกลือให้ เค็มแล้วเอามาบั้งให้สุกแล้วนำมาแช่น้ำประมาณ 6 ชั่วโมง รับประทานหายดีนักแล
01-005		ชื่อ นายสมร จันทรสุข เกิดวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 อายุ 60 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 30 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน สมุนไพรบำรุงร่างกาย ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นโคยงู ไพรนกุ่ม (ได้ไม่รู้ลืม) ต้นเสื่อโคร่ง ยาหัว วิธีการรักษา นำสมุนไพรที่ใช้ ต้นโคยงู ไพรนกุ่ม ต้นเสื่อ โคร่ง ยาหัว ในสัดส่วนที่เท่ากันมาต้มกินจะทำให้มีกำลังใน การทำงานดีนักแล
01-006		ชื่อ นายวิสัย สายจันทร์ เกิดวันที่ 4 เมษายน 2493 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 96 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคท้องอืด ท้องเฟ้อ ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา รากพังคิ วิธีการรักษา นำรากพังคิมาต้มแล้วนำน้ำมากิน

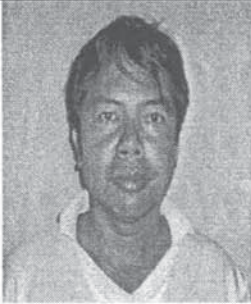
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-007		ชื่อ นายกา พรหมสะอาด เกิดวันที่ 25 กรกฎาคม 2495 อายุ 56 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 125 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคกระเพาะอาหาร ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ข้างน้ำว ดันดอกขาว หญ้า โค้ยงู วิธีการรักษา นำเอาต้นข้างน้ำว มาต้ม ส่วนดันดอกขาว เอาราก หญ้าโค้ยงูเอารากมาต้มให้สุกแล้วรับประทานหาย ดีนักแล
01-008		ชื่อ นายเทวี โคตรสละ เกิดวันที่ 1 กันยายน 2502 อายุ 49 ปี จบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษา อาชีพ ค้าขาย ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 70 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคท้องร่วง ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ดันดอกขาว ดันตะไคร้ ใบสี ดา วิธีการรักษา นำเอารากดอกขาวมาเผาไฟและรากตะไคร้ และใบสีดานำมาต้มให้เหลือประมาณ 1 ถึง 2 แก้ว แล้ว นำมารับประทาน

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-009		ชื่อ นายไคร้ ตอจับตัน เกิดวันที่ 18 กันยายน 2474 อายุ 77 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 159 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน กินผิด(ของแสง) รักษาไข้ ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา รากยานาง หม้อน้อย กล่อม ก้อยลอดขอน วิธีการรักษา นำรากยานาง หม้อน้อยนำมาฝนกินส่วน รักษาไข้ให้นำรากกล่อมก้อยลอดขอนมาฝนกินเช่นกัน
01-010		ชื่อ นายบุญมี จันทร์โคตรแก้ว เกิดวันที่ 24 มีนาคม 2499 อายุ 52 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 80 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน บำรุงกำลังร่างกาย ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา โดไม่รู้ล้ม ยานางแดง กำลัง เสือโคร่ง เครือเขาคอน มอนหอม ช้างน้าว เครือกระแต วิธีการรักษา นำเอาต้นโดไม่รู้ล้ม ยานางแดง กำลัง เสือโคร่ง เครือเขาคอน มอนหอม ช้างน้าวเครือกระแตและ รากนำมาตำรับประทานหรือดองสุราบริประทานดีนักแล

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-011		ชื่อ นางคำพอ แก้วอุดม เกิดวันที่ 25 ตุลาคม 2490 อายุ 60 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 64 ไร่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคกระเพาะอาหาร ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นสามควาย ช้างน้ำ พยา เอียดตอน ต้นมะตูม วิธีการรักษา นำต้น และรากต้นสามควาย ช้างน้ำ พยา เอียดตอน ต้นมะตูมก็ได้มาต้มให้ด้วยยาละลายออกมาแล้ว กิน
01-012		ชื่อ นายสมพงษ์ เชียงแมน เกิดวันที่ 17 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2499 อายุ 52 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 159 ไร่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน ริดสีดวงทวาร ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นชะเม็กช้าง วิธีการรักษา นำต้นชะเม็กช้างมาต้มให้น้ำยาละลายแล้ว นำน้ำมากิน
01-013		ชื่อ นายคุณ คำเรืองโคตร เกิดวันที่ 24 เดือน กันยายน พ.ศ. 2480 อายุ 70 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 24 ไร่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี

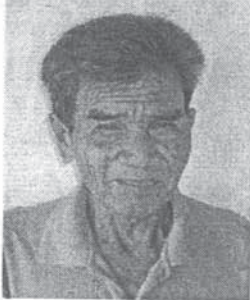
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน รักษาพกด้า ดำเขี้ยว อุบัติเหตุต่าง ๆ ประสบการณ์ในการรักษา 5-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา หนุ่มาประสานกาย วิธีการรักษา นำต้น ราก ใบได้ทุกอย่างนำมาต้มแล้ว นำมากินน้ำเพื่อรักษา
01-014		ชื่อ นายวิริยะ โคตรสละ เกิดวันที่ 5 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2505 อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 137 หมู่ 3บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน บำรุงกำลังทำให้แข็งแรง ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นกำลังเสือโคร่ง ผาตอง หมอง ต้นคอยด่าน ใบแช่ด่าน ต้นตางตุ่น โสมพันปี ยา หัว เครือเขาคอน วิธีการรักษา นำต้น กำลังเสือโคร่ง ผาตองหมอง ต้นคอย ด่าน ใบแช่ด่าน ต้นตางตุ่น โสมพันปี ยาหัว เครือเขา คอน รวมกันนำมาต้มแล้วนำมากิน
01-015		ชื่อ นางสาว คำเรืองโคตร เกิดวันที่ 18 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2481 อายุ 70 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 135 หมู่ 3บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน แก้ไข แก้ไอ แก้ซาง แก้ตุ่มคันคายน ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี

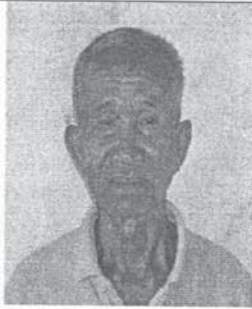
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา กล่อมก้อยลดชอน ไพรนก คุ้ม ต้นสิดาโคก มะม่วงแมงวัน วิธีการรักษา นำมาแช่น้ำดื่ม กล่อมก้อยลดชอนรักษา แก้ไข้ ไพรนกคุ้มรักษาแก้ไข้ ต้นสิดาโคกรักษาแก้ไข้ มะม่วงแมงวันรักษาตุ่มคันคายน
01-016		ชื่อ นายธง ขุนชะรา เกิดวันที่ 7 เดือน มกราคม พ.ศ. 2485 อายุ 66 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 62 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษา ด้าน บำรุงกำลัง นอนไม่ หลับ กินข้าวอร่อย ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา หญ้าแห้วหมู ผักเสี้ยนผี เครือ กอฮอว์ วิธีการรักษา นำตัวยาทั้ง 3 ชนิดมาตากแห้ง แล้วนำมา บดให้ละเอียดผสมน้ำผึ้งพอประมาณเป็นยาลูกกอนกิน
01-017		ชื่อ นางสุพรรณ คำเรืองโคตร เกิดวันที่ 8 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2501 อายุ 51 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 127 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษา ด้าน สมุนไพรแก้เบื่อเห็ด เบื่อหอย ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา รากต้นข่อยด่าน วิธีการรักษา นำรากต้นข่อยด่านมาฝนใส่น้ำกิน

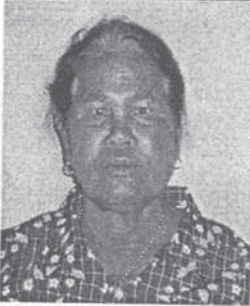
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-018		ชื่อ นายปริญา ภูเวียนวงศ์ เกิดวันที่ 18 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2511 อายุ 40 ปี จบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 155 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การรักษาริดสีดวงทวาร ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา เพชรสังฆาต วิธีการรักษา นำต้นเพชรสังฆาตมาตัดเป็นท่อนๆกินกับ มะขามเปียกถ้ากินแต่ต้นเพชรสังฆาต จะคันคอต้องกิน กับมะขามเปียกกินประมาณ 3-4 วันอาการเจ็บที่ก้นจะ หายและหายไปในที่สุด
01-019		ชื่อ นายเหรียญ ขุนชะรา เกิดวันที่ 16 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2497 อายุ 54 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 51 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน ยาสมุนไพร ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ข้อมูลเปิดเผยไม่ได้เนื่องจาก เป็นยาฝิ่นบอกมันเป็นความเชื่อมานานแล้วไม่ไห้บอกใคร วิธีการรักษา -
01-020		ชื่อ นายยีน สำราญพัค เกิดวันที่ 9 เดือน มกราคม พ.ศ. 2469 อายุ 82 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 150 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การรักษาคนที่ เป็นโรค ตา โคนไม้ตืด ไม้ทิ่มตำตา ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ดันดิงตึงเตี้ย วิธีการรักษา นำรากตึงตึงเตี้ยมาต้มให้ยาละลายแล้วนำน้ำ มากินเพื่อรักษา
01-021		ชื่อ นายขำ จันทรโคตรแก้ว เกิดวันที่ - อายุ 67 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 16 หมู่ 9 บ้านหนองเจริญ จ.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคตีชาน โรคหนองใน ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ดันเบนผู้ ดันเบนแม่ คัดข้าวผู้ คัดข้าวแม่ ดันดิงตุน วิธีการรักษา <u>โรคตีชาน</u>ให้น้ำดันเบนผู้ ดันเบนแม่ คัดข้าวผู้ คัดข้าว แม่ ดันดิงตุน มารวมกันต้มน้ำนำมากิน <u>โรคหนองใน</u> นำรากตันตะคลองและหญ้าแพรกมาต้มแล้ว นำมารับประทาน
01-022		ชื่อ นางหวัง นามแสงโคตร เกิดวันที่ 5 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2494 อายุ 57 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 42 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ จ.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคกระเพาะอาหาร ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา รากเป่า รากเหงน แก่นตูม ใบสิดา วิธีการรักษา นำรากเป่า รากเหงน แก่นตูม ใบสิดามา ต้มรับประทาน
01-023		ชื่อ นางทองมา เพลาวัน เกิดวันที่ 4 เดือน เมษายน พ.ศ. 2493 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 137 หมู่ 8 บ้านหนองแขว ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคนี้่ว โรคกระเพาะ ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ห้ว่วน ราก่วน วิธีการรักษา นำห้ว่วน และราก่วนมาต้มรับประทาน
01-024		ชื่อ นางมะลิ ทองหล่อ เกิดวันที่ 15 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2500 อายุ 51 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 27 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคความดันต่ำ ความ ดันสูง ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นยาฮีส่งมา ต้นเทวดานั่งเฝ้า ต้นพระเจ้ารักษา ต้นพระองค์เป็นผู้แต่ง วิธีการรักษา ใช้ต้มกินผสมกันทั้ง 4 อย่าง

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-025		ชื่อ นางสาวพร พัดคำตัน เกิดวันที่ 4 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 อายุ 61 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 27 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน รักษาอาการพอก้ำดำ เขียว อุบัติเหตุๆ โรคลำไส้ โรคกระเพาะอาหาร ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ใบว่านชน ขี้หมื่น ใบเอ็นอ่อน ใบตะไคร้ ลูกมะกรูด เปลือกไม้แดง เปลือกต้นดินเปิด วิธีการรักษา นำสมุนไพรได้แก่ ใบว่านชน ขี้หมื่น ใบ เอ็นอ่อน ใบตะไคร้ ลูกมะกรูด เปลือกไม้แดง เปลือกต้น ดินเปิด นำมาบดให้ละเอียดใส่ผ้าห่อ นำมาประคบรักษา พอก้ำดำ เขียว โรคลำไส้ น้ำ ขมิ้นต้น ตะไคร้ต้น ต้นสามควาย ต้น ช้างน้าว ต้นชะมัด นำมาต้มรวมกันให้คนป่วยกิน
01-026		ชื่อ นายทรัพย์ สกุล สำราญพัต เกิดวันที่ - เมษายน พ.ศ. 2478 อายุ 72 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 24 หมู่ 9 บ้านหนองเจริญ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน รักษาโรคตกขาว ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นกอกกัน ต้นกอกเลียม ต้น มะกอก วิธีการรักษา นำต้นกอกกัน ต้นกอกเลียม ต้นมะกอก รวมกันต้มกิน

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-027		ชื่อ นายยศ ตันประทุม เกิดวันที่ 1 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2479 อายุ 72 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 240 หมู่ 8 บ้านหนองแขว ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การรักษา แก้กษัย ละลายเลือด ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา กะลามะพร้าว ต้นฝาง การะบูรณ วิธีการรักษา กะลามะพร้าว ต้นฝาง การะบูรณและ น้ำตาลนำมาต้มให้เข้ากันนำมารับประทาน
01-028		ชื่อ นายลุน จันทะดา เกิดวันที่ 5 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2477 อายุ 74 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 244 หมู่ 8 บ้านหนองแขว ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน นิ้วในกระเพาะ ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นอำไ้ ข้าวเจ้าเปลือก วิธีการรักษา ใช้ลำต้นผสมข้าวเจ้าเปลือก 7 เมล็ดในแต่ ละหม้อต้มแล้วนำน้ำมากิน
01-029		ชื่อ นางวรรณิ์ สอนคำหาร เกิดวันที่ 5 เดือน กันยายน พ.ศ. 2490 อายุ 61 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 92 หมู่ 8 บ้านหนองแขว ด.ปทุมวาปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน รักษาไข้ทุกชนิด ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา กอมก้อยลอดขอน (ใช้หัว) ไพนอกคุ่ม(ใช้ราก) รากหมาก (ใช้ราก) วิธีการรักษา ยาสมุนไพรที่กล้วมาข้างต้นนำรามาแช่น้ำกิน
01-030		ชื่อ นายเคน แสงสุพรรณ เกิดวันที่ 3 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2488 อายุ 63 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 120 หมู่ที่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคอสุติ ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา เปลือกต้นกาเลา วิธีการรักษา ใช้เปลือกต้นกาเลามาฝนทาบริเวณที่เป็น
01-031		ชื่อ นางใหม่ ตามประสี เกิดวันที่ - อายุ ไม่ทราบอายุ จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 122 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน แก้เจ็บคอ ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา ต้นสอฟ้า วิธีการรักษา ใช้รากฝนผสม น้ำ 1 แก้วดื่ม

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
01-032		ชื่อ นายเด็บ นามแสงโคตร เกิดวันที่ 26 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2505 อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 30 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน โรคตกขาว โรคไธ แก้วปวดท้องด้านขวา โรคเชื้อรา ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา โรคตกขาว สมุนไพรที่ใช้เครือ ตะไคร้ เปลือกกระเทียม รากพวงพิทั้ง 3 อย่างนำมาต้มกิน น้ำ วิธีการรักษา <u>แก้อไธ</u> สมุนไพรที่ใช้คือ ต้นผักแพรว ทั้งต้นทั้งใบนำมาต้ม แก้อไธ <u>แก้วปวดท้องด้านขวา</u> สมุนไพรที่ใช้คือ แก่นมะยม นำมา ต้มกิน <u>แก้วโรคเชื้อราที่มีอาการเป็นตุ่มสูกเป็นหนอง</u> สมุนไพรที่ใช้ ยางมะเขามาทาบริเวณที่เป็นโดยการทำให้หนองแตก เสียก่อน ถ้ามั่นคันให้เกาเสียก่อน
01-033		ชื่อ นางกองแพง มีแวง เกิดวันที่ 23 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2487 อายุ 64 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 78 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน สมุนไพรรักษาโรค แก้ว อักเสบ แก้วกระเพาะ แก้วอไธ แก้วคันค้าย ฯลฯ ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา แก้วอักเสบ ใช้ต้นสามควาย

ลำดับที่	รูปภาพ หมอกุมิปัญญา	ข้อมูลหมอกุมิปัญญา
		แก้กระเพาะใช้กระสายดำ แก้อៃ ใช้ว่านกะทำมะลา แก้ก้น กาย ใช้ขมิ้นชัน แก่ละลายเลือดใช้ฝางแดง, ฝางเหลือง วิธีการรักษา ใช้ต้นสามควาย กระสายดำ ว่านกระทำมะ ลา ขมิ้นชัน ฝางแดง, ฝางเหลือง นำราก ลำต้นและใบมา ต้มกินหรือนำเปลือกและรากมาฝนทา บดเป็นลูกกอนกินก็ ได้

4.1.2 ทำเนียบหมอกุมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษา

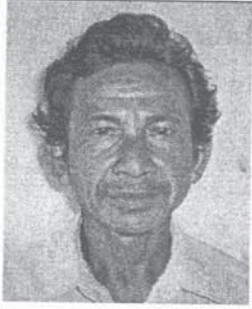
จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้
ข้อมูลหมอกุมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษา ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 9

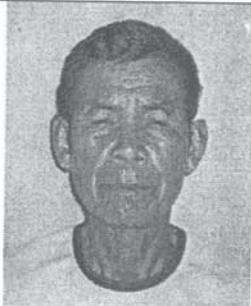
ตารางที่ 9 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษา

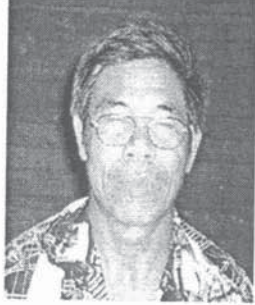
ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	1	-	1
41 - 50	2	-	2
51 - 60	9	2	11
61 - 70	6	-	6
71 ปีขึ้นไป	2	-	2
รวม (คน)	20	2	22

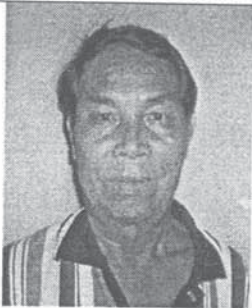
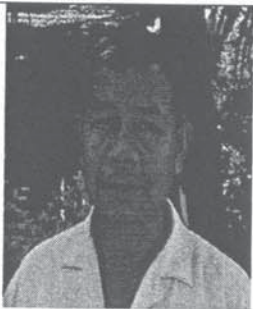
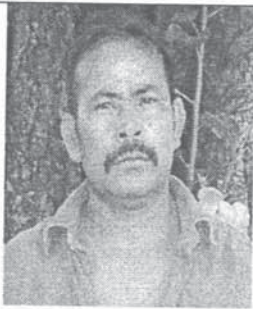
จากตารางพบว่า หมอกุมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษามีทั้งหมด 22 คน เป็นชาย
20 คน เป็นหญิง 2 คน ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 51 – 60 จำนวน 11 คน รองลงมาคือช่วงอายุ
61 – 70 ปี จำนวน 6 คน และน้อยที่สุดอยู่ในช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปี มีจำนวน 1 คน ซึ่งแต่ละคน
จะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

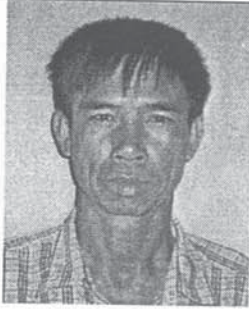
ตารางที่ 10 ทำเนียบหมอมิปัญญาประเภทเป่าเพื่อการรักษา

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมิปัญญา	ข้อมูลหมอมิปัญญา
02-001		ชื่อ นายตัน สกุล จันโคตรแก้ว เกิดวันที่ 12 เดือน มกราคม พ.ศ. 2477 อายุ 77 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ ติดต่อกได้ ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้เด็กท้องอืด ท้องเฟ้อ ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา นำเหล็กไปเผาไฟจนเหล็กเป็นสีแดงแล้วร่าย มนต์เอาเท้าไปเหยียดเหล็กที่เป็นสีแดงแล้วนำเหล็กลงชุบ น้ำในขันก็เอาน้ำไปให้เด็กดื่ม
02-002		ชื่อ นายขัน อัยวงศ์ เกิดวันที่ 3 เดือน กันยายน พ.ศ.2490 อายุ 60 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 242 หมู่ 8 บ้านหนองแวง จ.ปทุมธานี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่า รักษาจอดกระดูก ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถา(บอกไม่ได้)แล้วเป่าไปที่กระดูกที่ หักหรือร้าว ค่าครู ชัน 5 เงิน 12 บาท เหล้าดองไข่ 1 ฟองขึ้นผืนแพรว วา
02-003		ชื่อ นายสินธง ตามประสี เกิดวันที่ 16 เดือน กันยายน พ.ศ. 2499 อายุ 52 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 37 หมู่ 9 บ้านหนองเจริญ จ.ปทุมธานี

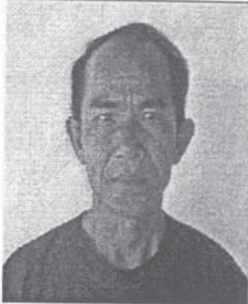
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่า และสมุนไพร ก้าง ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา เป่า ถอนพิษไฟ แก่เป็นไข้ขึ้น ไข้หามกไม้ สำหรับก้างเป่าไม้หายใช้สมุนไพร คำครู ชั้น 5 ชั้น 8 ขึ้นผืนแพรววา เหล้าก้าง ไข่ 1 ฟอง
02-004		ชื่อ นางอัครี จันโคตรแก้ว เกิดวันที่ 1 เดือน มกราคม พ.ศ. 2494 อายุ 56 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 22 หมู่ 9 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก่เป็นผี ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปีขึ้นไป วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วเป่าลงตรงที่เป็นผี (คาถาเปิดเผยไม่ได้)
02-005		ชื่อ นายสุ่ม สกุด คำเรืองโคตร เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. 2481 อายุ 70 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 42 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้ตาแดง เจ็บนม หรือเป่าให้น้ำนมมา ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา เป่าจมนพระคาถา 7 ครั้งแล้วเป่าเลย คาถาที่ใช้เป่า พุทนาราย ัมมังนาราย สังฆังนาราย

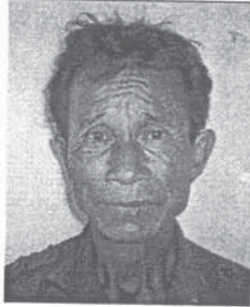
ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
02-006		ชื่อ นายลำไย สกุล สายจันทร์ เกิดวันที่ 7 เมษายน 2493 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 110 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาเลือดที่ไหลไม่ หยุดให้หยุดไหล ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถา(บอกไม่ได้)แล้วเป่าใส่แผล
02-007		ชื่อ นายแก่น โคตรสระ เกิดวันที่ 4 เมษายน 2483 อายุ 68 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 15 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้ก้างปลาคาคอ กระดูกติดคอ ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วเป่าใส่คอคนที่ก้างติดคอ(คาถา เปิดเผยไม่ได้)
02-008		ชื่อ นายบุญไทย ใจดี เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. 2488 อายุ 63 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 6 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าถอนพิษไข้ ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วเป่าใส่หัวคนไข้ คาถาที่ใช้ จำปีดจำปีตุงเอดข้อติดชูต้ออนต่อน
02-009		ชื่อ นายสมบุรณ์ ปัดทะโส เกิดวันที่ 15 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2491 อายุ 60 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ ความสามารถในการรักษาด้าน 37 หมู่ 3บ้านหนองม่วง ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ประสบการณ์ในการรักษา เป่าแก้ปวดหัว ปวดหัวตะวัน ปวดหัวดิบ วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วเป่าใส่หัวคนที่มารักษา (คาถาไม่สามารถเปิดเผยได้)
02-010		ชื่อ นายบัวไล ภูเทียมลม เกิดวันที่ 23 เดือน กันยายน พ.ศ. 2494 อายุ 57 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 162 หมู่ 3บ้านหนองม่วง ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาเด็กร้องไห้ไม่ หยุด เป่าแก้เด็กเป็นกำเริด ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา ใช้เวทมนต์แล้วเป่าใส่หัวเด็กที่ร้องไห้ไม่หยุด และเด็กที่เป็นกำเริด(คาถาเปิดเผยไม่ได้)
02-011		ชื่อ นายสมพล ไพรัตน์ เกิดวันที่ 19 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2501 อายุ 50 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 87 หมู่ 8บ้านหนองแวง ด.ปทุมวาปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษางูสวัด ลูกบ่ ดิด แผลฝีหนอง เด็กร้องไห้กลางคืน ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ทำน้ำมันดีให้อาบ ท้องคาถาเป่า(ไม่สามารถ บอกได้)
02-012		ชื่อ นายกำจัด สายจันทร์ เกิดวันที่ 5 เดือน เมษายน พ.ศ. 2508 อายุ 43 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 182 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาคนที่ปวดหัว ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถา(ไม่สามารถบอกได้)แล้วเป่าใส่หัว คนที่มารักษา มารักษาประมาณ 3-4 วัน รักษาคนที่ เป็นโรคท้องร่วงด้วยสมุนไพรอีกด้วยคือใช้ราก หมานคอม ดั่นก็ได้นำมาต้มกินดีนักแล
02-013		ชื่อ นายณัฐเสฏฐ์ ภูเวียนวงศ์ เกิดวันที่ 3 มิถุนายน 2523 อายุ 28 ปี จบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 155 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาไข้ตัวร้อน ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วเป่าใส่หัวคนที่ เป็นไข้ตัวร้อน อีกยังเป็นหมอดู ไผ่ยี่ชี พยากรณ์ทำนายโชคชะตา

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
02-014		ชื่อ นายสุริ พรหมขาม เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. 2493 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 91 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอเป่า หมอทรง คนที่ไปเที่ยวไม่กลับให้กลับบ้าน ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา ให้นำเทียน 5 คู่เหล้า 1 จอก ดอกไม้ 5 คู่ แล้วใช้คาถาเป่าภาวนาสามารถทำให้คนกลับมาบ้านได้
02-015		ชื่อ นางนี คำสอิ่ง เกิดวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2495 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 85 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาโรคตาแดง โรคปวดหัว ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา <u>โรคตาแดง</u> พันยาสูบแล้วท่องคาถาจึงเป่า <u>โรคปวด</u> จุดเทียนท่องคาถาจึงเป่าเช่นกัน
02-016		ชื่อ นายบัง บุญพั๊ด เกิดวันที่ 2 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2478 อายุ 73 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 3 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าตาแดง ตาเจ็บ

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา ใช้กระเทียม เคี้ยวให้ละเอียดแล้วทอุงคาถา เป่าใส่ตาคนที่มารักษา
02-017		ชื่อ นายบัว โต้งตาล เกิดวันที่ 2 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2494 อายุ 57 ปี จบการศึกษาระดับ ระดับประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 112 หมู่ 12บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้หมากัด หมา บ้าและหมาทุกชนิด ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา นำคนที่ถูกหมากัดมา เสร็จแล้วทอุงคาถา เพื่อแก้พิษหมากัด(คาถาเปิดเผยไม่ได้)
02-018		ชื่อ นายอนันต์ จันทรโคตรแก้ว เกิดวันที่ 1 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2482 อายุ 68 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 34 หมู่ 9บ้านหนองเจริญ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้ไฟไหม้ น้ำร้อน ลวก ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ทอุงคาถาแล้วเป่าใส่บาดแผลที่โดนไฟไหม้ หรือน้ำร้อนลวก(คาถาเปิดเผยไม่ได้)

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
02-019		ชื่อ นายพิจิตร สวสมเรียบ เกิดวันที่ 8 พฤศจิกายน 2487 อายุ 64 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 271 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาคนปวดหัว ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วก็เป่าใส่หัวคนที่ปวด
02-020		ชื่อ นายทอน แก้วกะฮาด เกิดวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2496 อายุ 55 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 108 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้ลมหายอน ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา นำมะนาวมาผ่าซีกแล้วนำมะนาวมาขีด บริเวณที่ท้องที่เจ็บแล้วใช้วิชาเป่า
02-021		ชื่อ นายทอน แสงสุพรรณ เกิดวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2481 อายุ 70 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ดินต่อได้ 98 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่าแก้เจ็บท้อง ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา คาถาเปิดเผยไม่ได้

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
02-022		ชื่อ นายกาทอง บุราณสาร เกิดวันที่ 27 กันยายน 2493 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 3 หมู่ 12บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน เป่ารักษาคนตาแดง ตาเจ็บ ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา ท้องคาถาแล้วก็เป่าใส่ตาที่เจ็บหรือตาแดง

4.1.3 ทำเนียบหมอมุมิปัญญาประเภทหมอผี

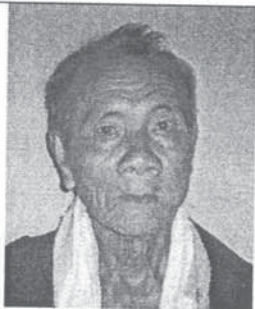
จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้ ข้อมูลหมอมุมิปัญญาประเภทหมอผี ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 11

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทหมอผี

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	-	-	-
41 - 50	-	-	-
51 - 60	1	-	1
61 - 70	1	-	1
71 ปีขึ้นไป	3	-	3
รวม (คน)	5	-	5

จากตารางพบว่า หมอมุมิปัญญาประเภทหมอผีมีทั้งหมด 5 คน เป็นชายทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุมากกว่า 70 ปี มีจำนวน 3 คน รองลงมาคือช่วงอายุ 51 - 60 ปี และ 61 - 70 ปี ช่วงละ 1 คน และช่วงอายุต่ำกว่า 50 ปี ไม่มีเลย สาเหตุที่หมอผีมีเฉพาะผู้ชายนั้น เนื่องจากผู้ชายจะมีจิตที่เข้มแข็งกว่าผู้หญิง สามารถเป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับผีได้ อีกประการหนึ่งเป็นเพราะว่าการเป็นหมอผีนั้นมีข้อห้าม ข้อเคส่า หลายประการ ซึ่งผู้หญิงจะไม่สะดวกและอาจทำให้เกิดการผิดผีได้ ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีหมอผีที่เป็นผู้หญิง

ตารางที่ 12 ทำเนียบหมอมุมิปัญญาประเภทหมอผี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
03-001		ชื่อ นายขาน โคตรสละ เกิดวันที่ 15 มิถุนายน 2477 อายุ 74 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 116 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอผี ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา บูชาผี บวงสรวงผี นำเทียน 5 คู่ เหล้า 1 จอก ดอกไม้ 5 คู่ หมาก 2 คำ ยา 2 มวน มาใส่พานทำน ก็ทำพิธีของท่าน
03-002		ชื่อ นายอินทร์ โด่งตาล เกิดวันที่ 5 เมษายน 2480 อายุ 71 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 227 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอผี ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา เป่าไล่ผี ไล่บอป โดยใช้มือจับหัวแล้วทอ้งคาถาแล้วเป่ามนต์เพื่อไล่
03-003		ชื่อ นายศิลา พรหมสะอาด เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. 2484 อายุ 67 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 31 หมู่ 9 บ้านหนองเจริญ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน รักษาผีป่าเข้า

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมูมิปัญญา	ข้อมูลหมอมูมิปัญญา
		ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา ค่าคายมีขัน 5 เงิน 2 สตางค์ รักษาฝีป่าเข้า คาถาที่ใช้คือ อมบังบังเวียนเจ็ดเส้นมาบังตนกู ฝี่เลี้ยวเลียด หน่วยตาฝี่โพง ฝี่โลงกุนหน่วยตาฝี่แตก อมสะโหมเพิก
03-004		ชื่อ นายลา โคตรสระ เกิดวันที่ 3 ตุลาคม 2462 อายุ 89 ปี (เสียชีวิตแล้วหลังการสำรวจ) จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 76 หมู่ 8 บ้านหนองแขว ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอผี ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปีขึ้น วิธีการรักษา เป็นหมอผีประจำบ้านเป็นเจ้าจำเวลาลูกบ้าน จะไปทำงานนอกบ้าน นอกประเทศก็ต้อง พาเจ้าจำ ลงไปพุดกับปู่ที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านให้ปู่ไปดูแลรักษา ลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุข ร่ำรวยกลับบ้าน
03-005		ชื่อ นายบัง จันทรโคตรแก้ว เกิดวันที่ - เดือน - พ.ศ. 2492 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 22 หมู่ 9 บ้านหนองเจริญ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน รักษาฝีบอป ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี วิธีการรักษา ค่าคายมีขัน 5 เงิน 12 บาท คาถาที่ใช้ คือ อมบอปเข้าโพงฝี่ กูสิจกซี่ไปทาปากฝี่บอป อมสะโหม เพิก ถ้าฝี่บอปออกแล้ว หมอผี ก็ผูกแขนกันอีกเป่ากันฝี่ตั้งนะโม 3 จบย่อ นะโมกลับหลังอีกนะโมบังบังญาวะเทาะกล่าว 3 จบ แล้วเป่า

4.1.4 ทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทหมอฟังเข็ม

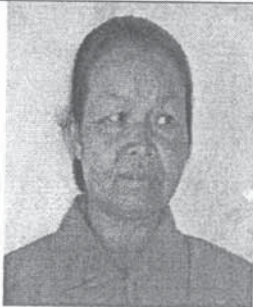
จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้ ข้อมูลหมอมูมิปัญญาประเภทหมอฟังเข็ม ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 13

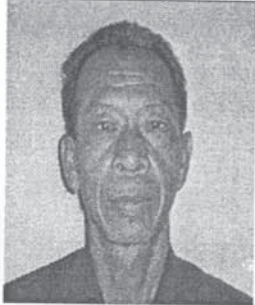
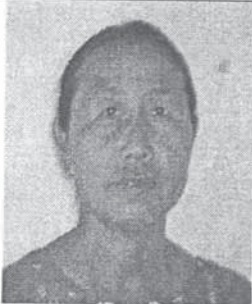
ตารางที่ 13 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทหมอฟังเข็ม

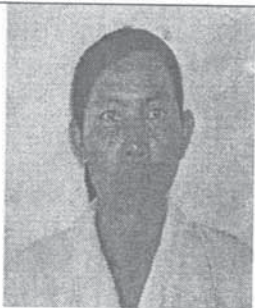
ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	-	-	-
41 - 50	-	2	2
51 - 60	1	2	3
61 - 70	-	-	-
71 ปีขึ้นไป	-	-	-
รวม (คน)	1	4	5

จากตารางพบว่า หมอมูมิปัญญาประเภทหมอฟังเข็มมีทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 1 คน เป็นหญิง 4 คน พบมากในช่วงอายุ 51 – 60 ปี จำนวน 3 คน รองลงมาคือช่วงอายุ 41 - 50 ปี จำนวน 2 คน ดังรายละเอียดในทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทหมอฟังเข็ม ซึ่งหมอฟังเข็มของชาวโซ่ (ทะวืง) นี้จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการรักษาโดยการฝังเข็มมาจากสมัยเมื่อครั้งที่ยังเป็นหนุ่มสาวซึ่งเป็นแนวร่วมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทำให้ได้มีโอกาสเข้าไปเรียนรู้และในบางท่านได้ไปเรียนวิชาการรักษาถึงที่ประเทศจีน

ตารางที่ 14 ทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทหมอฟังเข็ม

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมูมิปัญญา	ข้อมูลหมอมูมิปัญญา
04-001		ชื่อ นางวีระ มาตราช เกิดวันที่ 5 มิถุนายน 2496 อายุ 55 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 49 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ด.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษา ด้าน ฝังเข็ม แพทย์แผนจีน ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปีขึ้น วิธีการรักษา ก่อนการฝังเข็มจะต้องต้มเข็มให้สะอาดแล้ว เช็ดด้วยกอลฮอร์แล้วทำการฝังเข็มคือฝังแก้ปวดหัวเขาก็มีจุด

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		ฝังเข็มอยู่ 5 จุดปวดแขน ปวดขาคือข้างที่ไม่ปวดก็จะฝังเหมือนข้างที่เจ็บเพราะเส้นประสาทมันสัมผัสกัน การฝังเข็มนักรักษาโรคได้หลายอย่าง เช่นโรคตับ โรคไต แก่ลดไข้ แก่เบาหวาน ปวดหลัง แก่เหน็บชา (บางคนอาจแพ้เข็ม)
04-002		ชื่อ นายสีลา สีดาดิษฐ์ เกิดวันที่ 9 เมษายน 2493 อายุ 58 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 37 หมู่ 4บ้านบ่อแกน้อย ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน ฝังเข็ม ฉีดยา ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา ก่อนเริ่มต้นต้องฆ่าเชื้อในเข็มก่อนด้วยกอฮอล์ 80 เปอร์เซ็นต์ต้องเปลี่ยนเข็มบ่อยๆเฉพาะรายตัว ปวดหัว ต้องฝัง 3-6 จุด ปวดท้อง ต้องฝัง 2 จุดปวดตามข้อ 2 จุดเข็มที่ฝังมีขนาด 2-8 หุน เข็มจะมีความยาวไม่เท่ากัน มี6-7 ขนาด
04-003		ชื่อ นางประเสริฐ ร่มสุวรรณ เกิดวันที่ 1 มกราคม 2497 อายุ 54 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ - ที่อยู่ติดต่อได้ 46หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การฝังเข็ม ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา ลักษณะทั่วไปก่อนการฝังเข็มต้องทำความสะอาดเข็มที่จะใช้เสียก่อนโดยการต้มให้เดือดประมาณ 5 นาทีแล้วเช็ดด้วยแอลกอฮอล์ ปวดหัวต้องฝัง 5 จุด ปวดแขนและปวดขาคือปวดข้างใดข้างหนึ่งต้องฝัง ทั้ง 2 ข้าง

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		เพราะเส้นประสาทสัมผัสกัน การฝังเข็มยังรักษาโรคต่างๆ เช่น แก้วปวด แข็งขา ปวดหัวดิบ แก้วมีนชา แก้วท้องเอ็น
04-004		ชื่อ นางบุญตา ดวงได้ เกิดวันที่ 22 มกราคม 2505 อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 12 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การฝังเข็ม และหมอนวด ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ก่อนจะรักษาฝังเข็มต้องทำความสะอาดเข็มเสียก่อนแล้วเช็ดด้วยแอลกอฮอล์ต้องฝังไปตามลักษณะที่เป็น เช่นปวดหัวต้องฝัง 5 จุด ปวดท้อง ฝัง 5 จุดเหมือนกัน การฝังต้องฝังให้มันสัมผัสกันเช่นปวดแขนข้างขวา ต้องฝังข้างซ้ายด้วยถึงไว้จนอาการดีขึ้นค่อยเอาออก อีกอย่างมีความสามารถในด้านยาสมุนไพรได้แก่ รากพวงที่กับรากเครือตดหมา ตำรวมกันรักษาโรคนี้ในกระเพาะอาหาร
04-005		ชื่อ นางบุญวัน ศิริบุตร เกิดวันที่ 30 มิถุนายน 2505 อายุ 46 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 289 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การฝังเข็ม ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ก่อนอื่นต้องทำความสะอาดเข็มที่จะใช้เสียก่อนแล้วเช็ดด้วยแอลกอฮอล์แล้วรักษาตามอาการถ้าปวดหัวให้ฝังที่หัวประมาณ 5 จุดปวดแขนต้องฝังที่แขนทั้ง 2 ข้างสามารถฝังได้ทุกที่ของร่างกายรักษาโรคอัมพฤกษ์ เดินไม่ได้ สามารถเดินได้

4.1.5 ทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา

จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้ ข้อมูลหมอมูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 15

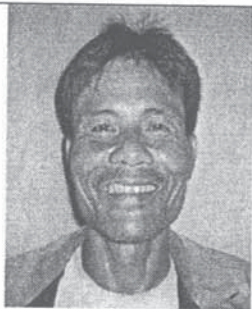
ตารางที่ 15 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	-	-	-
41 - 50	1	1	2
51 - 60	1	1	2
61 - 70	-	-	-
71 ปีขึ้นไป	-	-	-
ไม่ทราบอายุ	-	-	-
รวม (คน)	2	2	4

จากตารางพบว่า หมอมูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษามีทั้งหมด 4 คน เป็นชาย 3 คน เป็นหญิง 1 คน อยู่ในช่วงอายุ 41 – 50 ปี และ 51 - 60 ปี ช่วงละ 2 คน ดังรายละเอียดใน ทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา

ตารางที่ 16 ทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทนวดเพื่อการรักษา

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมูมิปัญญา	ข้อมูลหมอมูมิปัญญา
05-001		ชื่อ นางเหมือนจันทร์ คำเรืองโคตร เกิดวันที่ 18 กรกฎาคม 2496 อายุ 55 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 53 หมู่ 3บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน นวด ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี วิธีการรักษา นวดคลายเส้น นวดฝ่าเท้า นวดฝ่ามือ นวด เอ็นเข้าเกลี้ยง นวดคลายเครียด เพื่อไม่ให้แพ้วตัวเองจะต้องมี ขัน 5 ค่าขึ้นครุ 12 บาท

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
05-002		ชื่อ นายสมอง จันทรโคตรแก้ว เกิดวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2502 อายุ 49 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 25 หมู่9 บ้านหนองเจริญ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน นวด ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี วิธีการรักษา ที่ทำก่อนแล้วค่อยไล่ขึ้นมาลำตัวเรื่อยมา จนถึงต้นคอ ถ้าไม่จำเป็นเขาไม่ให้นวดศีรษะเพราะเป็น ศูนย์รวมของเส้นประสาททั้งหมดจะทำให้เกิดอันตรายจาก การนวดได้ นวดมีหลายอย่างเช่น นวดคลายเส้น นวดเอ็น เข้าเกลี้ยง นวดคลายเครียด
05-003		ชื่อ นายสังข์ มีเหมื่อน เกิดวันที่ 25 พฤศจิกายน 2497 อายุ 54 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 190หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน นวด ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา นวดเหมือนหมอนวดทั่วไปคือนวดจากเท้า ไปจนถึงคอคือจะเน้นหนักตรงที่ปวด ถ้านวดคลายเครียดจะ นวดเบาให้นิมที่สุดเพื่อสุขภาพ
05-004		ชื่อ นางมะลิวรรณ ดอจับตัน เกิดวันที่ 1 มกราคม 2508 อายุ 45 ปี จบการศึกษาระดับ มัธยมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 50 หมู่3บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอกุมิปัญญา	ข้อมูลหมอกุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน การนวด ประสบการณ์ในการรักษา 1-5 ปี วิธีการรักษา ส่วนใหญ่จะเหมือนหมอนวดทั่วไป เริ่มจาก เท้าไปจนถึงคอและไม่จำเป็นจะไม่นวดศีรษะเพราะศีรษะมี เส้นประสาทเยอะอาจทำให้ผิวดุแลได้ง่าย การนวดที่นิยม ใช้คือนวดเพื่อคลายเครียดจะนวดง่ายเพียงเบาๆก็พอ

4.1.6 ทำเนียบหมอกุมิปัญญาประเภทหมอดำแย

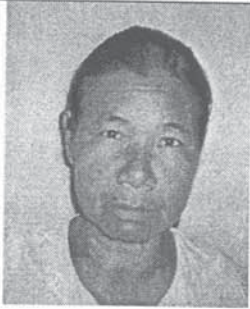
จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้
ข้อมูลหมอกุมิปัญญาประเภทหมอกุมิปัญญา ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 17

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทหมอดำแย

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	-	-	-
41 - 50	-	-	-
51 - 60	-	1	1
61 - 70	-	2	2
71 ปีขึ้นไป	-	-	-
ไม่ทราบอายุ	-	1	1
รวม (คน)	-	4	4

จากตารางพบว่า หมอกุมิปัญญาประเภทหมอดำแยมีทั้งหมด 4 คน เป็นผู้หญิงทั้งหมด
ดังรายละเอียดในทำเนียบหมอกุมิปัญญาประเภทหมอดำแย ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่ได้มีการสืบทอด
หรือถ่ายทอดความรู้ด้านการทำคลอดแล้ว เนื่องจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและความรู้
ทางการแพทย์สมัยใหม่ ทำให้ชาวบ้านสมัยนี้ไปทำคลอดกันที่โรงพยาบาล ซึ่งมีความน่าเชื่อถือ
มากกว่า

ตารางที่ 18 ทำเนียบหมอมูมิปัญญาประเภทหมอดำแย

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมูมิปัญญา	ข้อมูลหมอมูมิปัญญา
06-001		ชื่อ นางดอกไม้ คำวงษ์ เกิดวันที่ 1 พฤศจิกายน 2494 อายุ 53 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 165 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอดำแย(คลอดลูก) ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี วิธีการรักษา ใช้มือคลำดูว่าหัวเด็กมันลงถูกทางหรือเปล่า ถ้าหัวเด็กอยู่ขวางท้องเขาก็จะจับให้หัวเด็กลงถูกทางแล้วก็ ท้องคาถาเป่าสะเดาะให้คลอได้ง่าย
06-002		ชื่อ นางแอ บุญรักษา เกิดวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. - อายุ ไม่ทราบอายุ จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 160 หมู่ 8 บ้านหนองแวง ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอดำแย(ทำคลอด) ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปีขึ้น วิธีการรักษา ใช้มือคลำท้องว่าหัวเด็กลงถูกท่าหรือเปล่าถ้า หัวเด็กลงไม่ถูกท่าเขาจับหมุนให้ลงถูกท่า และมีการสะเดาะ ให้ลูกออกง่ายด้วย อีกอย่างมียาต้มให้มัดเข้าอุ้ง และยาแก้ คันมดลูก
06-003		ชื่อ นางสาว จันทรโคตรแก้ว เกิดวันที่ 10 เมษายน 2489 อายุ 62 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ที่ติดต่อได้ 15 หมู่ 9 บ้านหนองเจริญ ต.ปทุมวาปี

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
		อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอดำแย ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา ใช้มือคลำดูว่าเด็กหันหัวลงถูกทางหรือเปล่า ถ้าไม่ถูกทางก็จะจับให้หัวเด็กลงถูกทาง และท่องคาถาเป่า สะเดาะให้ลูกออกง่าย (คาถาบอกไม่ได้)
06-004		ชื่อ นางก้าน บุญพัด เกิดวันที่ 6 ตุลาคม 2484 อายุ 67 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 102 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอดำแย ประสบการณ์ในการรักษา 6-10 ปี วิธีการรักษา ใช้มือคลำดูให้รู้แน่ชัดว่าเด็กอยู่ในลักษณะที่ พร้อมจะออกลูกหรือยัง พร้อมคือเด็กหันหัวลง ถ้าไม่พร้อม คือเด็กอยู่ในลักษณะที่ขวางต้องทำให้เด็กหย่อนหัวลงให้ได้ จึงทำคลอด ขณะทำคลอดต้องเป่าคาถาให้ลูกออกง่ายด้วย

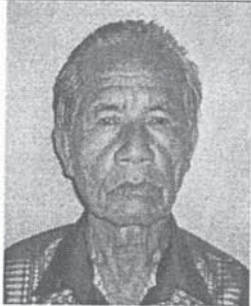
4.1.7 ทำเนียบหมอมุมิปัญญาประเภทหมอสู่ขวัญ

จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้
ข้อมูลหมอมุมิปัญญาประเภทหมอสู่ขวัญ ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 19
ตารางที่ 19 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทหมอสู่ขวัญ

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	-	-	-
41 - 50	-	-	-
51 - 60	-	-	-
61 - 70	-	-	-
71 ปีขึ้นไป	1	1	2
รวม (คน)	1	1	2

จากตารางพบว่า หมอภูมิปัญญาประเภทหมอสู่วัณมีทั้งหมด 2 คน เป็นชาย 1 คน และเป็นหญิง 1 คน ซึ่งมีตัวเลขที่น่าสนใจ คือ หมอสู่วัณทั้ง 2 คนนี้ ต่างมีอายุมากกว่า 70 ปี หากไม่รีบทำการสืบทอดอาจทำให้ชาวไซ(ทะวืง) สูญเสียความรู้และภูมิปัญญาเรื่องหมอสู่วัณไปได้

ตารางที่ 20 ทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทหมอสู่วัณ

ลำดับที่	รูปภาพ หมอภูมิปัญญา	ข้อมูลหมอภูมิปัญญา
07-001		ชื่อ นางมุนทา มุกดาพันธ์ เกิดวันที่ 5 เมษายน 2475 อายุ 77 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 61 หมู่ 8 บ้านหนองแวง จ.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน สู่วัณ ประสบการณ์ในการรักษา 11-20 ปี สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา วิธีการรักษา พาย่วัณแต่งขัน 5 หมายถึง เทียน 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่ และพาย่วัณ 1 พาก่อนสู่วัณเจ้าภาพต้องมาผูกแขนพราหมณ์เสียก่อนแล้วทำพิธีสู่วัณต่อไปต้องท่องนะโม 3 จบแล้วท่องคำสู่วัณต่อไป
07-002		ชื่อ นายไฉ จันทรโคตรแก้ว เกิดวันที่ 3 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2473 อายุ 78 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 132 หมู่ 3 บ้านหนองม่วง จ.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษาด้าน หมอสู่วัณ ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปีขึ้น วิธีการรักษา แต่งขัน 5 คือดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ และพาย่วัณ 1 พาก่อนทำพิธีให้เจ้าภาพผูกแขนพราหมณ์เสียก่อนแล้วท่องนะโม 3 จบจึงทำพิธีต่อ(ท่องคาถา)

4.1.8 ทำเนียบหมอมุมิปัญญาประเภทหมอมง

จากการสำรวจข้อมูลผู้รู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)ได้ ข้อมูลหมอมุมิปัญญาประเภทหมอมง ดังจะแสดงผลตามตารางที่ 21

ตารางที่ 21 แสดงจำนวนของภูมิปัญญาประเภทหมอมง

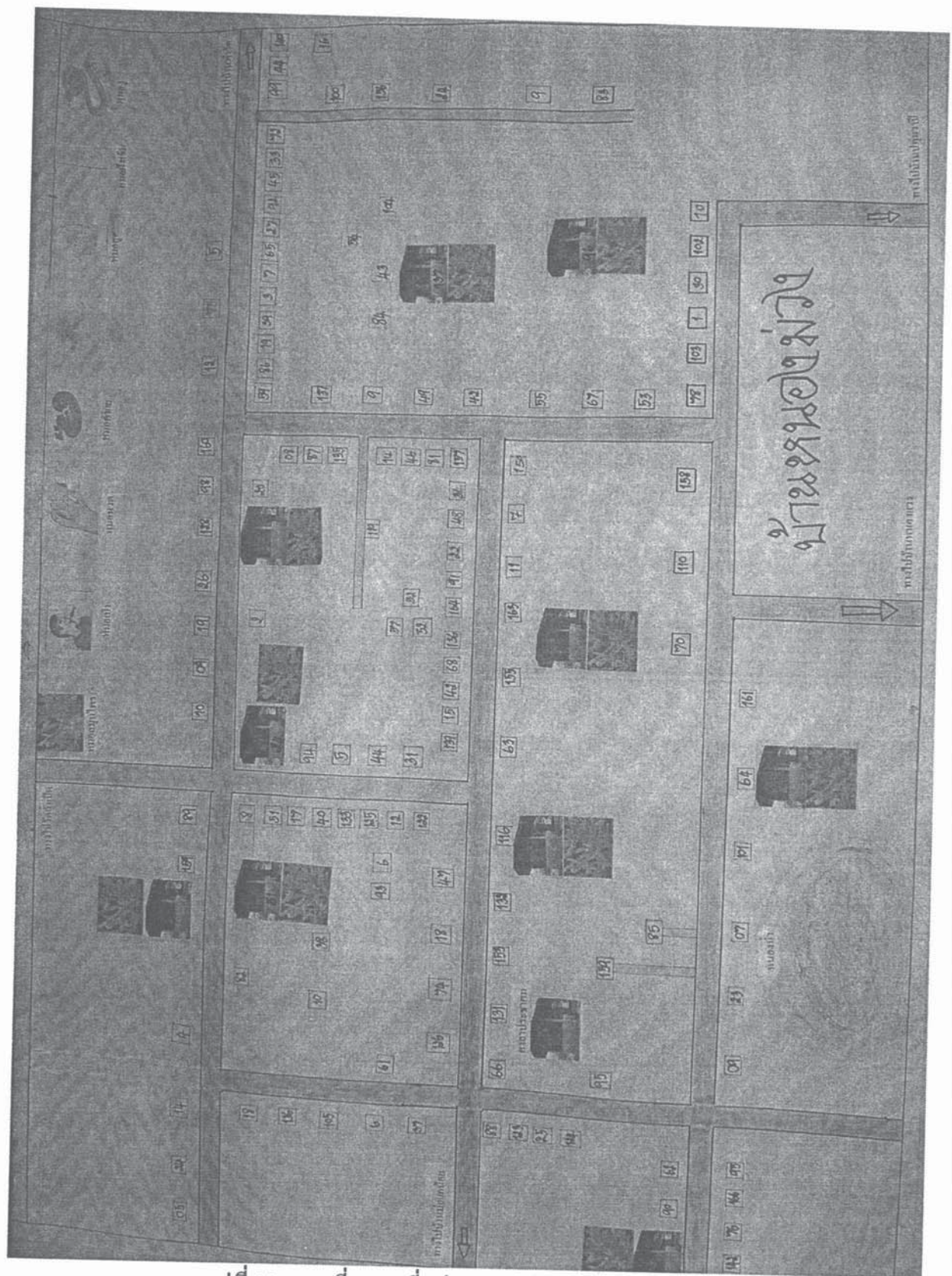
ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
ต่ำกว่า 40 ปี	-	-	-
41 - 50	-	-	-
51 - 60	-	1	1
61 - 70	-	-	-
71 ปีขึ้นไป	-	-	-
รวม (คน)	-	1	1

จากตารางพบว่า หมอมุมิปัญญาประเภทหมอมงของชาวโซ่(ทะวืง) มีเพียง 1 คน ซึ่งเป็น ผู้หญิง สาเหตุที่หมอมงมีเพียง 1 คนนั้น เนื่องมาจากระบบการสืบทอดการถ่ายทอด หมอมงจะ ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับบุตรหลานหรือคนในครอบครัวเท่านั้นและจะถ่ายทอดได้ก็ต่อเมื่อตัว หมอมงเองใกล้จะสิ้นลมหายใจแล้ว เป็นการสืบทอดแบบรุ่นต่อรุ่น อีกประการหนึ่ง บุคคลที่หมอมง เลือกที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ก็ได้ไม่ได้สนใจที่จะรับการถ่ายทอด จึงทำให้หมอมงมีจำนวน น้อยลงและเหลือเพียง 1 คนในปัจจุบัน

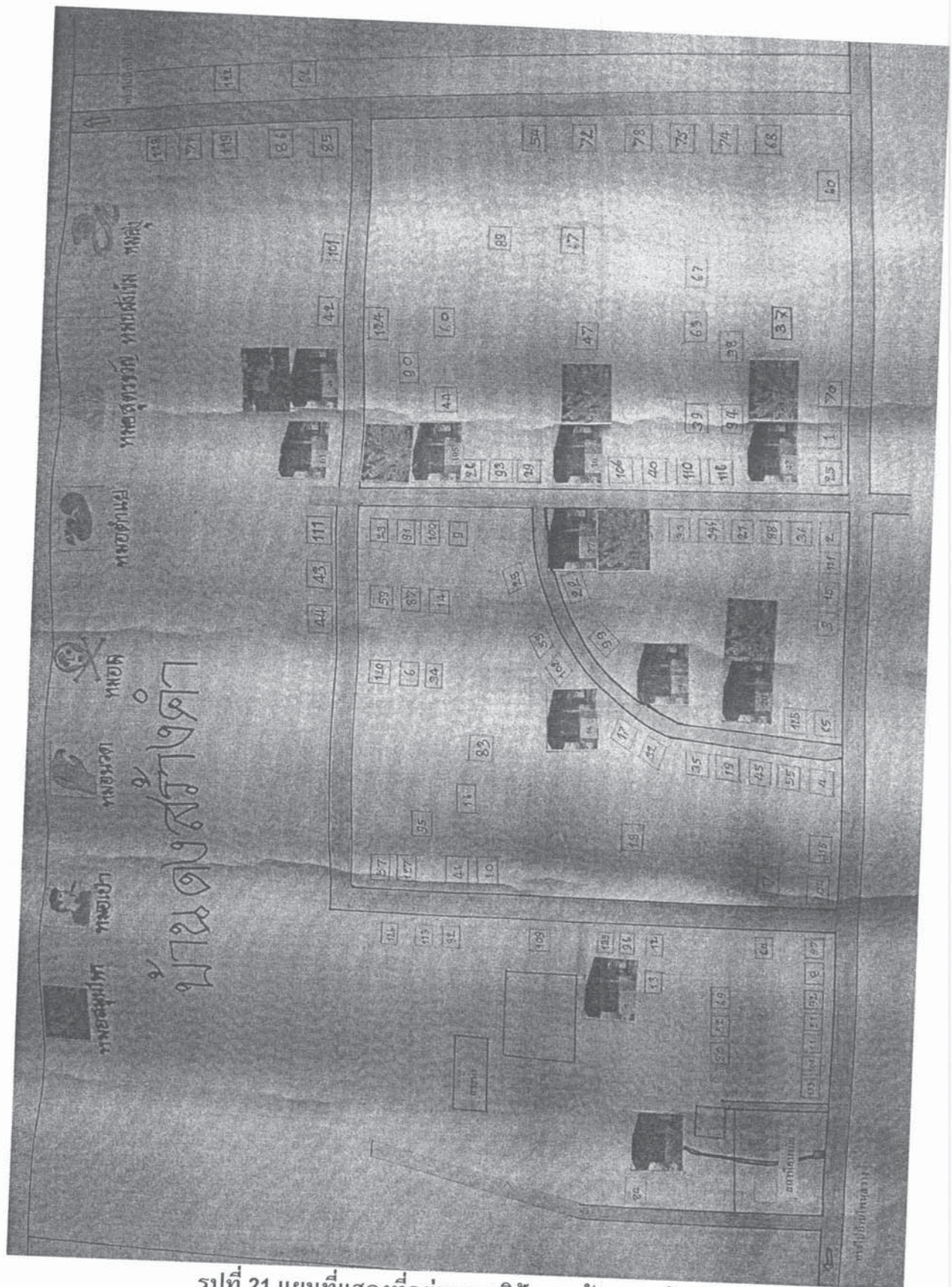
ตารางที่ 22 ทำเนียบหมอมุมิปัญญาประเภทหมอมง

ลำดับที่	รูปภาพ หมอมุมิปัญญา	ข้อมูลหมอมุมิปัญญา
08-001		ชื่อ นางกอง มุกดาพันธ์ เกิดวันที่ 12 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2499 อายุ 52 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษา อาชีพ ทำนา ที่อยู่ติดต่อได้ 61 หมู่ 12 บ้านดงสร้างคำ ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร ความสามารถในการรักษา ด้าน การรักษางูกัด ประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี วิธีการรักษา เป่าแกงูกัด ไข่เป่า ค่าครู ชัน 5 ชัน 8 เงิน 25 ส.ด. ดอนหาย ข้าวต้มหาบ ขนมิใช่ใบตองห่อ

The map shows a village layout with numerous small buildings, roads, and a central area labeled 'บ้านหนองแวง' (Ban Nong Waeng). The map includes a legend on the right side with icons for various features like houses, schools, and health centers. The map is oriented with North at the top.

รูปที่ 19 แผนที่แสดงที่อยู่หมอกภูมิปัญญาบ้านหนองม่วง

รูปที่ 21 แผนที่แสดงที่อยู่หมอมูมิปัญญาบ้านดงสร้างคำ

4.1.10 สัญลักษณ์แสดงหมอภูมิปัญญาประเภทต่าง ๆ

ทีมวิจัยได้จัดทำสัญลักษณ์และแผนผังประกอบ เพื่อนำมาติดปะตรงบ้านเลขที่ของหมอภูมิปัญญา เพื่อความสะดวกสำหรับชาวบ้านที่ต้องการจะไปหาหมอ จะได้ทราบว่าหมอประเภทใดอยู่บ้านเลขที่เท่าใด และอยู่ตรงไหนของหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 23 แสดงหมอภูมิปัญญาประเภทต่าง ๆ

ลำดับ	หมอ	สัญลักษณ์
1.	หมอสมนไพร	
2.	หมอเป่า	
3.	หมอผี	
4.	หมอฝังเข็ม	
5.	หมอนวด	
6.	หมอดำยา	
7.	หมอสู่วัณ	
8.	หมองู	

4.2 ข้อมูลทางกายภาพของสมุนไพร

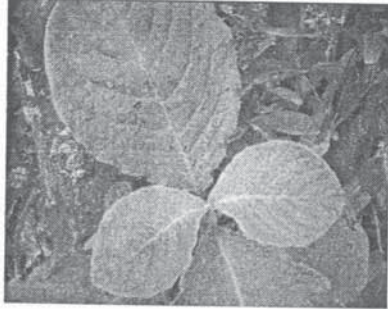
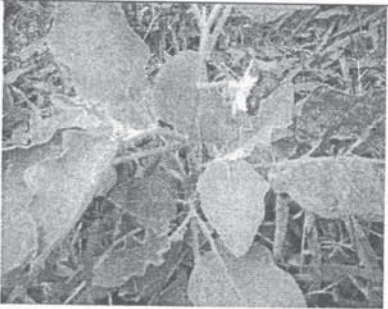
ชาวโซ่ (ทะวืง) อาศัยอยู่บริเวณ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองม่วง บ้านหนองแขว บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ ใกล้อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก นี้ครอบคลุมพื้นที่อำเภอสังขาม อำเภอวาริชภูมิ อำเภอนิคมน้ำอูน อำเภอภูพาน จังหวัด สกลนคร อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี และอำเภอสมเด็จ อำเภอดงหลวง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีเนื้อที่ประมาณ 419 ตารางกิโลเมตร หรือ 261,875 ไร่ กรมป่าไม้ได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่ ป่าอนุรักษ์บางส่วนของป่าสงวนแห่งชาติป่าดงพญาไฟ ป่าดงพระเจ้า ท้องที่ตำบลท่าศิลา ตำบล ปทุมวาปี ตำบลสองดาว อำเภอสองดาว พื้นที่ 37,250 ไร่ ผนวกป่าสงวนแห่งชาติป่าภูพาน ท้องที่ ตำบลคำบ่อ ตำบลวาริชภูมิ ตำบลก่อเอื้อ อำเภอวาริชภูมิ พื้นที่ 67,600 ไร่ ผนวกป่าสงวน แห่งชาติ ป่าภูพาน ป่าโนนอุดม ท้องที่ตำบลนิคมน้ำอูน ตำบลสุวรรณคาม อำเภอนิคมน้ำอูน และตำบลภูพาน อำเภอภูพาน พื้นที่ 22,575 ไร่ ผนวกป่าสงวนแห่งชาติป่าแก่งแค่น ท้องที่ตำบลภูพาน อำเภอภูพาน พื้นที่ 32,325 ไร่ พื้นที่รวมทั้งสิ้น 159,750 ไร่ หรือประมาณ 255.6 ตารางกิโลเมตร ป่าไม้ทั้งหมดที่กล่าวมาอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้ง สมุนไพรด้วย

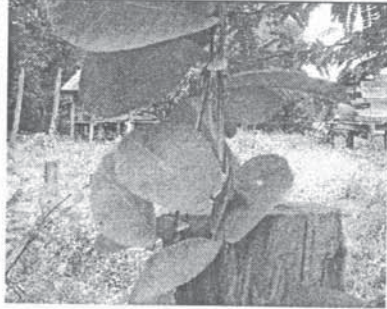
สถานที่พบสมุนไพร ในเขตที่อยู่อาศัยของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ได้แก่

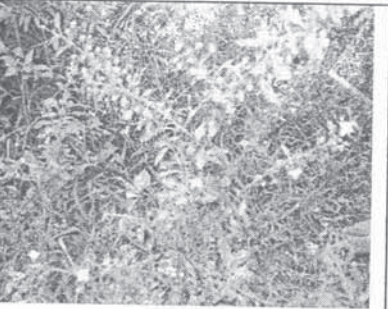
1. เทือกเขาภูผาเหล็ก
2. ชายป่าบริเวณที่ดอนเหนือทุ่งนาชาวบ้าน
3. ในหมู่บ้าน

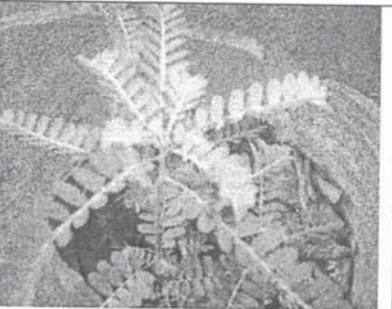
จากการสำรวจพบสมุนไพรที่ชาวโซ่(ทะวืง)ใช้ในการรักษา จำนวน 195 ชนิด ดังต่อไปนี้

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
1		มะขาม	ลัมมักคาม	แก้ไข้ โดย ใช้ใบบดใส่น้ำ ประคบ หาวรักษา อาการไข้	ในหมู่บ้าน และทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
2		สามควาย	ลัมปาดะ กอย	รักษา โรคมะเร็ง รากและลำ ต้นต้มกิน รากและลำ ต้นต้มกิน	ในป่าทั่วไป และภูเขา บริเวณวัด ถ้าเปิด	พบได้ทุก ฤดู

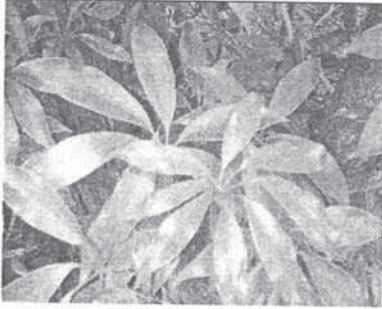
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
3		โคยงู	ลัมโลคลุก	แก้ไอราก แช่น้ำกิน	พบได้ในป่า ทั่วไป	ฤดูฝน
4		มะเขือขื่น	ลัมอะฮางฮอ	แก้ไอ ราก	ในหมู่บ้าน เกือบทุก ครอบครัว	พบได้ทุก ฤดู
5		ผักเสี้ยนผี	ลัมผักเสี้ยน ชะม่า	แก้ริดสีดวง ทวาร ทั้ง ต้น	ทุ่งนาหรือ ในสวนที่ ชาวบ้าน ปลูกผัก	ฤดูฝน
6		หญ้าขัดมอญ	ลัมคัตมอน	แก้ปวดฟัน ราก นำมา ขยี้ทาที่ ปวด	ทั่วไปในป่า นอกและใน หมู่บ้าน เยอะแยะ	พบได้ทุก ฤดู
7		ชุมเห็ดเทศ	ลัมขี้เล็กซาน	ยาระบาย ใบใช้ทา รักษา เกลื้อน กลาก ราก และใบ	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายวิเวศ	พบได้ทุก ฤดู

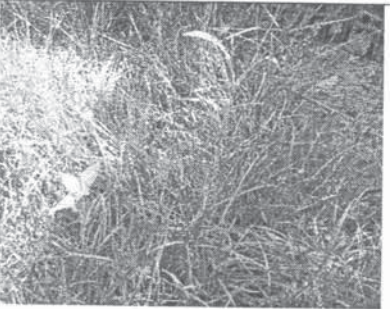
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
8		ไมยราบ	ลัมญบญะ	รักษาโรค กระเพาะ เป็นยาเบื่อ รากและ ใบ	พบได้ทั่วไป ในป่านอก หมู่บ้านและ ทุ่งนามี เยอะแยะ	พบได้ทุก ฤดู
9		ตะแบก	ลัมกะเลา	แก้จุกเสียด ส่วนที่ นำมาใช้ เปลือก ใช้ ฝนทา	พบได้ในป่า ทั่วไปทาง ขึ้นวัดถ้ำ เปิดนอก หมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
10		น้ำเต้า	ลัมนมเต้า	ใช้รากต้ม กินแทน การอยู่ไฟ ช่วยชัก มดลูกให้ เข้าอุ้งใจ	ทั่วไปในป่า นอก หมู่บ้าน เยอะแยะ	พบได้ทุก ฤดู
11		เครือพะลัง	อะดุงทะนุก	แก้ไอ ราก ใช้อม	อยู่ป่าเชิง เขา และในบ้าน เช่นบ้าน นายวิเวศ	พบได้ทุก ฤดู
12		ยานางแดง	ยานางดีฮ	เป็นยา บำรุงหัวใจ ลำต้น ใบ	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายเทวี และในป่า ทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

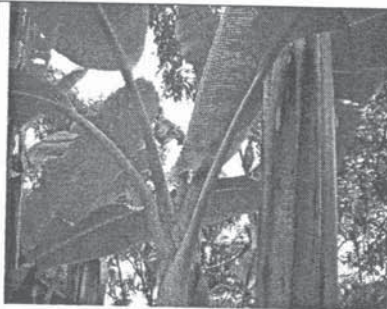
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
13		ข่าป่า	ลัมคำมะฮี	ใช้หว่าด้ม กินแก้ไอ	ป่าทั่วไปติด อ่างเก็บน้ำ ห้วยมะไฟ ตอนล่าง	ฤดูฝน
14		ฝ้าย	ลัมกะไปซ	แก้โรคนิ้ว ใช้เมล็ดด้ม กิน	ตามไร่ที่ ชาวบ้าน ปลูกเช่น บ้านนาง อวยพร	พบได้ทุก ฤดู
15		สัดบันเครือ	แอ้นอะแม่น	เป็นยาดัง เข้ายาได้ หลายชนิด	ในป่าทั่วไป บริเวณเขา ดิดวัดถ้ำ เปิด	พบได้ทุก ฤดู
16		ห้วงอกหยอก สาว	อ้อกปะ ลูกอะย้อกอะ ม้าย	แก้ลด ความดันไข้ รากด้มกิน	พบได้ทั่วไป บริเวณป่า รอบ หมู่บ้าน	ฤดูฝน
17		บีปลาโด	บีกำโด	แก้โรค กระเพาะ	ในป่าทั่วไป และชายทุ่ง นา ทาง ตะวันตก ของหมู่บ้าน	ฤดูฝน

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
18		ตะไคร้	อ้อกแซน	ใบใช้ผูก ข้อมือเวลา	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางเงาแซ	พบได้ทุก ฤดู
19		กระดุมทอง	ลัมกะดุม	แก้ปวดฟัน	ทั่วไปและ ในหมู่บ้าน	ฤดูฝน
20		เสี้ยวเตี้ย	เซี้ยวอัน	แก้โรค รำมะนาด	ทั่วไปใน ป่าบริเวณ อ่างเก็บ น้ำคำมะ โคตร	พบได้ทุก ฤดู
21		ใต้ใบเขียว	ลัมกะดีชะล้า ชะแลว	ใช้ทั้งต้นใบ ดอก ราก ผล ต้มกินแก้ โรค กระเพาะ อาหาร	ทั่วไปในป่า บริเวณอ่าง เก็บน้ำห้วย มะไฟ ตอนล่าง	ฤดูฝน
22		ลิ้นฟ้า	มักกะป็น	ใช้เปลือก แช่น้ำกิน แก้ปวดหัว ถ้าแช่น้ำ เหล้าจะ เป็นยา ขับเลือดดาว	ทั่วไปในป่า ชายทุ่งนา ติดอ่างเก็บ น้ำคำมะ โคตร	พบได้ทุก ฤดู

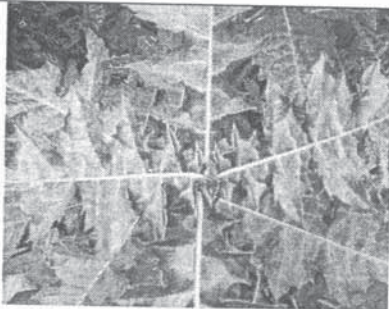
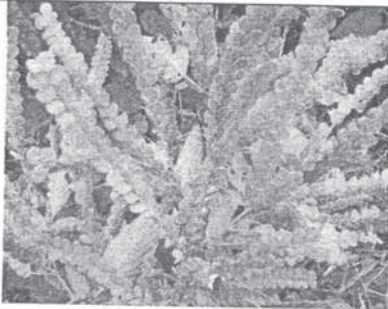
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
23		ขี้เหล็ก	ลัมขี้ลิก	ใช้แก่น ผสมหินสั้ม ดัมกีนลด เบาหวาน	บริเวณ หนองม่วงมี เยอะมาก ติดหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
24			ยาน่าง	ควบคุม อุณหภูมิใน ร่างกาย	ในบ้าน เกือบทุก ครัวเรือน เช่นบ้าน นางดอกไม้ ,บ้านนาง ผาง	พบได้ทุก ฤดู
25		ละหุ่งเทศ	ลัมหุ่งแห้ว	ใบเอาไฟ เผาไฟแก้ น้ำกัดเท้า ผลใช้ทำ น้ำมันทา แผล	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายบุญมี	พบได้ทุก ฤดู
26		อ้อยดำ	ญีมญุม	เข้ายาได้ หลายชนิด แก้โรค กระเพาะ	พบใน หมู่บ้านเช่น บ้านนาย มัน	ขึ้นได้ทุก ฤดู
27		ว่านไฟ	ว่านไฟ	แก้ท้องอืด และหัวกัน ผีปอบได้	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้าเปิดบน ภูเขา	ฤดูฝน

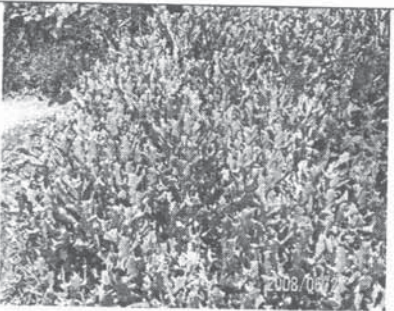
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
28		ต้นหมาก	ลัมพะเลอ	ใช้รากแช่ น้ำกินแก้ ไข้ ลูกหมาก นำมาฝาน ตากแห้ง แช่น้ำกิน แก้ไอ	ในบ้านคนที่ กินหมาก เช่น นาย ขาน นางล้วน	พบได้ทุก ฤดู
29		หนุমান ประสานกาย	ลัมหนุमान	แก้ไข้ใน	ในป่า บริเวณวัด ถ้าเปิดและ บ้านนาย บุญมี	พบได้ทุก ฤดู
30		ขมิ้นขึ้น	คีมิน	หว่าใช้ต้ม กินรักษา แผลใน ลำไส้	ในป่าทั่วไป และใน หมู่บ้าน	ฤดูฝน
31		ฝรั่ง	ลัมสิดา	ใบใช้ต้มกิน แก้ท้องอืด และ ท้องร่วง	ในหมู่บ้าน ในบ้าน หลายคน เช่น นายใจเมือง ,นายบุญมี	พบได้ทุก ฤดู
32		หวดข่า	ลัมมักโปย	รากใช้เป็น ยาแก้ไอ	ในป่าทั่วไป อยู่ทางทิศ ตะวันตก ของหมู่บ้าน ติดอ่างเก็บ น้ำห้วย มะไฟ	พบได้ทุก ฤดู

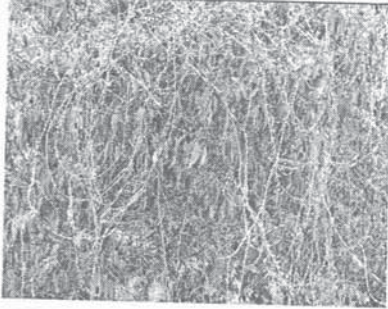
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
					ดอนล่าง	
33		น้อยหน้า	ลัมมักเคียบ	ผลแห้ง หลดไอ้ ฝนทาแก้ เป็นฝีใบใช้ ขี้ฆ่าเหา	ในหมู่บ้านมี อยู่หลายคน เช่น บ้าน นายบุญมี, บ้านนาย ปริญญา	พบได้ทุก ฤดู
34		หว่ายนั่ง	วายดิน	หัวใช้ฝน ทาแก้งูสวัด	ในป่าติด อ่างเก็บ น้ำคำมะ โคตรและ สวนนางหนู การ	พบได้ทุก ฤดู
35		หญ้าแห้วหมู	ก๊อดแฮ้วมู	หัวใช้เป็น อายุวัฒนะ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
36		ใบหนาด	ชะล่านาค	ใบใช้ต้มแก้ วิงเวียนใช้ กันผีปอบ ได้ดีด้วย	พบใน หมู่บ้านเช่น บ้านชัยรัตน์	พบได้ทุก ฤดู
37		ต้นกาว	ลัมกาว	ใบใช้ห่อ น้ำมันที่ เป็นฝีราก ใช้ฝนกิน เป็นยาแก้ ไข้	ในหมู่บ้าน เช่นบ้านแม่ นอ สาย จันทร์	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
38		น้ำนมราชสีห์	ดักพะนู้ ลาดชะลี	ใช้ใบ ลำ ต้น ราก ดอก ผลต้ม กินละลาย น้ำ	บริเวณ หมู่บ้าน เช่นบ้าน นายบุญมี และป่า ทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
39		บอระเพ็ด	อะดั่งกอฮอ	เป็นยา อายุวัฒนะ บำรุง ร่างกาย	ในป่าทั่วไป และในบ้าน ลุงสุกี้ ตาม ประสี	พบได้ทุก ฤดู
40		ใบพลู	ชะล้าปะลู	ใบใช้ฉนไฟ แปะบริเวณ ที่เป็นตา กั๋งยั้ง	ในหมู่บ้าน เกือบทุก ครัวเรือน เช่น บ้านนาง สมหวัง,นาง สียา,นาง ล้วน	พบได้ทุก ฤดู
41		ว่านพลับพลึง	ว่านซุน	ฟกช้ำดำ เขียวใช้ใบ	ในป่าทั่วไป และบ้าน นายกา พรมสะอาด	พบได้ทุก ฤดู
42		ต้นกล้วยดิบ	ลัมกล้วย ดิบ	เปลือกใช้ ต้มอาบแก้ โรคลมพิษ ผลสุกบด ใส่ข้าวป้อน เด็กทำให้ เด็กอ้วน	ในหมู่บ้าน หลายคน เช่นบ้าน นายบุญมี	พบได้ทุก ฤดู

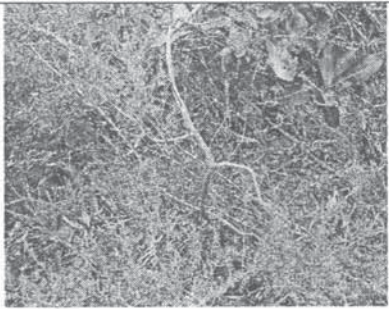
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
				ทวน สมบุรณ์		
43		กะเจียวแดง	กะจิกดีฮ	หัวไชใส่ บาดแผล	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้ำเปิด	ฤดูฝน
44		ดอกแค	ลัมแค	เปลือกใช้ อมแก้ปาก เปื่อย	พบใน หมู่บ้าน บ้านนางเท วา, บ้านพัก ครู	พบได้ทุก ฤดู
45		กะโดน	ลัมกะโดน	เปลือกใช้ แช่น้ำแล้ว เอามาตำ ไปแช่แก้ เท้าเปื่อย	พบในป่า ทั่วไป บริเวณวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
46		ดอกมะลิ	ลัมโปงซอน	ใบใช้ขยี้แ ่น้ำ เช็ดตัว ลดไข้ แก้ไข ขึ้น	ในหมู่บ้าน บ้านนาง กองแพง	พบได้ทุก ฤดู
47		หญ้า หนวดแมว	กือฮนวด แมว	ลำต้นและ ใบต้มกิน แก้โรคนี้่ว	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายบุญมี	พบได้ทุก ฤดู

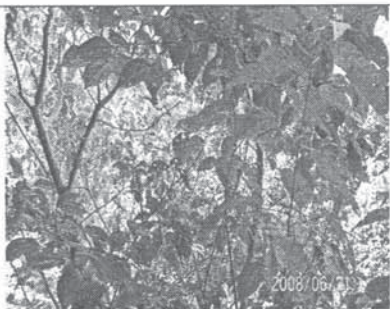
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
48		ต้นเอียงนา	ลัมเอียง	ลำต้นต้ม กินเป็นยา สมานแผล	ทั่วไปในป่า รอบ หมู่บ้านและ ภูเขาทาง ขึ้นวัดถ้ำ เปิด	ฤดูฝน
49		ต้นเหวือก ปลาหมอ	ลัมก้ามม้าม ก้ามอ	ใบใช้ต้มกิน ลด เบาหวาน	ในหมู่บ้าน เช่นบ้านแม่ จุม	พบได้ทุก ฤดู
50		ต้นเกล็ดลิน	แก้ดะ โบน	ใช้รากต้ม กินเป็นยา ฆ่าพยาธิ ใบไม้ในดับ	ในป่าทั่วไป บริเวณทาง ไปบ้าน ปทุมวาปี ห่าง ประมาณ 1 กิโลเมตร ของหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
51		หนูท้องขาว	ลัมอีกระอัน ลอก	บำรุงกำลัง	อยู่บนภูเขา ทางขึ้นวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
52		กาฝากทอง หมอง	พากทอง มอง	ต้มกินแก้ โรค กระเพาะ	ภูเขาในป่า บริเวณวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
54		ข่อยदान	ลัมคอยदान	ลำต้นเป็น ยาโรค กระเพาะ รากใช้ฝน กินเป็นยา แก้เบื่อเมา	ในป่าบน ภูเขา บริเวณวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
55		กะบองเพชร	กะบองเพชร	แก้โรค กระเพาะ	บนภูเขา บริเวณวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
56		แฮนพังพอน	แฮนพังพอน	แก้พิษ ต่างๆ ส่วนที่ นำมาใช้ ราก	อยู่บริเวณ ภูเขาวัดถ้ำ เปิด	พบได้ทุก ฤดู
57		ชะมัดใหญ่	ลัมชะมัดฮิส	แก้ไข้ ราก นำมาต้ม กิน	อยู่ป่าทั่วไป ติดอ่างเก็บ น้ำคำมะ โคตร	พบได้ทุก ฤดู
58		ติบข้าวผี	ติบจ้าวชะมา	ใช้ทั้ง 5 ต้มลด เบาหวาน	ในบริเวณ วัดถ้ำเปิด บนภูเขา	ฤดูฝน

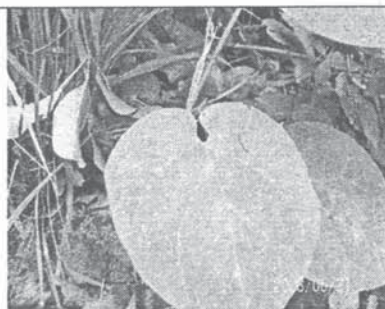
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
59		เครื่องคำป่า	เซียงคำมะฮี	แก้โรคสัตว์ ฆ่าพยาธิ	บริเวณ ภูเขาวัดถ้ำ เปิด	พบได้ทุก ฤดู
60		อาलग	ลัมอาलग	ใช้เปลือก ต้มกินแก้ ท้องร่วง	ในพบใน โรงเรียน บ้านหนอง ม่วงและป่า ทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
61		สะเม็ก	ลัมสะเม็ก	ใช้เปลือก แช่น้ำกิน และอาบแก้ ไข้ฮิสกฮิโส รากเป็นยา แก้เบื่อเห็ด เบื่อหอย	ในป่า บริเวณทาง ทิศตะวันตก ของบ้าน ห่าง ประมาณ 100 เมตร	พบได้ทุก ฤดู
62		อบเชยไทย	ซ่งโคลัม	แก้ท้องอืด ขับลม	บริเวณวัด ถ้ำเปิดบน ภูเขา	พบได้ทุก ฤดู
63		โลศทรนง	แฮนางแซง	ใช้ต้นต้ม กินผิด	พบในป่า ทั่วไปทาง ทิศใต้ของ หมู่บ้าน	ฤดูฝน

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
64		เดื่อป่อง		เอารากฝน ตากแห้ง แมลงป่อง ใบนำมาห่อ ข้าวต้มให้ ลูกกินลูก จะเรียน หนังสือเก่ง	ในป่าทั่วไป อยู่ติดอ่าง เก็บน้ำอ่าง มะไฟ ดอนบน	ทุกฤดู
65		เป้าน้อย	ลัมเป้าอืด	แก้ท้องอืด เฟื้อ	บนเขาทาง ขึ้นวัดถ้ำ เปิด	พบได้ทุก ฤดู
66		เป้าใหญ่	ลัมเป้าฮือ	ใช้เปลือก ทำยาตั้ง	พบในป่า ทางไปบ้าน ปทุมวาปี ห่างบ้าน 1 กิโลเมตร	พบได้ทุก ฤดู
67		ว่านดุมบวบ	ว่านดุมบวบ	แก้ไข้ ส่วนที่ นำมาใช้ ราก	ในป่าทั่วไป ติดอ่างเก็บ น้ำห้วย มะไฟ ดอนล่าง	พบได้ทุก ฤดู
68		ปลาไหลเผือก	เอียนด่อน	รากใช้ฝน กินแก้ไข้	บนภูเขา บริเวณวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
69		ต้นชาติ	ลัมชาด	ใช้น้ำจาก ต้นชาติ เป็นยาถ่าย สำหรับเด็ก	ในป่าทั่วไป บริเวณทาง ขึ้นวัดถ้ำ เปิดและที่ อื่นๆ	พบได้ทุก ฤดู
70		แซดาน	ลัมแซ	ใช้ลำต้น และใบต้ม กินแก้โรค กระเพาะ	ในป่าทั่วไป ภูเขา บริเวณวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
71		มवलหอม	ลัมดั่งตุ่น	ใช้ลำต้น และใบต้ม กินแก้โรค กระเพาะ	ป่าทั่วไป บริเวณทาง ทิศตะวันตก ของหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
72		ดองทง	ลัมดองทง	ใช้แก่นต้ม กินอยู่ไฟ สำหรับ ผู้หญิง คลอดลูก	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
73		มะขามป้อม	ลัมมักคาม ป้อม	เปลือกใช้ อมแก้ปาก เปื่อย	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
74		ว่านหอมแดง	ว่านผักบัว	ใช้หัวต้ม กินแก้ผัด สำแดง	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	พบได้ทุก ฝน
75		ทับทิม	ลัมพิลลา	เปลือกใช้ ต้มกิน รักษา อาการเจ็บ ท้อง เมล็ด ใช้ล้างตา ให้สว่าง	ในหมู่บ้าน บ้านนาย วาสนา	พบได้ทุก ฤดู
76		สะหลอด	ลัมมักตอด	ใช้เมล็ดกิน แก้ท้องผูก	ในป่าทั่วไป บริเวณวัด ถ้าเปิด	พบได้ทุก ฤดู
77		ต้นแหงน	ลัมแงน	ใช้รากต้ม กินแก้โรค กระเพาะ	ในป่าทั่วไป บริเวณวัด ถ้าเปิด	พบได้ทุก ฤดู
78		เครือเขาแก ร	อะดั่งเขา แกบ	ใช้ต้นต้ม กินแทน การอยู่ไฟ เป็นยา บำรุงเลือด	พบในป่า ทางไปบ้าน ปทุมวาปี ดิดริมห้วย ห่างบ้าน ประมาณ 1.5 กิโลเมตร	พบได้ทุก ฤดู

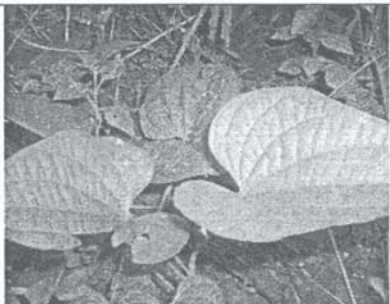
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
79		ต้นปอขี้ไก่	ลัมปออะแอ กา	แก้มุดต กิดฤดูขาว ใช้ทั้ง 5 ตำกิน	ในป่าบน ภูเขาวัดถ้ำ เปิด	ฤดูฝน
80		สั้มกบ	ลัมซ้อมก้อบ	ใช้ใบกับ ยอดกินแก้ ท้องผูก	ในป่าทั่วไป เช่นดัดนา นายสมอง	พบได้ทุก ฤดู
81		ต้นเมียดแอ	ลัมแอนแอ	ใช้ยอดกิน แก้ท้องบิต	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นไป วัดถ้ำเปิด และที่อื่นๆ	พบได้ทุก ฤดู
82		คนครก	ลัมคนคก	ใช้รากต้ม กินแก้ตก เลือด	ในป่าทั่วไป และบริเวณ วัดถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
83		ตีนตั่งเตี้ย	ลัมตีนตั่งอัน	ใช้รากเป็น ยาแก้ไข้	ในป่าทั่วไป ทางไป สั้มเขี้ยวห วาน	พบได้ทุก ฤดู

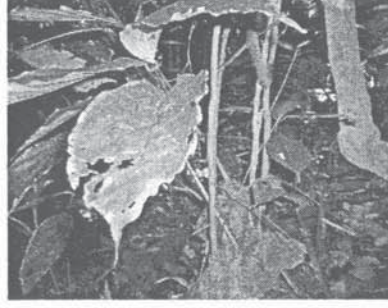
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
84		ช้าน้าว	ลัมชางน้าว	ใช้แก่นต้มน กินแก้โรค กระเพาะ	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
85		เสลดพังพอน	เสลดพังพอน	ใช้ใบผสม สุราขาว พอกทาแก้ งูสวัด	ป่าทั่วไปบน ภูเขา	พบได้ทุก ฤดู
86		ขาเป๋	ลัมขาเป๋	เข้าด้วยยา อื่นแก้ โรคมะเร็ง	ในป่าทั่วไป	พบในทุก ฤดู
87		ต้นตูกไสอิ สานไทย(ขัน ทองพระยา)	ลัมตะโกก ตะลอง	ใช้ลำต้นต้มน กินเป็นยา ระบาย	ในป่าทั่วไป	พบในทุก ฤดู
88		รากเขาคอน	แฮะเคาคอน	รากต้มน เป็นยา บำรุง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
89		โตไม่รู้ล้ม	ไพรณกุ่ม	รากใช้แช่ น้ำกับยา อื่นเป็นยา แก้ไข้	ในป่าทั่วไป	ฤดูฝน
90		ตุมกา	ล้มตุมกา	เปลือกใช้ รักษางูสวัด	พบในชาย ทุ่งนาติด หมู่บ้านไป ทางทิศ ตะวันตก	พบได้ทุก ฤดู
91		รากส่องฟ้า	แฮะซองฟ้า	รากใช้แก้ ไอขับ เสมหะ	ในป่าทั่วไป ติดอ่างเก็บ น้ำห้วย มะไฟ ดอนล่าง	พบได้ทุก ฤดู
92		เขียงน้อย	ล้มเคียงอืด	ใช้รากต้ม กินเป็นยา อายุวัฒนะ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
93		ชะมัดน้อย	ล้มชะมัดอี้ย	ใช้รากฝน ทา รำมะนา	ในป่าไป ทางทิศ ตะวันตก ของหมู่บ้าน ติดหนอง คูใหญ่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
94		ต้นพวง	ลัมกุง	ใช้น้ำจาก ต้นกุงแก่ เด็ก ท้องร่วง	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้าเปิดและ ที่อื่น เยอะเยะ	พบได้ทุก ฤดู
95		เครือสั้มลม	อะตุงซุมลุม	ใช้ทั้ง 5 ห้า ดั้มอาบ แก้ลมพิษ	ในป่าทั่วไป ติดอ่างเก็บ น้ำคำมะ โคตร	ฤดูฝน
96		หมากพ้าว น้อย	ลัมมักพ้าว อืด	เป็นยา อายุวัฒนะ	ในหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
97		32 ปะดง	ปาฮานปะดง	ใช้ลำต้นต้ม กินเป็นยา บำรุงเลือด	ในป่า บริเวณวัด ถ้าเปิด	พบได้ทุก ฤดู
98			ลัมแมงซิง	ใบใช้สูบแก้ ริดสีดวง จุมูก	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้าเปิด	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
99		แพง	ลัมแพง	ใช้แก่นเป็น ยาแก้ไข้ใช้ ฝน	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
100		แดง	ลัมต้อฮ	ใช้เปลือก ผสมยาตัว อื่นปะคบ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
101		ขี้หนูน้อย	ลัมคะแอ้อัด	ใช้รากต้ม กินเป็นยา แก้ฝีอักเสบ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
102		ว่านตะขาบ	ว่านกะซึบ	ใช้ใบขยี้แก้ พิษตะขาบ แมงป่อง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
103		เกี้ยกำปิง		ใบ ดันทำ ยาด้าน มะเร็ง	พบใน หมู่บ้าน	ได้ทุกฤดู

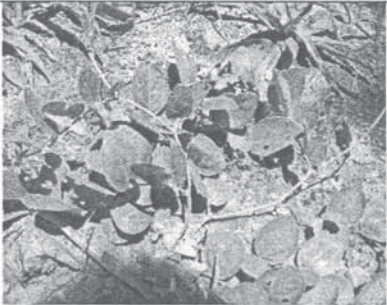
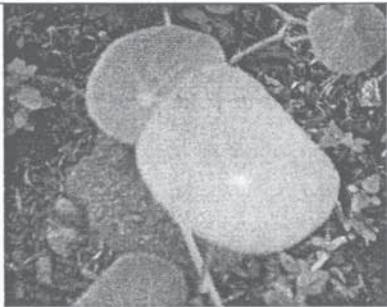
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
104		กระป๋อง 7 ตัว	ลัมตะกอย ปิสโด	ใช้ใบต้มกิน แก้ไข้ใน ตกต้นไม้ ควายชน แก้ไข้ทับ ฤดู	ในป่าทั่วไป และบริเวณ บ้านนาย บุญมี	พบได้ทุก ฤดู
105		ว่านแมงมุม	ว่านกิ่งกู่อะ วัง	ใช้หว่าทาแก้ ถอนพิษ แมงมุม	ในหมู่บ้าน	ฤดูฝน
106		ข้าวเย็นเหนือ	ว่านทะล้อง	ใช้เข้ายาได้ ทุกขนาน เป็นยา บำรุง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
107		เม้าชัน	ลัมเม้าคัน	ใช้เปลือก ผสมตัวอื่น ทำลูก ประคบ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
108		สัก	ลัมชัก	ใช้ใบและ แก่นต้มกิน แก้โรค กระเพาะ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

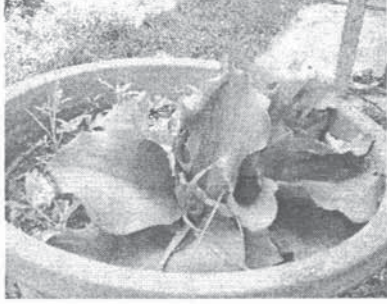
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
109		ลุมพุก	ลัมลุมพุก	ใช้รากต้ม กินแก้ โรคมะเร็ง ผสมกับตัว ยาอื่น	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
110		เมื่อยเลือด	ลัมกะลอด ตะมู้	ใช้เคาต้ม กินเป็นยา บำรุงเลือด	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
111		พะยาช้าง สาร	ลัมพะญา โองอือ	ใช้ลำต้นต้ม กินเป็นยา บำรุงกำลัง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
112		เครือเมื่อย ขาว	ลัมกะลอด	ใช้น้ำจาก ต้นเมื่อย ขาวแก้ ท้องร่วง เมื่อนำมา คั่วกินเป็น ยาบำรุง กำลัง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
113		พะลังเลือด ม้า	ลัมตะมู้ม้า		ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

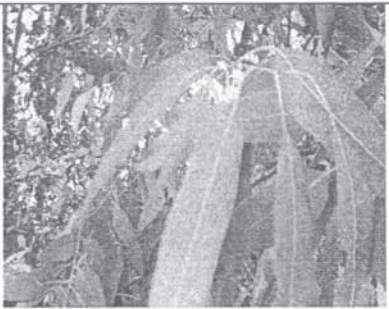
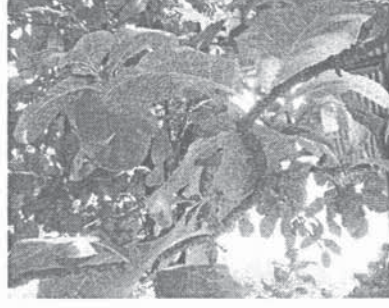
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
114		คอนแคน	ลัมชะอ้อย	ใช้รากต้ม กินแก้ ท้องอืด ท้องเฟ้อ	บนภูเขา ใกล้หน้าผา	พบได้ทุก ฤดู
115		หม้อ	ลัมมักวอง	ใช้แก่นต้ม กินบำรุง น้ำนมชก มดลูก	ในป่าทั่วไป	ฤดูฝน
116		ห้วยกอย	อ้อกมีนซิ่น	ใช้ห้วยทาแก้ สิ่วแก้ฝ้า	บนภูเขา	ฤดูฝน
117		หนอนคาย อยาก	ติฮอะโลเจ็ด	ใช้ห้วยแช่น้ำ กินเด็กตัว ร้อน	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
118		ห้วยเสี้ยนดิน	อ้อกเซียนอะ ดัก	ใช้ห้วยทา หน้าลอก ฝ้า	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
119		พะอุง	ลัมพะอุง	ใช้เปลือก ฝนกินแก้ ไข้	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
120		เครืออำไอ่	อะตุงอำไอ่	ใช้ราก ต้มกินแก้ นิว ไบและ ยอดไข้ เคี้ยวแล้ว อมแก้ปาก เป็นแผล	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
121		โสมพันปี	ลัมโสมปันจ อม	ใช้ทั้ง ห้า คือใบ ลำต้น ราก ดอก ผลต้ม กินเป็นยา ชูกำลัง/ ชูกำลัง	บนภูเขา	พบได้ทุก ฤดู
122		มะขามเครือ	มะคามอะตุง	ใช้ทั้ง 5 ต้มกินเป็น ยาระบาย	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
123		ปะดงแดง	ลัมปะ ดงต้อฮ	ใช้เปลือก ต้มกินแก้ โรคปะดง ทุกชนิด	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
124		เครืออีเฒ่า	อะดุงอีเท้า		ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
125		สมอ	ลัมกัมมอ	ใช้เปลือก แช่น้ำทา แก้เป็น แผลผลใช้ กินเป็นยา อายุวัฒนะ	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
126		พันชาติ	ลัมพันชาติ	ใช้เปลือก แช่น้ำให้ เด็กอาบแก้ ซาง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
127		เล็บมือนาง (พระยามือ ฤทธิ์)	กะด้อยชีคะ ม้าย	ใช้กิ่งต้ม ผสมยาตัว อื่นเป็นยา บำรุงกำลัง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
128		แซหางช้าง	ลัมแซดียง	ใช้ใบ ต้ม ราก ดอก ผล ต้มกิน เป็นยา บำรุง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

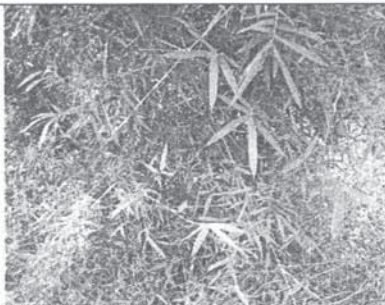
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
129		กอมก้อยลอค ซอน	กอบก้อย ลอคคอน	ใช้หัวแช่น้ำ กินแก้ไข้	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
130		หนามแท่ง	ลัมตะเกอะ กง	ใช้ผลมา ทุบแช่น้ำ เป็นผงชก ฟอก	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
131		กิงกังดง	กิงกังดง		ในป่าทั่วไป	ฤดูฝน
132		กะเจียบ	ลัมกะเจียบ	ใช้ผลต้ม กินเป็นยา ขับปัสสาวะ	ในป่าทั่วไป	ฤดูฝน
133		มะละกอสาย	มักฮุงดิง	รากใช้แช่ น้ำกินแก้ ไอผลใช้ตำ กันแก้ลม ดัน	ในหมู่บ้าน	ฤดูฝน

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
134		หูเสือ	ลัมซูชายกะ ฮ้าน	ใบเป็นยา ทาแก้ฟก ช้ำ ใช้กินแก้ ท้องอืด	ในหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
135		เสื่อโคร่ง	ลัมกะ ฮ้านฮิส	ลำต้น พร้อมใบ ต้นเป็นยา บำรุง	ในหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
136		ราชพฤกษ์	ลัมแกนคูน	ลำต้นต้ม กินเป็นยา ระบายผล แห้งบดฆ่า หอยเชอร์รี่	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
137		ว่านหอม	ว่านอะฮ้อม	หัวใช้ทำ น้ำหอม และใช้กัน ปอบด้วย	ในหมู่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
138		มะค้อ	หมากค้อ	เปลือกใช้ ตำใส่มัด แดงแก้ ท้องร่วง	ในป่าทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู

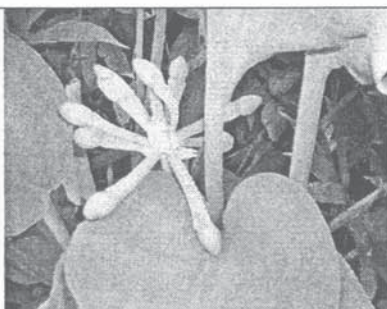
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
139		ยูคา		ใบนำมา ตากแห้ง บดให้ ละเอียดทำ ยาจุดไต่ยุง	ในสวน หมู่บ้านทาง ไปบ้านอภัย ดำรงธรรม เยอะเยะ	ทุกฤดู
140		หมวดแมว ใหญ่	หมวดแมวฮิส	หัวใช้ชูดทา แก้เป็นฝี	ในป่าทั่วไป และทางไป อ่างเก็บน้ำ ห้วยมะไฟ	ฤดูฝน
141		เดยหอม	ปะซ้ออะ ฮ้อม	ใบใช้ต้มกิน เป็นยา บำรุงหัวใจ	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายมัน	พบได้ทุก ฤดู
142		ถั่วแฮ	ลัมคุดแฮ	กิ่งและใบ ใช้ต้มแก้ ลมพิษ	ในหมู่บ้าน บ้านหลาย คนเช่นบ้าน นายเวียง ชัย	ฤดูฝน
143		มุยแดง	ลัมมักมุย	ผลนำมา ทุบทำเป็น ยาพิษ	ในป่าทั่วไป และพบเห็น อยู่ใกล้ โรงเรียน บ้านหนอง ม่วง	พบได้ทุก ฤดู

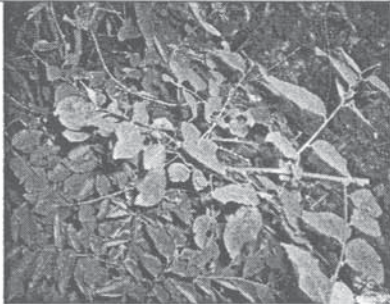
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
144		กล้วยแดง	ลัม กล้วยต้อฮ	ผลนำมา ทำเป็นยา ลูกกอน	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางมะลิ วรรณ	พบได้ทุก ฤดู
145		ว่านไฟใจดำ	ว่านไฟญม	หัวใช้ต้ม กินแก้โรค เก๊า	หมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	พบได้ทุก ฤดู
146		ขิงแดงปลา กั้ง	คิงแดงก้าตะ ลอย	ใช้หัวต้ม กินแก้ผิ ดง	ในป่าทั่วไป และใน หมู่บ้าน บ้านพ่อคุณ	พบได้ทุก ฤดู
147		ลีลาวดี	ดอกจำปา	นำน้ำยาง ของต้นลีลา วดีมาทา ตรงแผล หมากัด กันพิษสุนัข	พบใน หมู่บ้าน บ้านเช่น บ้านนาย ปริญญา	พบได้ทุก ฤดู
148		ว่านหาง จระเข้	ว่านตี้ยแค	ใบใช้ทาแก้ น้ำร้อนลวก ไฟไหม้	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	พบได้ทุก ฤดู

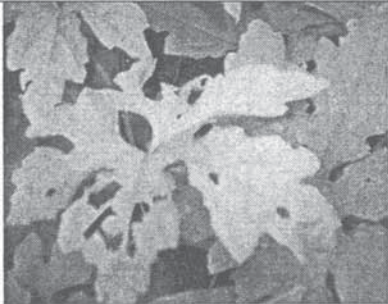
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
149		ยอใหญ่	ลัมยอฮิส	ใช้ผลตำกิน แก้ขับธาตุ	ในหมู่บ้าน บ้านนางรัก โค้ว	พบได้ทุก ฤดู
150		มะพร้าว	ลัมมักพร้าว	รากเป็นยา แก้ไขผลที่ แก่แล้วทำ เป็นยาขับ พยาธิ	ในหมู่บ้าน หลายคน เช่น นางแพง ฤทธิ์	พบได้ทุก ฤดู
151		อันชัน	ลัมอันชัน	ดอกต้มกิน แก้ร้อนใน ดอกนำมา ขยี้ใส่น้ำ สระผมทำ ให้ผมดำ	ในหมู่บ้าน บ้านนาย ศาลา	พบได้ทุก ฤดู
152		ว่านแห้ง	ว่านแล้	ใบต้มกิน แก้ผิวดแทน การอยู่ไฟ	ในหมู่บ้าน บ้านนางทา	พบได้ทุก ฤดู
153		ว่านหัวใหญ่	ว่านอ้อกฮิส	หัวใช้ต้ม กินแก้ชัก มดลูก	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	พบได้ทุก ฤดู

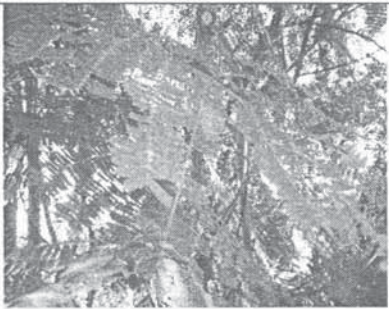
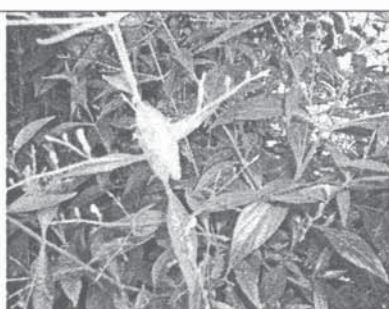
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
154		กระชายดำ	กระชายญุม	หัวใช้ต้อง เหล้าเป็น ยาชูกำลัง บำรุงหัวใจ	ในหมู่บ้าน บ้านนาย เทวี	พบได้ทุก ฤดู
155		ว่านม้า	ว่านม้า	หัวเคี้ยวกิน ทำให้วิ่งเร็ว	ในหมู่บ้าน บ้านนาย ศาลา	พบได้ทุก ฤดู
156		บงหวาน	ลัมอะดุง	ใช้ดอตำ กินแก้ โรคมะเร็ง	ในหมู่บ้าน บ้านนาย เทวี	พบได้ทุก ฤดู
157		สะเดา	ลัมกะเดา	ใช้ใบแช่น้ำ นำไปฉีด ฆ่าแมลง	พบในทุ่งนา บริเวณนา นายขาน และป่า ทั่วไป	พบได้ทุก ฤดู
158		สบู่แดง	ลัม มักญูเอตือฮ	ใช้ยางจาก ลำต้นทา แก้เป็น แผล	ในหมู่บ้าน บ้านนาย ศาลา	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
159		ดอกคุด	ลัมดอกคุด	ใช้รากทา แก้ฝี เป็น หนอง	ในหมู่บ้าน บ้านแม่กอง แพง	พบได้ทุก ฤดู
160		กอก	ลัมกอก	ใช้ต้นต้มน้ำ กินแก้ร้อน ในรักษา โรค เลือดออก ตามไรฟัน	ในป่าทั่วไป และบ้าน นายเทวี	พบได้ทุก ฤดู
161		ขนุน	ลัมมักมี	รากใช้ ต้มน้ำกินแก้ ท้องร่วง แก้คัน ย้อมผ้าเป็น สีเหลือง	ในหมู่บ้าน นายปริญญา	พบได้ทุก ฤดู
162		ชะอม	ลัมพักคะ	รากรักษา ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลมใน ลำไส้	ในหมู่บ้าน บ้านนางนอ ,นางศาลา	พบได้ทุก ฤดู
163		ตำลึงทอง	ดัมลึง	ช่วยถอน พิษเบื่อเมา	ในหมู่บ้าน บ้านนาย ปริญญา	ฤดูฝน

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
164		ตันบุก	ลัมอื้ปุก	ช่วยกัด เสมหะกัด หนอง	ในป่าทั่วไป และสวน ยางนาย ศาลา	พบได้ทุก ฤดู
165		พริก	มักแพ็ด	ขับปัสสาวะ ขับเหงื่อ	ในหมู่บ้าน ที่ปลูกผัก สวนครัว	พบได้ทุก ฤดู
166		หอมเป	ฮอมฮ้อ	ใช้ใบกิน เป็นผัก ช่วยลด อาการ ท้องอืด ท้องเฟ้อ	ในหมู่บ้าน มีเกือบทุก คนที่ปลูก ผักสวนครัว	พบได้ทุก ฤดู
167		ผักคันจ่อง	พักพาย	บำรุงน้ำนม ป้องกันโรค ไข้ห้วลม	ในห้วยทาง ไปวัดถ้ำ เปิดและอ่าง เก็บน้ำห้วย มะไฟ ดอนบนและ ล่าง	ฤดูฝน
168		ผักแพรว	พักแพว	รากและใบ ต้มกินแก้ ไอ	ในหมู่บ้าน ที่ปลูกผัก สวนครัว	พบได้ทุก ฤดู

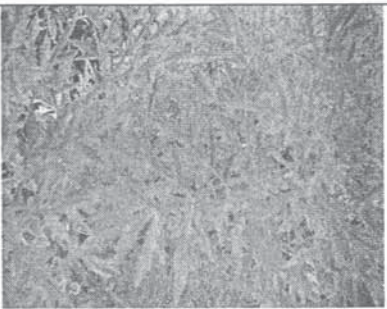
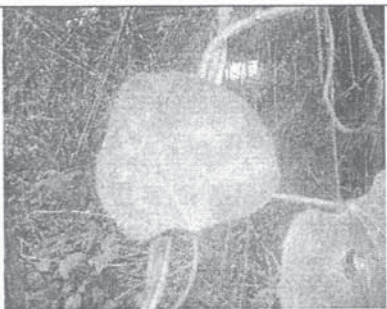
ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
169		ผักหวานบ้าน	ผักหวานบ้าน	ช่วยระงับ ความร้อน ถอนพิษไข้	ในหมู่บ้าน หน้าบ้าน นายปริญญา	พบได้ทุก ฤดู
170		ผักหวานป่า	ผักหวาน มะฮิ	ใบต้มกิน แก้ไข้ใน	ในป่าทั่วไป ที่ภูเขาภูผา เหล็กและ บริเวณวัด ถ้ำเปิด	ฤดูฝน
171		บัวบก	ผักนอก	ใบต้มกิน แก้ไข้ใน	ในท้องทุ่ง นาทางไป บ้านปทุม วาปีและ ท้องทุ่งนา ขึ้นวัดถ้ำ เปิด	ฤดูฝน
172		ผักชะพลู	ผักอีเสศ	ใช้ใบกิน เป็นผักสด แก้มแก้ม ท้องอืด ท้องเฟ้อ ช่วยผาย ลมลด เบาหวาน	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางเงาแซ	ฤดูฝน
173		มะเขือพวง	มักแตง	ใช้ผลกิน เป็นผักสด ช่วยขับ เสมหะ ย่อยอาหาร	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	ฤดูฝน

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
174		ผักบั้ง	ผักบ้อง	บำรุง สายตา	ในคลอง ห้วย ทางทิศ ตะวันตกไป บ้านปทุม วาปี	พบได้ทุก ฤดู
175		มะระ	พักไซ้	ใช้ใบกินแก้ ร้อนในขับ ปัสสาวะ	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายปริญญา, บ้านนาย ลวย	ฤดูฝน
176		มะรุม	พักอีฮุม	ขับปัสสาวะ ขับลมใน ลำไส้	ในหมู่บ้าน เช่น นาย บุญมี	ฤดูฝน
177		แมงลัก	พักอีตู	ใช้ใบกิน แก้ไอแก้ แน่นท้อง	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางกอง แพง	ฤดูฝน
178		สะระแหน่	พักอุมลุ่ม	ใช้ใบกิน เป็นยาขับ ลมขับเหงื่อ ให้พลังงาน แก้ร่างกาย	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	ฤดูฝน

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
179		สะแงะ	อีแยะ	ใช้ใบกิน เป็นยาขับ ลมใน กระเพาะ อาหาร	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายศาลา	พบได้ทุก ฤดู
180		ส้มป่อย	ลัมชอมปอย	รากต้มกิน ช่วยฟอก ไขมัน	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายบัวโล	พบได้ทุก ฤดู
181		ชะมวง	ลัมมักโมง	ใบอ่อนกิน เป็นยา ระบายท้อง	ในป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้ำเปิด	พบได้ทุก ฤดู
182		หวาย	กะลูด	หน่ออ่อน เผาไฟมา กินเป็นยา แก้โรค กระเพาะ อาหาร	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางหนูการ, นายศาลา	พบได้ทุก ฤดู
183		ฟ้าทะลาย โจร	ทะลายโจน	ใบสดกิน แก้ไอขับ เสมหะ	ในป่าทั่วไป บริเวณวัด ถ้ำเปิด เยอะแยะ	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
184		หูกวาง		ใบใช้ตำกิน แก้เจ็บตาม ข้อมือข้อ เท้าปวด แข็งปวดขา ช่วย บรรเทา โรคเก๊า	พบใน โรงเรียน บ้านอภัย ดำรงธรรม	พบได้ทุก ฤดู
185		กระเพรา	อีตูไทย	เป็นยาขับ ลมบำรุง กระตูกิน มากเป็น ฆ่าพยาธิ	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางบุญ , บ้านนาย ปริญญา	พบได้ทุก ฤดู
186		ดินเปิดตัน	จิงอะดัลัม	แก้มะโหก แก้สะอัก	พบใน โรงเรียน บ้านหนอง ม่วงและ บริเวณวัด ถ้าเปิด	พบได้ทุก ฤดู
187		หญ้าดอก ขาว	พักลันปี	ใช้ทั้งห้า ใบ ลำต้น ราก ดอก ผล ตำกิน แก้โรค อืด หอบ	พบในสวน ทั่วไปเช่น สวนนาง รัชนี้, สวน ผู้ใหญ่บ้าน	พบได้ทุก ฤดู
188		ลันมังกร	ไลซมังกร	แก้พิษ ตะขาบ แมงป่อง	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นายปริญญา	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
189		เสี้ยว	ลัมเซี้ยว	รากต้มดื่ม เป็นยา เจริญ อาหาร	ในป่าทั่วไป ติดอ่างเก็บ น้ำห้วย มะไฟ ดอนล่าง	พบได้ทุก ฤดู
190		หญ้าดอกอ่อน	พักดงโอ	ใช้ รับประทาน เป็นยา บำรุงธาตุ	ชายทุ่งที่มี ห้วยหนอง คลองบึง ทางทิศ ตะวันตก ของบ้าน ประมาณ 1 กิโลเมตร	พบได้ทุก ฤดู
191		ใบป้าง	ชะล้าป้าง	แก้ชักเสบ ฟกบวม	ในป่าทั่วไป และบ้าน นายบุญมี	พบได้ทุก ฤดู
192		ถัษีปรุงเสร็จ	มะพร้าว หนอระเกย์	ก่อนมาทำ ยาเย็นแช่ที่ ตุ่มน้ำดื่ม	ในป่าทั่วไป และภูเขา	พบได้ทุก ฤดู
193		พุทธรักษา	พุทลักซา	หัวใช้ต้ม ผสมด้วยยา อื่นแก้เจ็บ มดลูก	ในหมู่บ้าน เช่นบ้าน นางกอง แพง	พบได้ทุก ฤดู

ลำดับ ที่	รูปภาพสมุนไพร	ชื่อในภาษา ไทย	ชื่อในภาษา โซ่ (ทะวืง)	สรรพคุณ/ วิธีการใช้	แหล่งที่พบ	ฤดูกาล ที่พบ
194		ก้านก่อง	ก้านก่อง	ใช้ทั้งห้าคือ ใบ ลำต้น ราก ดอก ผล ต้มกิน แก้ท้องร่วง รักษา บาดแผล	ชายทุ่งติด ถนนทางไป บ้านปทุม วาปี ห่างบ้าน ประมาณ 1 กิโลเมตร	ฤดูฝน
195		เคลือหางหนู	อะตุงดีย้อ๊ก	ใช้รากต้ม กินป้องกัน โรคมะเร็ง	พบในป่า หลังบ้าน นางผ่นและ ป่าทั่วไป ทางขึ้นวัด ถ้ำเป็ด	พบได้ทุก ฤดู

4.3 การเผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ได้เผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชน ดังนี้

4.3.1 เอกสารแผ่นพับของทีมวิจัย เป็นเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ พิมพ์แจกจ่ายให้ประชาชนในชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและผลงานของทีมวิจัย สร้างความเข้าใจให้กับประชาชนใน 4 หมู่บ้าน

4.3.2 การให้บริการนำต้มสมุนไพร บริการให้คนทั่วไปดื่มในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น การประชุมชาวบ้าน งานนมัสการวัดถ้ำพวง งานทำบุญประจำปีในหมู่บ้าน มีประชาชนส่วนมากมาใช้บริการ และสนใจสอบถามด้วยยาที่ใช้ในการต้ม นอกจากนี้ยังให้บริการสมุนไพรแบบนำไปต้มดื่มเองที่บ้าน โดยขายเป็นมัด ๆ ละ 10-50 บาท

4.3.3 สาธิตการนวดแบบโซ่ (ทะวืง) เป็นภูมิปัญญาที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชาวโซ่ (ทะวืง) มีการสาธิตการนวดที่ถูกวิธีเพื่อผ่อนคลายอาการเจ็บปวด คลายเครียดและรักษาโรคบางชนิด มีประชาชนมานวดจำนวนมาก โดยคิดค่าบริการตามสมควร

4.3.4 สาธิตการรักษาโรคด้วยการฝังเข็ม มีประชาชนสนใจมากเป็นพิเศษ เพราะไม่ค่อยมีให้เห็นในปัจจุบัน การฝังเข็มมีความปลอดภัยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับโรคติดต่อ เพราะเข็มผ่านการฆ่าเชื้อก่อนฝังให้แต่ละคนทุกครั้งไป การรักษาที่นิยมมากได้แก่ การฝังเข็มแก้ปวดศีรษะ ปวดข้อ ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นต้น

4.3.5 การเผยแพร่เอกสารในงานประเพณีวัฒนธรรม เป็นการประชาสัมพันธ์ตัวเองในงานประเพณีวัฒนธรรมที่จัดขึ้นในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด หรือจังหวัดใกล้เคียง โดยผ่านการนำเสนอของสำนักวัฒนธรรมอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

4.4 แนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง)

ทีมวิจัยร่วมกับทางโรงเรียนประชุมหารือกันในเรื่องของการนำความรู้และภูมิปัญญาต่างๆของชาวโซ่(ทะวืง) เข้าเป็นเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองม่วงและบ้านหนองแวง ซึ่งหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นและการเรียนการสอนในโรงเรียน การจะทำหลักสูตรท้องถิ่นได้นั้นต้องมีความพร้อมด้านความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลสมุนไพร ซึ่งในปัจจุบันโรงเรียนบ้านหนองม่วง และโรงเรียนบ้านหนองแวงยังไม่มีหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพร

แต่ปัญหาของการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้คือ ผู้ปฏิบัติงานยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำหลักสูตร ทั้งด้านขั้นตอน การกำหนดสาระสำคัญ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย การใช้สื่อ รวมถึงการประเมินและวัดผล นอกจากนั้นยังขาดการประสานงานที่ดี เนื่องจากการทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ไม่ใช่ให้แต่ละสถานศึกษากำหนดเองตามความต้องการ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้ผลน่าจะมีการระดมสมองของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนระดับมัธยม โรงเรียนระดับประถม นักวิชาการศึกษา อบต. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิและชาวบ้านในพื้นที่ โดยมีการกำหนดสาระการเรียนรู้หลักๆ จากนั้นค่อยไปวางแผนการสอนให้เหมาะกับเด็กแต่ละระดับ เนื่องจากเด็กมัธยม เด็กประถม มีพัฒนาการและความสามารถในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น โดยประยุกต์ใช้สื่อที่มีในท้องถิ่น ใช้แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เหมาะสม เพื่อให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี ภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ และภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษสั่งสมมา พร้อมทั้งจะสืบสานและพัฒนาท้องถิ่นของตนเองในอนาคต ไม่ใช่ต่างคนต่างเติบโตและเอาตัวรอดละทิ้งถิ่นฐานเหมือนในปัจจุบัน

นอกจากการประชุมหารือกันเรื่องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแล้วยังได้มีการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน ซึ่งเป็นการนำเสนอผลงานดำเนินโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพชาวโซ่ (ทะวืง) ผลการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชนในครั้งนี้ ได้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมทุกระดับ ผู้เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพชาวโซ่ (ทะวืง) และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะสาธารณสุขอำเภอมีความสนใจที่จะยกระดับงานวิจัยนี้ให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น เสนอให้มีการกำหนดสัดส่วนของยาสมุนไพรที่ใช้ในแต่ละครั้ง แล้วนำไปขึ้นทะเบียนยาสมุนไพรท้องถิ่น เพราะที่ผ่านมาชาวบ้านจะใช้การวัดโดยวิธีประมาณการ และสิ่งหนึ่งที่ทุกคนมีความต้องการร่วมกัน คือ อยากให้มีศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาโซ่ (ทะวืง) ในตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับลูกหลานและผู้สนใจ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

โครงการวิจัยโครงการ “แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง)” ต.ปทุมวาปี อ.ส่องดาว จ.สกลนคร มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง) และหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวไทยโซ่ (ทะวืง) ทั้งนี้เพื่อเป็นการนำความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของคนโซ่ (ทะวืง) มาใช้ในการทำงานประเด็นอื่น ๆ ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์และโจทย์วิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 เพื่อเป็นการรวบรวมภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง)

ทีมวิจัยได้สำรวจหมอภูมิปัญญาในหมู่บ้านจำนวน 4 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองม่วง บ้านหนองแวง บ้านหนองเจริญ และบ้านดงสร้างคำ พบว่ามีหมอภูมิปัญญาทั้งหมด 8 ประเภท ได้แก่ หมอสมุนไพร หมอเป่า หมออุ หมอฝังเข็ม หมอนวด หมอดำยา หมอผี และหมอสู่วัณ ซึ่งหมอแต่ละประเภทมีจำนวนทั้งหมด ดังนี้

ตารางที่ 24 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาแต่ละประเภท

ประเภทหมอภูมิ ปัญญา	จำนวนภูมิปัญญา (เพศ)		รวม (คน)
	ชาย (คน)	หญิง (คน)	
1. หมอสมุนไพร	22	11	33
2. หมอเป่าเพื่อการ รักษา	20	2	22
3. หมอผี	5	-	5
4. หมอฝังเข็ม	1	4	5
5. หมอนวดเพื่อการ รักษา	2	2	4
6. หมอดำยา	-	4	4
7. หมอสู่วัณ	1	1	2
8. หมออุ	-	1	1
รวม (คน)	51	25	76

จากตารางพบว่า หมอภูมิปัญญาที่มีมากที่สุดของชาวโซ่(ทะวืง) คือ หมอสมุนไพร มีจำนวน 33 คน เนื่องจากชาวโซ่(ทะวืง) อยู่ใกล้ป่าเขา มีการพึ่งพิงธรรมชาติและพืชพรรณที่อยู่ในป่า มีการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน การรักษาโดยสมุนไพรนั้นว่าเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวกับชาวโซ่(ทะวืง) มากกว่าการรักษาด้วยวิธีการอื่นๆ ดังนั้นจึงทำให้หมอภูมิปัญญาด้านสมุนไพรมีจำนวนมาก (นำไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลสมุนไพรที่ชาวโซ่(ทะวืง) ใช้ในการรักษาสุขภาพ เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่สามารถเก็บรวบรวมได้และคนอื่นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีกด้วย) ส่วนที่มีน้อยที่สุด คือ หมองู มีจำนวน 1 คน เนื่องจากการถ่ายทอดวิชาความรู้จะถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง ซึ่งจะถ่ายทอดได้ก็ต่อเมื่อหมอคนนั้นใกล้สิ้นลมหายใจแล้ว และคนที่ได้รับสืบทอดก็ต้องเป็นคนที่หมอเลือกแล้วซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานในครอบครัว จึงทำให้หมอของชาวโซ่(ทะวืง) มีเพียง 1 คน เท่านั้น

ตารางที่ 25 แสดงจำนวนหมอภูมิปัญญาแยกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนหมอภูมิปัญญา								รวม (คน)
	หมอ สมุนไพร	หมอ เป่า	หมอ ผี	หมอ ฝังเข็ม	หมอ นวด	หมอ ตำแย	หมอ สู่วัณ	หมอ งู	
ต่ำกว่า 40 ปี	1	1	-	-	-	-	-	-	2
41 - 50	6	2	-	2	2	-	-	-	12
51 - 60	12	11	1	3	2	1	-	1	31
61 - 70	8	6	1	-	-	2	-	-	17
71 ปีขึ้นไป	5	2	3	-	-	-	2	-	12
ไม่ทราบอายุ	1	-	-	-	-	1	-	-	2
รวม (คน)	33	22	5	5	4	4	2	1	76

จากตารางที่ 25 หากจำแนกตามช่วงอายุจะพบว่า หมอภูมิปัญญาส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 51 - 60 ปี มีมากถึง 31 คน รองลงมาคือช่วงอายุ 61 - 70 ปี มีจำนวน 17 คน ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนอยู่ในช่วงวัยของผู้สูงอายุ หากไม่มีการถ่ายทอดหรือสืบทอด ความรู้และภูมิปัญญาเหล่านี้ก็อาจสูญหายไปตามกาลเวลาและอายุขัยของผู้รู้

เมื่อได้ข้อมูลแล้วทีมนักวิจัยได้นำมารวบรวมไว้ให้อยู่ในรูปของทำเนียบหมอภูมิปัญญาประเภทต่างๆ ประกอบด้วยรูปภาพของหมอภูมิปัญญา, ชื่อ, วัน เดือน ปี เกิด, อายุ, จบการศึกษา, อาชีพปัจจุบัน, ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้, ความสามารถพิเศษ, ประสบการณ์ในการรักษา รวมถึงรายละเอียดของการรักษา ซึ่งทำให้ได้รู้ว่าในชุมชนของชาวโซ่(ทะวืง)นั้น มีผู้มีความรู้ภูมิปัญญาเรื่องอะไรบ้าง มีผู้รู้มากน้อยเพียงใด และผู้รู้เหล่านั้นอยู่ที่ไหนบ้าง

นอกจากนี้แล้วยังได้มีการสำรวจค้นพบสมุนไพรที่ชาวโซ่(ทะวืง)ใช้ในการรักษาสุขภาพ โดยพบตามเทือกเขาภูเขาเหล็ก ชายป่าบริเวณที่ตอนเหนือทุ่งนาชาวบ้านและในหมู่บ้าน มีทั้งหมด 195 ชนิด ซึ่งชาวโซ่(ทะวืง)เองก็มีวิธีการนำมาใช้ทั้งในรูปแบบสมุนไพรสด และสมุนไพรแปรรูป เช่นการตากแห้ง บดเป็นผง รวมถึงการดอง เพื่อใช้รักษาในชีวิตประจำวันหรือ ยามคับขัน ข้อมูลทั้งหมดนี้ทีมวิจัยได้รวบรวมไว้ในคู่มือสมุนไพรของชาวโซ่(ทะวืง) ซึ่งภายใน คู่มือประกอบด้วย รูปภาพสมุนไพร ชื่อในภาษาไทย ชื่อในภาษาโซ่(ทะวืง)สรรพคุณและ วิธีการใช้ แหล่งที่พบรวมถึงฤดูกาลที่พบด้วย

5.1.2 เพื่อหาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาเกี่ยวกับการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่ (ทะวืง)

จากการสำรวจข้อมูลภูมิปัญญาด้านการรักษาสุขภาพประเภทต่างๆ และรวบรวมข้อมูลสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา พบว่าแนวทางการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาที่เด่นชัดคือเรื่องของสมุนไพร ซึ่งมีแนวทางดังนี้

- 1.) ส่งเสริมให้มีการปลูกและใช้สมุนไพรในครัวเรือน ซึ่งทุกคนสามารถนำความรู้ที่รวบรวมไว้เหล่านี้ไปใช้ในการดูแลสุขภาพของตนเองได้
- 2.) ยกกระดับองค์ความรู้ท้องถิ่นสู่การจดสิทธิบัตรสูตรยา โดยระบุขนาดและปริมาณของการใช้ยาสมุนไพรแต่ละชนิดให้ชัดเจน รวมถึงระยะเวลาในการรักษา จากนั้นให้ทางอนามัยมาตรวจดูให้ หากไม่ซ้ำกับที่อื่นก็สามารถจดเป็นสูตรยาของชาวโซ่(ทะวืง) ได้เลย

5.1.3 เพื่อนำความรู้และประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤตของชนโซ่ (ทะวืง) มาใช้ในการทำงานประเด็นอื่น ๆ

ทีมวิจัยได้นำความรู้และประสบการณ์จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต มาปรับใช้ในการทำงานด้านอื่นๆ ดังนี้

- การทำงานเป็นทีม จากเดิมเคยทำงานคนเดียว คิดคนเดียว หลังจากเข้าร่วมโครงการแล้ว ทีมวิจัยมีความคิดร่วมกัน ฟังความคิดเห็นคนอื่น ทำงานร่วมกัน มีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่

- การเขียน จากเดิมที่เคยเรียนในโรงเรียนจบระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยได้ขีดเขียนอะไรมากมาย พอมาทำงานนี้ต้องเตรียมปากกา สมุดคอยจดบันทึกการประชุม การทำงานร่วมกันเท่าที่เขียนได้ แม้การเขียนของทีมงานบางคนแทบไม่เป็นเรื่องราว แต่มันเป็นการฟื้นฟูความเป็นตัวเองด้วย

- การพูด โดยเฉพาะการพูดในที่ประชุม การพูดกับเพื่อน การคอยฟังคนอื่นพูดก่อน แล้วจึงขอโอกาสพูด หรือการแสดงผลเห็นด้วยหรือขัดแย้งในบางประเด็น ได้รับการฝึกฝน

ไปในตัว ทีมวิจัยบางคนเดินทางขึ้นลงระหว่างสกลนครกับมหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมประชุมสัมมนา มีประสบการณ์ในด้านนี้มากพอสมควรก็นำมาถ่ายทอดให้เพื่อนร่วมงานได้เห็น และเป็นแบบอย่างที่ดีได้

- การวางแผนทำงานร่วมกัน นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะเป็นการระดมสมองของแต่ละคน นำมาผสมผสานกับความคิดคนอื่นแล้วเลือกเอาแนวทางที่ดีที่สุดเป็นข้อสรุปเป็นประเด็นเป็นข้อ ๆ สามารถนำมาเป็นขั้นตอนในการทำงานร่วมกัน ถือเป็นวิธีการที่ดีที่สุด เป็นวิถีแห่งประชาธิปไตย

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากโจทย์การวิจัยที่ตั้งไว้ คือ แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) เป็นอย่างไร ผลจากการดำเนินงานพบว่า แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) มีดังนี้

1. ศึกษาสำรวจข้อมูลความรู้และภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของหมอภูมิปัญญาหรือสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ที่ชาวโซ่(ทะวืง)ใช้ในการรักษาสุขภาพ ว่ามีอะไรบ้าง มีมากน้อยเพียงใด มีอยู่ที่ไหน

2. รวบรวมและบันทึกให้อยู่ในรูปของเอกสารสำหรับการเผยแพร่เพื่อให้ลูกหลาน คนในชุมชนหรือคนอื่นที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นความรู้และเป็นประโยชน์ในการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเอง

3. การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักในสิ่งดี ๆ ที่ชาวโซ่(ทะวืง)มีอยู่ ในรูปแบบของการจัดเวทีคืนความรู้สู่ชุมชน การจัดเวทีเสวนาต่าง ๆ หรือการร่วมออกซุ้มบริการสมุนไพรในงานต่าง ๆ ของชุมชน

5.3 สิ่งที่ได้จากการทำงานวิจัยเรื่องสมุนไพร

การออกเก็บข้อมูลหมอภูมิปัญญาตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร แม้จะเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวหมอภูมิปัญญาเอง แต่ยังไม่เคยมีใครทำมาก่อน ทำให้ทีมวิจัยภูมิใจว่าเราได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สามารถอ้างอิงได้ในระดับหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นข้อมูลหยาบ ๆ ทีมวิจัยได้ทำเป็นทำเนียบหมอภูมิปัญญาเรียบร้อยแล้วแต่ในอนาคตข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลละเอียด สามารถนำไปอ้างอิงในที่ต่าง ๆ ได้

การออกสำรวจสมุนไพรในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นในหมู่บ้าน บริเวณป่า บริเวณเชิงเขา จากอดีตที่เคยเดินผ่านไปผ่านมา ผ่านป่าเฉย ๆ แต่วันนี้เราเดินเข้าหาสมุนไพรจริง ๆ ทำจริง บันทึกภาพจริง ๆ บันทึกข้อมูลจริง ๆ เก็บทุกรายละเอียดจนสามารถนำมาทำเป็นทำเนียบยาสมุนไพรโซ่ (ทะวืง) ได้สำเร็จ ทีมวิจัยได้รู้จักสมุนไพรตัวยาชนิดต่าง ๆ ในการรักษาของชาวโซ่ (ทะวืง) ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในป่าเขามีทั้งหายากและหาง่าย ทีมงานได้รวบรวมเป็นหนังสือไว้เป็นประโยชน์เพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษาต่อไป

การจัดทำแผนผังหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อแสดงที่อยู่ของหมอภูมิปัญญาทุกคนในหมู่บ้าน เพื่อความสะดวกในการติดตามเวลาที่ต้องการข้อมูล ต้องการสอบถาม หรือต้องการใช้บริการ จากหมอภูมิปัญญา ทีมวิจัยไม่มีประสบการณ์ในการทำแผนผัง ชีตเขียนไม่ค่อยเป็น แต่ด้วยความร่วมมือของทุกคน สามารถทำแผนผังทั้ง 4 หมู่บ้านได้สำเร็จ ดูแล้วเข้าใจง่าย มีคุณค่า นับเป็นงานชิ้นแรกที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน หรือจะมีบ้างที่ฝ่ายสาธารณสุขทำขึ้นเพื่อความสะดวก ในการปราบลูกน้ำยุงลาย แต่ก็เป็นคนละส่วนกันกับที่ทีมวิจัยโซ่ (ทะวืง) ทำขึ้น เป็นความ ภูมิใจอีกชิ้นงานหนึ่ง

การคืนความรู้สู่ชุมชน เป็นการจัดเวทีเสวนาของคนทุกระดับในเขตอำเภอสองดาว ตั้งแต่นายอำเภอสองดาว ท่านัน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปทุมวาปี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ตลอดจนผู้อำนวยการโรงเรียนในเขตตำบลปทุมวาปี อำเภอสองดาว จังหวัดสกลนคร ได้ แลกเปลี่ยนแนวคิด ความรู้ และประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนการแสวงหาแนวทางใน การทำให้ภูมิปัญญาเหล่านี้คงอยู่ตลอดไป

5.4 ความรู้สึกของทีมวิจัย

ผมนายเทวี โคตรสระ รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ทำงานวิจัยร่วมกับครูบาอาจารย์มีทั้งด็อก เตอร์ตลอดทั้งป. 4 และที่ไม่ได้เรียนหนังสือก็มี รวมทั้งมีเพื่อนหลายชาติพันธุ์ที่เราได้รู้จัก ฉะนั้นชาตินี้ทั้งชาติผมถือว่าเกิดมาไม่เสียชาติเกิดที่ร่วมทำงานทางด้านงานวิจัยกับ มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงอันดับหนึ่งของประเทศอย่างมหาวิทยาลัยมหิดล ฉะนั้นคนเราเกิดมา ควรจะทำประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมถือว่าตอบสนองบุญคุณผู้มีพระคุณทั้งหลายไม่ว่าจะเป็น พ่อแม่ครูบาอาจารย์เพื่อนพี่น้องน้องพี่ที่เคยทำงานร่วมกันมาที่มีความรู้สึกที่ดีต่อกันมาตลอด สุดท้ายก็ได้ตอบบุญคุณประเทศไทยที่เราอยู่อย่างมีความสุขถึงทุกวันนี้ ตลอดทั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเชื้อพระวงศ์ทุกพระองค์ ที่เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนไทยทุกคน

จาก นายเทวี โคตรสระประธาน

ผมรู้สึกที่ผมทำงานวิจัยมานี้มีคนรู้จักมากแล้วผมก็ได้รู้สมุนไพร หลายชนิดมากมาย แล้วก็เด็กนักเรียนได้เรียกผมว่าครูผมดีใจมากผมก็ได้รู้ว่าภาษาต่างๆในประเทศไทยมากแล้วผม ก็ได้ไปเรียนรู้กับพ่อ ๆ แม่ ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ หลายกลุ่มชาติพันธุ์แล้วอันที่ลืมไม่ได้ก็คือมหาวิทยาลัย มหิดลทุกคน

จาก นายศาลา คำเรืองโคตร รองประธาน

การทำงานวิจัยมันเป็นงานที่พวกเราไม่เคยทำมาก่อนเป็นงานที่ท้าทายความสามารถของทีมวิจัยทุกคนและงานของเราทำก็ประสบผลสำเร็จก็หลายโครงการเช่นโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมและนำภาษาเข้าสู่ระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ใบเตยและโครงการแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาในการรักษาและดูแลสุขภาพของชาวโซ่(ทะวืง) การเขียนตัวอักษรของโซ่เพื่อสืบทอดภาษาของตัวเองให้คนรุ่นหลังได้รู้ต่อไปงานวิจัยเป็นตัวเชื่อมให้ทีมวิจัยทุกคนมีความรู้เพิ่มขึ้นรู้สึกภูมิใจมากที่ได้ทำงานนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์สุวิไล อาจารย์มยุรี ตลอดจนพี่เลี้ยงทุกคนและส.ก.ว.ที่ให้โอกาสทีมวิจัยโซ่(ทะวืง)ได้ทำงานนี้

จาก นางเนตร จันโคตรแก้ว

ผมนายบุญมี คำเรืองโคตร บ้านหนองม่วง หมู่ที่ 3 ที่อยู่ 52 ด.ปทุมวาปี อ.สองดาว จ.สกลนคร ผมตั้งใจเป็นอย่างยิ่งที่ผมได้มรมเรียนรู้อาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล ผมได้รับความรู้มากมายและนำมาสู่ชุมชนแก่ลูกหลานและได้สืบทอดภาษาและวัฒนธรรมประเพณีของชาวโซ่(ทะวืง) ตัวของผมไม่คิดไม่ฝันว่าจะได้รับความรู้เช่นได้ไปศึกษาดูงานได้รับความรู้จากครูบาอาจารย์หลายท่านครับ สุดท้ายความรู้สึกในการทำงานวิจัย ดีมากๆ ขอขอบคุณมากๆ

จากนายบุญมี คำเรืองโคตร

1. ทีมงานยังขาดการประสานงานหรือติดต่อภายในกลุ่ม
2. ภายในทีมงาน ยังขาดความเชื่อมั่น ต่อกัน
3. มวลชนทั่วไปยังไม่ยอมรับกลุ่มของคุณโดยเฉพาะกลุ่มไทโซ่(ทะวืง)เขาไม่ยอมรับ

จากนายหนูเวศ โคตรสระ

ความพร้อมในด้านทีมงานทีมวิจัยยังอ่อนอยู่ยังขาดการเชื่อมต่อกับผู้ใหญ่อยู่ผมอยากให้ประชุมบ่อยๆขึ้นอยากให้ทีมวิจัยเป็นทีมกลุ่มจริงจัง ผมไม่อยากให้ทีมวิจัยจบลงเลย เสียหายสิ่งที่กลุ่มช่วยกันทำงานมามากแล้ว

สุดท้ายนี้หวังเป็นอย่างยิ่งทีมวิจัยเป็นทีมที่เข้มแข็งเพื่อช่วยพัฒนาภาษาโซ่(ทะวืง)ไว้ตลอดไป

จากนายกล้า พัดคำตัน

หนึ่งพันห้าร้อยแปดสิบวันกับทีมวิจัยอะไรเยอะแยะมากมาย เกินกว่าคำบรรยาย โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่ได้จากครู อาจารย์ คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ประสบการณ์ได้เรียนรู้สิ่งดีๆจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆระหว่างเข้าอบรม ได้มีแนวคิดดีๆเกิดขึ้นกับตัวเองเข้าใจงานวิจัยมากขึ้น ได้รู้จักตัวเองมากขึ้น เข้าใจสิ่งต่างๆมากขึ้น งานวิจัยมีประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง แต่คนในชุมชนเองยังขาดความเข้าใจโดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร ฝ่ายปกครอง

ยังขาดความเข้าใจและไม่ค่อยสนใจในงานวิจัย โดยส่วนตัว อยากให้งานวิจัยขยายวงกว้างออกไป ให้ทั่วถึงจะทำให้คนที่สนใจได้พัฒนาตัวเอง เข้าใจงานวิจัยว่าวิจัยทำไม วิจัยแล้วได้อะไร วิจัยเพื่อโครงการวิจัยเป็นงานที่ละเอียดอ่อน จึงยากที่ชาวบ้านจะเข้าใจได้ง่ายๆ แต่ถ้าใครเข้าใจแล้วจะดีใจและภูมิใจในตัวเองอย่างผมและผู้เขียนดีใจ ภูมิใจ พอใจประทับใจกับสิ่งดีๆ ที่ได้รับจากงานวิจัย แต่ยังไม่พอใจในภาพรวม ซึ่งทีมวิจัยยังอ่อนแอ หลายด้าน และยังขาดการส่งเสริมอย่างจริงจังจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงทำงานได้ไม่ค่อยเต็มที่นัก แต่ไม่เคยทอดทิ้งกับงานวิจัยจะสู้ต่อไป ถ้าสำนักงานสกว.และมหาวิทยาลัยมหิดล ยังเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุน จะร่วมงานวิจัยต่อไปเพราะมีประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมโดยรวม เป็นอย่างมาก จากความรู้สึกที่แท้จริง

จากนายสมปอง ดันประทุม

1. ความรับรู้ยังขาดความเป็นเอกภาพ จึงทำให้ความคิดเห็นที่เป็นเอกภาพนั้นยาก จึงทำให้นโยบายที่เป็นเอกภาพไม่มีในทีม ถึงมีก็น้อยมาก
2. ขาดการปรึกษากันในทีมงาน ไม่เชื่อมั่นในหมู่มวลชน
3. ขาดความเสียสละ อย่างจริงจังจริงจัง
4. ยังอึดวิสัยไม่ตรงกับภาวะวิสัย บางครั้งเราให้โทษภาวะวิสัยมากเกินไป
5. ความมีหลักการและเหตุผลควรต้องยึดมั่น
6. การสื่อสารซึ่งกันและกันในทีมจะต้องปฏิบัติให้สม่ำเสมอ
7. ยังขาดหลักประชาธิปไตยในทีมงาน
8. การอนุรักษ์ที่ผ่านมายังตั้งอยู่ในวงที่จำกัด
9. ความเห็นคือนโยบายในการทำงานจะต้องขึ้นต้นโดยคำนี้ พัฒนาอนุรักษ์ภาษาโซ่ (ทะวีง)

จากนายสีลา สีดาดิษฐ์

ผมรู้สึกว่าคุณคิดที่ดี มีเป้าหมายที่ดีแต่ยังขาดความ เป็นเอกภาพและยังไม่มีเป็นหลักสากล มีความรู้สึกอยากจะให้บริการจัดการให้เป็นระบบ ระเบียบ ดีขึ้นกว่าเดิม รู้สึกว่างานวิจัยสบายๆและมีความสุขด้วย คนในท้องถิ่นและชุมชนได้ประโยชน์ผมดีใจที่ได้พอรำออกทีวีให้พี่น้องได้เห็นภาพทั่วประเทศ ขอขอบพระคุณทีมงานเครือข่ายทุกท่านที่ได้ร่วมขบวนการวิจัย

จากนายสมอง จันโคตรแก้ว

รู้สึกดีใจที่ได้ร่วมงานกับทีมวิจัยภาษาท้องถิ่น แต่เดี๋ยวนี้งานก็ยังไม่เป็นรูปร่างสักอย่าง เดี๋ยวนี้งานก็ยุ่ง ขว้ายากมากแ่งไม่ค่อยมีเวลาไปทำกิจกรรมร่วมกัน ชักจะท้อใจแล้วขอให้พวกท่านทำไปเถอะ

จากสัญญา มุกดาพันธ์

รู้สึกดีใจและภาคภูมิใจมากที่ได้ทำงานวิจัยในด้านภาษาโซ(ทะวืง) เพราะโซใกล้จะสูญพันธุ์แล้ว และอีกอย่างได้รู้จักสมุนไพรเพราะแต่ก่อนไม่รู้จัก สมุนไพรเลยแต่เดี๋ยวนี้รู้จักหลายอย่างพอจะช่วยตัวเองได้บางอย่าง ผมจึงได้ดีใจมาก และอีกอย่างผมได้รู้จักความเป็นอยู่ของชาวโซ(ทะวืง)สมัยก่อนด้วยเพราะคนแก่เล่าให้ฟัง ผมจึงขอขอบคุณทีมงานวิจัยทุกคน

จากนายกำจัด สายจันทร์

ผมรู้สึกดีใจมากที่มาทำงานกับทีมงานวิจัยภาษาโซ (ทะวืง) ซึ่งเป็นภาษาที่มีคนพูดน้อยมากในปัจจุบัน การวิจัยเป็นการสร้างกระแส ปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นรู้จักอนุรักษ์อยากให้ภาษายังคงอยู่ต่อไป ผมดีใจมากที่ได้เป็นครูสอนภาษาโซ(ทะวืง) เมื่อก่อนคิดว่าทำไม่ได้ มันยาก แต่เดี๋ยวนี้ผมทำได้และจะทำต่อไปเพื่อให้ท้องถิ่นที่ผมรักได้มีเอกลักษณ์คือภาษายังคงอยู่ต่อไป ผมขอขอบพระคุณคณะอาจารย์และพี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยมหิดลทุกท่านที่ให้โอกาสกับผมได้เป็นครูเป็นสิ่งที่ผมฝันมานาน

จากนายปริญญา ภูเวียนวงศ์

5.5 การขยายผลการทำงาน

ปัจจุบันทีมวิจัยมีประมาณ 15 - 20 คน รวมทั้งทีมวิจัยภาษาเดิมกับทีมวิจัยสมุนไพร ปัจจุบันปะปนกันไป การแสวงหาคนเพิ่มเพื่อชักชวนเข้ามาทำงานร่วมกันสามารถทำได้ แต่เนื่องจากปัญหาการดำรงชีวิต คนที่จะเสียสละทำงานในลักษณะนี้จึงหาได้ยาก ถึงหาเข้ามาร่วมงานได้แต่อยู่ได้ไม่นาน เนื่องจากปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ

การประชาสัมพันธ์โครงการนี้ ทีมงานได้แนะนำให้คนในพื้นที่โดยจัดงานคืนความรู้สู่ชุมชน ได้แนะนำให้รู้จักหมอต่างๆ เวลาเจ็บเล็กน้อยไม่ต้องไปหาหมอโรงพยาบาลรักษาเองก็ได้ เช่น หมออุ หมอฝั่มซึ่งเป็นหมอที่เชื่อถือของคนในพื้นที่พอสมควร พิธีกรรมก็เช่นกัน หมอผี หมอสู่วัวคนในพื้นที่ และนอกพื้นที่จะมาหาและเชิญไปทำพิธีกรรมอยู่เป็นประจำ

5.6 การดำเนินงานขั้นต่อไป

ทีมงานอยากจะปลูกสมุนไพรเพื่อการผลิต และอยากสร้างศูนย์การเรียนรู้ภาษาประเพณี วัฒนธรรมของชาวโซขึ้นมาเป็นอาคารเล็กๆ สักหนึ่งหลัง เพื่อให้ลูกหลานและให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้มาศึกษา และยังเป็นการอนุรักษ์ภาษาโซ (ทะวืง) ของเราให้คงอยู่สืบไป นานเท่า